

VETENSKAPS-SOCIETETEN I LUND

ÅRSBOK

1954

YEARBOOK OF THE NEW SOCIETY OF LETTERS
AT LUND



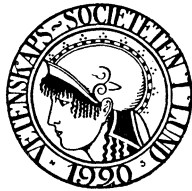
LUND, C. W. K. GLEERUP

VETENSKAPS-SOCIETETEN I LUND

ÅRSBOK

1954

YEARBOOK OF THE NEW SOCIETY OF LETTERS
AT LUND



LUND, C. W. K. GLEERUP

L U N D

HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

1 9 5 5

RUINROMANTIKEN OCH DEN NYKLASSISKA
DÖDSBILDEN

AV

C. FEHRMAN

Der milde Genius weint über
der Ruine
Und geht voll Wehmut fort.
J. G. Seume

Till den svit, som åtföljde Gustaf III på hans italienska resa, hörde Gudmund Göran Adlerbeth. Hans — först på 1900-talet utgivna — Bref af en Svensk om en resa i Italien är ett viktigt dokument i den svenska nyklassicismens historia. Sitt möte med Roms ruiner skildrar han på ett par sidor skönt mejslad prosa. Från Rom förde honom den utstakade resvägen också till andra vallfartsorter för nyklassicismens pilgrimer: till Herculaneum och Pompeji, till Cumae och Paestum.

Två kända svenska resenärer hade tidigare farit med de antika monumenterna i blickfältet och Winckelmann i bagaget: Björnståhl och Ehrensvärd. Till Björnståhls reseskildring hänvisar Adlerbeth upprepade gånger i sina brev: den hade publicerats postumt av Gjørwell år 1780, tre år innan Gustaf III med svit anträdde sin italienska resa. Till Ehrensvärds Resa till Italien kan Adlerbeth av naturliga skäl inte hänvisa: den utgavs först år 1786.

Liksom Adlerbeth var Björnståhl en man av grundlig klassisk bildning. »Jag hade förr läst om Rom, än jag kände Stockholm: det är medelst denna Stadens Historia som jag först började lära mig tänka; och här vistades jag långt innan jag kom hit» — orden är Björnståhls i det tjugosjunde resebrevet, daterat i Rom den 24 februari 1772. På sin färd genom det av ruiner översållade landskapet försummar Björnståhl inte att notera och kommentera de antika monumenterna. Trotsande den hälsofarliga årstiden far han för att se »de majestätliga ruinerna av den urgamla staden Paestum eller Posidonia»¹; av Herculaneum och utgrävningarna där ger han en

¹ A. a. s. 302.

utförlig beskrivning, med hänvisning bl. a. till Winckelmanns brev om de herculanska upptäckterna. I Rom dröjer han inför de antika minnesmärkena — på en av Sergels kostliga handteckningar kan man se Björnståhl mot bakgrunden av Titus' triumfbåge.

För Björnståhls sätt att se, är »antikviteterna» främst en väg att nalkas den klassiska litteraturen: auktorerna kan, hävdar han, inte förstås om man inte rätt känner landet, där de levat. »Hvad klara begrep får man icke — utropar han — då man betraktar Amphiteatra, Circi, Arenae, Theatra, Aquaeducter, Colonner, Triumph-bogar, Åreportar, Obelisker . . . Sphinges, Tempel, Palatser, Bader och Naumachier, Pantheon, Colosser, Mausoleer, Sarcophager, Catacomber, Cloaca maxima, underjordiska Gångar och Rännor, Broar, Ruiner och Antiquiteter af alla slag.»²

Från Björnståhls övervägande litterära upplevelse av den klassiska marken, avviker Adlerbeths: han har ett sinne också för de klassiska monumenternas och konstverkens egenart, för ruinernas patetik. Adlerbeth är i vår litteratur den förste egentlige romerske ruinromantikern.

Winckelmanns ande har svävat också över Adlerbeths resa. På åtskilliga ställen i breven hänvisar han till »den berömda Winkelmann». I de tryckta breven nämns bland Winckelmanns skrifter både hans *Découvertes d'Herculaneum* och hans *Essai sur l'architecture des anciens* — typiskt för tiden och typiskt för Adlerbeth är det de franska upplagorna som åberopas.

Går man till det första otryckta utkastet till Adlerbeths resebeskrivning, alltså till den Dagbok öfver en Resa genom Tyskland och Italien åren 1783 och 1784, som förvaras på Kungliga Biblioteket, finner man ytterligare hänvisningar till Winckelmann och hans skrifter: Adlerbeth måste ha varit väl hemmastadd i de kanoniska skrifterna hos den tyska nyklassicismens främste profet.

Inhäftat i denna Dagbok, efter anteckningarna om besöket i Rom, finner man ett par gulnade pappersark, som ytterligare dokumenterar Winckelmanns roll för de svenska resenärerna: en »Notice de ce qu'il y a de plus interessant à voir à Rome, donnée par M. Winkelmann en 1766 à M. M. Usteri et von Mecheln ses amis». Det är helt

² A. a. s. 333.

enkelt en kortfattad guide av Winckelmanns hand, som upptar de viktigaste muséerna, palatsen, villorna och kyrkorna i Rom och ett urval av deras konstskatter.

Leonhard Usteri och Christian von Mechelen hörde båda till Winckelmanns schweiziska vänkrets: därom innehåller hans korrespondens många vittnesbörd. Efter Winckelmanns död var det Leonhard Usteri, som utgav hans *Briefe an seine Freunde in der Schweiz*; utgivningsåret var 1778. I Usteris originalupplaga av breven ingår, tryckt på sidan 215, *Herrn Winckelmanns Anleitung an die Herren Usteri und van Mechelen während ihres Aufenthaltes in Rom im Jahr 1766 um wenn er nicht könnte mit Ihnen gehen das Wichtigste allein und mit Nutzen zu besehen*. Det är detta dokument, som översatt till franska, letat sig vägen till de svenska resenärerna. Winckelmann, som för så många berömda resenärer i Rom tjänstgjort som deras kunnige guide, har, osynlig, gått också vid de svenska Romfararnas sida.

Det är, som redan antytts, en speciell skuggning eller nyans av den nyantika sensibiliteten, som Adlerbeth representerar: föreningen av antikdyrkan och ruinkänsla. Det är ett känslokomplex, som egentligen inte hör Winckelmann till — även om breven från den Winckelmannska kretsens första Romtid berättar också om känslomättade »Spaziergänge nach Ruinen» — ett sådant brev citeras av Justi i hans bekanta bok om Winckelmann.

Hos några av konstnärerna i Winckelmanns Rom finns åtskilligt mera av dåtidens ruinstämningar, framför allt hos Giambattista Piranesi. Det var inte exaktheten i detaljer, som han sökte fånga i sina märkliga gravyrer av Roms ruiner, men en helhetsimpression; hans fantasi ledde honom mot det gigantiska och kolossala. Få konstnärer — om ens någon i detta sekel — har betytt så mycket för att göra ruinromantiken till ett internationellt mode som just Piranesi.

Före sitt besök på ort och ställe har Adlerbeth lärt känna de romerska minnesmärkena — Forum och Colosseum, Titus' och Severus' triumfbågar, de romerska templen — genom den tidens stadsporträtt: gravyrerna. Han talar själv om dem i ett av de brev han skrivit till Carl Fredenheim, den senare bekante romerske arkeologen. Breven trycktes i *Svenska Parnassen*, den tidskrift som på

1780-talet utpräglat företräder de nyantika intressena både på dik-
tens och konstens område. Adlerbeth skriver:

»Hvad de antique Monumenterna angår, så har det ögonkast, jag
ännu hunnit gifva dem, öfvertygat mig, at de vanliga gravurerna äro
flatterande portraiter, där Konstnären icke allenast länt originalerna
sina riktiga proportioner, som genom tilfyllning af jord och grus
omkring pelare och bågar äro öfveralt förlorade, utan ock af envi-
rongerna ej tagit mera än hvad som varit tjenligt at pryda; hvar-
emot man här ser dessa öfverlefvor af elaka grannar, jag menar
nymodiga byggnader i sämre smak.»

Adlerbeth hade tydligen tagit gravyrernas avbildningar för vad de
icke voro, i detalj realistiska avbildningar. Desto mer har han blivit
slagen av ruinernas förfall, av vad som i samma brev kallas »detta
spectacel af menskliga sakers förgänglighet».

Just om Piranesis gravyrer har Adlerbeth direkt yttrat sig i sin
reseskildring; han nämner denne konstnär »hvars graverade vyer
af Rom och Paesto äro allmänt kända och genom ett stort och
kraftfullt maner samt förträfflig hållning göra mycken verkan». Adlerbeth och de andra Romresenärerna i Gustaf III:s följe hade
särskild orsak att minnas Giambattista Piranesi: hans son Francesco
tjänstgjorde som ciceron åt sällskapet och förde Adlerbeth i kontakt
med konstnärskolonien i Rom. Inköpen av de antika skulpturverk,
som Gustaf III skaffade för den kungliga konstsamlingen, förmed-
lades av Piranesi. Som en gård av hyllning lät Piranesi tillägna den
nya upplaga han utgav av ett av faderns gravyrverk — *Le antichità
romane* — till Gustaf III själv.

Vill man få grepp om Adlerbeths spontana reaktion inför de ro-
merska ruinerna, skall man givetvis gå till de tidigaste anteckning-
arna, den otryckta Dagbokens formuleringar. Redan här har han
uttryckt sina ruinreflexioner och ett stycke av historiens förgängelse-
filosofi. Om *Forum romanum* — det dåvarande *Campo vaccino* —
heter det: »Hjordar af boskap och svin, som här hållas fala, och
all den osnygghet, som naturligen dem åtföljer, uptaga den plats,
där Ciceroners vättalighet bevekt eller öfvertygat församlade med-
borgare, bland hvilka hvar enda trodde sig större än utländska
konungar.» I marginalen har han antecknat några rader ur Virgilius'
åttonde sång i *Aeneiden* »Cirkeln är fullbordad: Det uppsteg utur
Stoftet till en lysande Pragt; det har åter fallit i stoftet.» Han kon-

kluderar: »Man trampar således icke detta stoft utan en dubbel känsla om mänskliga sakers föränderlighet.»

De patetiska reflexionerna på Forum romanum hörde till loci communes inom tidens romlitteratur. Med Adlerbeths utbrott kan man jämföra ett parti ur Dupatys *Lettres sur l'Italie* — tryckta först 1785 — vilket i sin tur gjort intryck på den Byron, som skrev om Rombesöket i *Childe Harolds Pilgrimage*. Dupaty gör reflexionen:

»Quoi, ce forum, autrefois couvert de temples, de palais, d'arcs triomphaux, jadis le centre de Rome et par conséquent du monde. le théâtre de tant de révolutions . . . Quels changements! Dans ces lieux où Cicéron parlait, des troupeaux meuglent.»

Samma tanke, samma antites återvänder i en senare svensk dikt, Tegnér's Romresan. Lantmannen söker hejda Romresenärens steg:

Ack, hvad vill du? Rom är öde,
Flaccus och Mecenas döde,
deras stoft ej lifvar du.
Träsken dina stoder söla,
och der Tullius talte, böla
hjordar nu.³

Det är bekant och kommenterat av bl. a. Waetzoldt i hans bok *Das klassische Land*, att de romerska ruinerna på 1700-talets resenärer gjorde ett annat intryck än nu — därför att de ännu inte var frilagda, inte hade steriliserats enligt den moderna arkeologiens principer. De var ännu en del av landskapet, hade inte ryckts ut ur det för ruinen genuina natursammanhanget. Adlerbeths kommentar till utblicken över det palatinska berget talar sitt tydliga språk: »Samlingar af ruiner, afbrutne hvalf af rämnade murar, öfvervuxna med murgrön och lummiga träd, upfylla hela dess omkrets, och framställa ännu i sin lägervall en rik, dristig, majestätisk och rörande utsigt.»

Detta är formuleringar, som Adlerbeth har gripit till vid första anblicken. Betydligt mera av litterär stilisering har ruinbetraktelsen i den definitiva versionen, de till Gustaf IV Adolf dedicerade *Bref*

³ I den först tryckta versionen av dikten hade Tegnér försett raderna med den förklarande kommentaren: »Campo di vacche (Kotorget), fordom Forum romanum.»

af en Svensk. Ingressen till det tjugoförsta brevet, daterat årets sista dag 1783, lyder där:

»Jag ville kunna beskrifva hvad jag sett dessa dagar med en Popes eller Delilles penna. Jag har öfverögnat Roms största minnesmärken. Det är icke blott ögat och begreppet, det är ock känslan och hjärtat, som deraf emottaga kraftiga intryck. Ingenstädes finnes en mera talande bild af en bräcklig och vördig ålderdom, af mänsklighetens storhet och förgänglighet. De öfverlevor, tiden här skonat, vittna starkare om dess allhärjande hand än om allt vore förstördt. En sublim beundran, minnet af Augusti och Trajani tidevarf, och en dyster betraktelse, huru allt är fåfängt under solen, fördjupa en uppmärksam åskådare i ett eget slags sinnesrörelse, som lättare kännes än uttryckes.»

Vad Adlerbeth här uttrycker, är något av den för ruinupplevelsen typiska känslolambivalens, som kommer fram hos så många av tidevarvets författare. Orden innehåller ekon från renässanshumanisternas och renässansdiktarnas ruinpatetik.

Adlerbeth önskar sig äga »en Popes eller Delilles penna». Att Adlerbeth redan tidigt varit en beundrare av Pope, har Herman Schück påpekat i sin uppsats om Gudmund Göran Adlerbeths litterära ställning.⁴ Närmast måste Popes landskaps- och naturbeskrivande poesi — typ: Windsor Forest — ha varit honom i tankarna. I första sången av Windsor Forest hade Pope skildrat trakterna kring Windsor efter normannernas krigiska härjningar: »naked temples», »broken columns», »heaps of ruins». Och i sin femte Epistel, dedicerad till Romresenären Addison, hade han manat fram denna bild:

See the wild Waste of all-devouring years!
How Rome her own sad Sepulchre appears,
With nodding arches, broken temples spread!
The very Tombs now vanish'd like their dead!

Hade Adlerbeth varit mer hemma i engelsk litteratur, borde han ha appellerat också till Thomas Dyer, som år 1740 publicerat århundradets kändaste Romdikt: *The Ruins of Rome*.

Hänvisningen till Delille fordrar likaså sin kommentar. Denne uppburne franske landskapsdiktare — för vilkens dikt *Les Jardins*

⁴ Samlaren 1946, s. 59.

Adlerbeth delade Oxenstiernas förtjusning — hade verkligen en gång givit en skildring av det romerska ruinlandskapet. Adlerbeth har själv givit nyckeln. I sin här flera gånger återopade otryckta Dagbok har han på ett löst inhäftat blad antecknat »Man kan ej få ett fullständigare och bättre uttryckt begrepp om Romerska och Italienska ruinerna än genom följande målning» — så följer i avskrift ett längre citat ur fjärde sången av Les Jardins:

O Campagne de Rome!
 Où dans tout son orgueil gît le néant de l'homme,
 C'est là que des debris fameux par de grands noms,
 Pleins de grands souvenirs et de hautes leçons,
 Vous offrent ces aspects, trésors des paysage
 Voyez de toutes parts, comment le cours des ages
 Dispersant, déchirant de précieux lambeaux,
 Jetant Temple sur Temple, et tombeaux sur tombeaux,
 De Rome étale au loin la ruine immortelle
 Ces portiques, ces arches, où la pierre fidelle
 Garde du peuple-roi les exploits éclatants;
 Leur masse indestructible a fatigué les temps.

Citatet hos Adlerbeth är åtskilligt längre, men redan det anförda ger en uppfattning av stämningsläget. Det finns tonfall och formuleringar hos Delille, som direkt torde kunna återföras på Du Bellays imposanta romdiktning, Les Antiquitez de Rome. Delilles dikt är den sannolika förbindelselänken mellan renässansens romerska ruindikt och den svenske nyklassikern Adlerbeths ruinprosa.

Fortsättningen av Delilles dikt ger mer av den typiskt 1700-talsmässiga idylliska ruinbetraktelsen — ett stycke av den grönskande ruinens romantik. Liksom graven och kyrkogården i 1700-talets diktning efter hand smälter in som en del i landskapet, får också ruinen samma vegetativa inramning. Trädens och slingerväxternas våglinjer mjukar upp byggnadens stengeometri: så förvandlas ruinen, en gång en arkitektonisk skapelse av människohand, till ett stycke av naturen själv. Delille har uttryckt denna förvandling i rader, som Adlerbeth också skrivit av:

L'orgueilleux obelisque au loin couché sur l'herbe,
 L'humble ronce embrassant la colonne superbe
 Ces forets d'arbrisseaux, de plantes, de buissons,
 Montant, tombant en grappe, en touffes, en festons,
 Par le souffle des vents, semés sur ces ruines,

Le figuier, l'olivier, de leur foibles racines
 Achèvent d'ébranler l'ouvrage des Romains,
 Et la vigne flexible, et la lierre aux cent mains
 Autour de ces débris, rampant avec souplesse
 Semblent vouloir cacher ou paver leur vieillesse.

Om man undantar den nyss (s. 9) citerade skildringen av utsikten över palatinska berget, har Adlerbeth lämnat den grönskande ruinen utanför blickfältet. Han är ingen ruinidylliker; hans eget ruinpatos — sammansmält med hans vördnad för antiken — har en mörkare klangbotten.

En estetisk kategori, som för förromantikens diktare har stor dragningskraft, är det sublimas. Flera forskare inom den europeiska förromantiken har kunnat iaktta, hur i 1700-talets litteratur upptäckten av ruinen som estetiskt objekt bildar en sorts parallell till upptäckten av den vilda bergsnaturen: båda föras in under det sublimas begrepp.

Också hos Gudmund Göran Adlerbeth kan man iaktta detta samspel. När han utreder ruinernas estetiska verkan använder han både orden »dyster betraktelse» och »sublim beundran». Inför berglandskapet reagerar han på motsvarande sätt. Inför bergmassiven i Tyrolen blir han slagen av det överväldigande; dalarna med sina hus och kyrkor ter sig mot de snötäckta topparna »som sandkorn mot de hiskeliga höjderna» — han tillägger: »ett sublimt skådespel». I ena fallet är det det hissande tidsperspektivet, i andra fallet det svindlande rumsperspektivet, som framkallar intrycket av »det sublima».⁵

Historiska förgängelsestämningar av samma slag som aktualiserades för Adlerbeth vid hans möte med ruinernas Rom, hade han redan tidigare uttryckt i sin poesi. Förgängelsevemod finns det gott om i Adlerbeths dikter; speciellt kan man här tänka på hans Ode öfver förgängligheten, i sin första version tryckt i Vitterhetsnjörens tredje del, år 1772. Det hette där i en strof:

⁵ Typiskt är f. ö. att Adlerbeth använt samma ord på tal om den under förromantiken återupptäckte Milton: med honom har han gjort »le grand tour» genom Himmelen, Helvetet och Chaos, och lärt känna hans »sublima betraktelser» över själens odödlighet och evigheten. Brevet från 1777 citerat hos Herman Schück, a. a. s. 59.

Hvar är det stolta Rom, som verdens spira vunnit,
Som utur tidens sköt så präktigt stigit opp,
Som likt en frodig alm, har Himlens granskap hunnit
Med sin förmätne topp.

Dess höga grenar nyss i skyars bädd betäcktes:
Åt verdens halfva krets dess skugga skänkte fred.
Men stammen torkas bort och bistra stormar väcktes
Som kronan bröto ned.

Det är ett stycke abstrakt historisk förgängelsefilosofi, till vilket Rombesöket och betraktandet av de romerska ruinerna gav de konkreta illustrationerna. Föga åskådligare hållning har dikten fått i den omarbetade form, i vilken den publicerats i Adlerbeths Poetiska Arbeten. Här vänder han — liksom skaldebrodern Oxenstierna i Natten — blicken mot historiens ruinfält:

Och när i ålderns natt min häpna tanke banar
Sin väg i seklers rymd vid häfders dunkla ljus,
Hvad syn! Hvert tidevarf en verld å nyo danar
Uppå en ålders grus.

Hur det ena tidevarvet byggde på det andras grus — därom innehåller Romresenärens brev åtskilliga iakttagelser, fast av konkret topografisk art. Han besöker staden Mola »anlagd på ruinerna af Formiae, namnkunnig hos de gamla och besjungen hos Horatius för sin behaglighet».⁶ Och på Campo vaccino gör han de redan kommenterade reflexionerna »Campo vaccino eller boskapstorget . . ., som utgör en del af det forna Forum romanum, då omgifvet af de präktigaste byggnader och märkvärdigt af världens där afgjorda öden».⁷

Fortsättningen av Adlerbeths dikt formar sig i den definitiva versionen till en ruinkatalog av det slag, som diktarna älskat alltsedan barockens dagar eller ännu längre. I denna uppräknings över gamla världens försvunna underverk, har också Rom sin plats, med slutpoängens rätt:

⁶ A. a. s. 113.

⁷ A. a. s. 75.

Nu resas underverk; Nu de i djupet döljas;
 I hafvets röda svall Kolosser ramla kull,
 Här Babels stolta torn, der Trojas lemning höljas
 af en föraktlig mull.

I Välden! Hvilkas namn all Jordens dyrkan vunnit,
 O Cyri monarki! O Alexanders makt!
 O Rom! som hvart din Örn med sina vingar hunnit
 I bojor verlden lagt.

Hvad ären I? Er ståt, Er rikedom, Er ära,
 Så firad, så berömd, i gny af segrars sång?
 Knappt är Ert minne kvar att sorgligt vittne bära
 Om Eder undergång.

Det är förgängelseretorikens uråldriga tema. Hos nyklassikern Adlerbeth, på romersk mark, skulle det först få konkretion och laddas med djupare historiska associationer.

I slutomdömet om Rom, så som Adlerbeth formulerat det före avresan från staden söderut, finns det mer av desillusion än av ruinhämförelse. En främling — skriver han — »har i Rom en dubbel surpris att erfaras. Uppfylld av dess stora namn, af världens behärskares minne, af inbillningen om dess förundransvärda kvarlevor, dess härlighet, storhet och prakt, finner han dessa vid första åsynen under sin väntan. Tiden har så illa medfarit dem, vårdslösheten tillåtit dem omgifvas med så mycken ostädning och osnygghet, att det forskande ögat i de flesta röjer flera spår af Roms förgångelse än af Roms majestät. Rörd af en hemlig bedröfvelse är åskådaren färdig att säga som grefve Gyllenborg om lifvet

Ack, var det icke mer?»⁸

Det är ännu samma stämningar som i Odet öfver förgängligheten. Den definitiva domen över Rom blir det emellertid inte: till sist modifierar han sitt omdöme. När man studerat Pantheon och Kolosseum, när man blivit hemmastadd i Peterskyrkan, besökt gallerier och muséer och där betraktat gamla och nya världens mästestycken, de grekiska statyerna och Rafaels tavlor — då, erkänner han, övertygas man om, att Rom ännu är Rom och fortfarande ett ämne till främlingens förundran.

⁸ A. a. s. 104.

Adlerbeths nyklassiska beundran för minnesmärken och konstverk från antiken paras med en motsvarande ringaktning för medeltiden, eller vad han en gång kallar »medelålderns förbistring».⁹ Särskilt intresse har ett par reflexioner, som låter oss se Adlerbeths reaktion mot medeltidens dödsbilder och barockens dödbenskult. Hunnen till den berömda Trionfo della Morte, målad i Campo Santos gallerier i Pisa, kommenterar han: »Muren i galleriet är målad al fresco, mest med andliga historier. Man igenkänner där medelålderns ofullkomliga konst. Sammansättningarna röja en nog otyglad inbilningskraft. Man ser till exempel änglar och djäflar strida i luften om aflidnas själar, som i skapnad af nakna barn flyga ut ur kropparna.»¹⁰ Den gigantiska freskomålningen, där medeltidens eskatologiska fantasi tagit gestalt, där bland annat legenden om de tre levande och de tre döda fått en utformning av skakande kraft, har endast kunnat uppväcka avsky eller löje hos den fransk-klassiskt och klassiskt skolade Adlerbeth.

Likartad är hans reaktion inför Capucinerkyrkan i Rom och dess benhus. Han berättar »Dess cimeterio eller kyrkogård företedde att besynnerligt skådespel. En rad af fem rum eller hvälfda kapell var prydd med idel dödben af aflidne capuciner munkar. Man hade där icke allenast uppställt pelare af skallar och benknotor och af sådana formerat nischer, i hvilka benrangel dels lågo, dels stodo uppresta i den gråbruna capucinerdräkten, utan jämväl tillskapat ljuskronor af dödben och sirat murar och tak med ett slags arabesker, blomverk och dylika ornamenter, sammansatta af samma ohyggliga ämnen.» »I allmänhet» — fortsätter han — »var denna tillställning så öfverdrifven, att den förfelade sitt ändamål och snarare väckte löje än den åsyftade allvarliga påminnelsen om dödligheten.»¹¹

Om Adlerbeth i Pisa med ogillande såg den medeltida dödsframställningen på Campo Santo, kunde han i stället vila ut blickar och tankar vid en antik sarkofag i kyrkomuren. Stycket — uteslutet i den definitiva upplagan av breven, lyder i Dagboken — »Utanpå kyrkan är i muren fäst en likkista af marmor eller så kallad Sarcophag, med en antik basrelief af förträffligt arbete. Man är oviss om den föreställer Meleagers jagt eller Hippolyte. Där förekomma, bland

⁹ A. a. s. 198.

¹⁰ A. a. s. 31.

¹¹ A. a. s. 179.

en mängd andra figurer, en tankfull sittande qvinna med två vingade genier bredevid sig och en ung hjälte som till häst angriper ett vildsvin. Det vissa är att detta är ett mönster för smaken.»

Mönster för smaken fann Adlerbeth överallt på sina strövtåg på den antika marken och i de antika konstmuseerna. Flera gånger måste hans öga ha vilat vid de redan av Winckelmann uppmärksammade sarkofager, där den vingade genien med den nedåtvända facklan — eller de två genierna, sömnens och dödens — förekom. Winckelmann har — alltså redan före Lessing — pekat på existensen av en sådan gravskulptur på en sarkofag i Palazzo Albani i Rom. Det var ett av de museer, som också Adlerbeth besökte, och där han fann »en rikedom af minnesmärken, icke mindre intressant för anti-quarien än konstnären . . . efterdömen för smaken».

Intresset för den antika skulpturen låg i luften: redan under denna resa gjorde Gustaf III inköp till den antika skulptursamling, som senare skulle införlivas med Nationalmusei samlingar. Piranesi junior och Carl Fredenheim var liksom Sergel kungen behjälpliga vid inköpen. Till de skulpturverk, som fördes till Sverige hörde inte mindre än fem genier med fackla. I Piranesis egenhändiga förteckning över skulptursamlingen — tryckt i Nationalmusei Årsbok 1920 — får ett par av dessa skulpturer beteckningen »genij mortuarij dormenti», alltså sovande dödsgenier. I kataloger över samlingarna från tidigt 1800-tal beskrivas dessa genier så »sömnens eller dödens, stödjande sig mot en omvänd fackla». Det är den av tidens antikvarier och konstnärer så uppmärksammade romersk-antika Thanatosfiguren, som nu flyttar till Norden.

Mot denna bakgrund bör man se det berömda — redan av Anton Blanck uppmärksammade — parti i Adlerbeths inledning till Eyvind Skaldaspillirs Liksång, där han — väl som den förste i svensk litteratur — pläderar för den nyantika dödsbildens införande i dikten. Det är säkerligen riktigt — som Blanck menar¹² — att Adlerbeths ord närmast går tillbaka till slutorden i Lessings skrift: *Wie die Alten den Tod gebildet*. Men bakom ligger mera: framför allt Adlerbeths egna intryck av antik skulptur under hans resa i Italien — i hans närmaste omgivning fanns lärda kännare av den klassiska konsten. Det är inte ett skrivbordsresonemang, ingen andrahands-

¹² Blanck, *Den nordiska renässansen*, s. 321.

kunskap, som Adlerbeth förkunnar, när han i sitt företal till sin isländska översättning — först tryckt i Stockholms Posten 1790 och sedan i hans Poetiska Arbeten — förklarar:

»Wi måle döden som ett wederstyggligt ben-rangel: Grekerne målade honom såsom Sömnens broder, en genius med omvänd fackla.»

Två år innan Adlerbeth skrev ned dessa ord, hade Friedrich Schiller i sin dikt Die Götter Griechenlands formulerat raderna:

Damals trat kein grässliches Gerippe
vor dem Bett der Sterbenden. Ein Kuss
nahm das letzte Leben aus dem Lippe.
Seine Fackel senkt ein Genius.

Också Schillers ord går tillbaka till Lessings och till Herders utredningar om den antika dödsbilden. I ord har han skapat en plastisk scen, av samma hållning som på en klassisk gravrelief.

Går man till Adlerbeths egen poesi, skall man visserligen inte finna Döden i benrangelsskepnad, men heller inte gravmonumentens genius med den omvända facklan. I det ode som han skrev över Sönnen har han — enligt homeriskt mönster — framställt Sönnen som Dödens bror:

Vet, om ej Dödens bror kan lindra hvad dig sårar,
Blir Döden sjelf din tröst.

Men denna bild innebar ingen nyhet i svensk poesi: redan hos barockens poeter möter Döden som Sömnens bror. Och när Adlerbeth i en dikt från 1802 då arf-prinsen af Baden jordfästes för in Dödens Ängel, är detta heller ingen nyhet i den svenska dikten: det hade långt dessförinnan både Thorild och Lidner gjort.

Märkligt nog finns det i den svenska litteraturen ett betydligt tidigare dokument, där den antika dödsgenien åtminstone skymtar. Det finns bland Oxenstiernas papper, i utkastet till den dikt som 1797 trycktes i Sommarpromenaden under titeln Ode till Camilla. I de första versionerna av dikten, som Lamm daterat till början av 1770-talet, möter denna nyklassiska bildfantasi. Oxenstierna har först skildrat, hur han i en dröm ser döden med lian i handen stiga upp »ur svarta skrefvors gap». Men i den avslutande, endast på prosa utförda avslutningen har dödsbilden på ett frappant sätt ändrat karaktär. Döden nalkas:

»Jag ser honom, han kommer utan lia. Vänlig som sömnen med omvänd fackla. Hoppets ängel följer honom och i det han släcker sin fackla, upptänder det sin fackla.»¹³

Man kan spekulera över, huruvida redan för Oxenstiernas del inflytandet från Lessings skrift *Wie die Alten den Tod gebildet* kunnat göra sig gällande. Vid den tid, då han skrev dikten, bodde Oxenstierna i Wien. Även om han var föga intresserad för den tyska litteraturen, ligger det inom möjlighetens gränser, att han fått kännedom om Lessings plaidoyer för genien med den sänkta facklan. Oxenstiernas utkast förblev emellertid ett utkast — bilden är inte med i diktens tryckta version — och det skulle ännu dröja decennier, innan den svenska dikten tillägnade sig den nyantika ikonologiens uppslag.

Gudmund Göran Adlerbeth kallades tidigare i denna essay ruinromantiker. Kanske vore det riktigare att på honom pröva beteckningen ruinklassiker. Hans fransk-klassiska och antik-klassiska fostran tillåter honom aldrig att hemfalla åt något sentimentalt ruinsvärmeri i månsken. Som så många Italienresenärer har han iakttagit den blå, genomskinliga dagern över det italienska landskapet. Det är som om han inte kunnat tänka sig de romerska ruinerna annat än i dagens blåa solsken.

Den sentimentala ruinromantikens känsloläge finner man däremot hos en annan av det slutande 1700-talets svenska Italienresenärer: hos G. A. Reuterholm. I hans komplicerade känsloliv framträder ofta en dragning mot det överdrivet patetiska. I kyrkogårdsromantikens historia träffar man honom som iscensättare av tårdrypande funesta upptåg vid moderns bår. I ruinromantikens historia finner man honom som företrädare av den sammansmältning av ruinkänsla och kyrkogårdsstämning, som hos de sentimentala romantikerna är så vanlig.

Det finns ett intressant vittnesbörd från en av hans resor i Italien i början av 1790-talet. I sällskap med Francesco Piranesi — svenskarnas outtröttlige ciceron — besåg han de romerska fornlämningarna och gjorde utflykter i stadens omgivningar. Fredrik Sander berättar i sin lilla skrift om Francesco Piranesi som svensk konst-

¹³ Lamm, Oxenstierna, s. 240.

agent i Rom: »En dag stannade Reuterholm på La Certosas klostergård, som ligger inom ruinerna av Diocletiani termer och betraktade der med förtjusning en vacker grupp av cypresser. Genom sin hänförelse vid detta tillfälle, intog han till den grad sin följeslagare, att denne förklarade sig aldrig kunna glömma det. Piranesi har ock förvarat minnet häraf genom en stor gravyr öfver den präktiga cypressgruppen.» Gravyren i fråga, från 1793, framställer klostergården, ruinerna och cypresserna i månsken. Det är en ruinscen i månsken, en scen av samma slag som hos oss först Nicander skulle fånga i poesi i sina Hesperider.

En annan notis om Reuterholm i Rom har också sitt intresse. Hos en romersk bildhuggare, Francesco Antonio Franzoni, beställde Reuterholm ett gravmonument över sina föräldrar. Det skulle utgöras av en pyramidfond med de två släktvapnen, och där framför en sarkofag med urna, en sfinx och en dödsgenius med omvänd fackla.¹⁴ Konstnärinnan Angelica Kauffmann — som redan Adlerbeth träffat under sin resa i Rom — fick måla Reuterholms porträtt. Han framställdes sittande i antik konsulsdräkt. Till vänster höjer sig en piedestal med faderns porträttbyst; till höger är avbildat gravmonumentet med dödsgenien och den omvända facklan.¹⁴

Notisen har i varje fall sitt stora tidshistoriska intresse. Vi befinner oss i början av 1790-talet: hos tvenne svenska Italienresenärer, båda i kontakt med italienskt konstliv, finner vi plötsligt den nyantika dödsbilden dyka upp — denna bild, som senare genom diktares och filosofers förmedling skulle nå en så central ställning i de svenska romantikernas poesi.

Också hos en tredje svensk, i nära beröring med romerskt konstliv, möter vi en uttalad sympati för nyantikens Thanatosgenius, hos Adlerbeths vän och korrespondent Carl Fredenheim. Då Fredenheims far, biskop Mennander, år 1786 gått ur tiden, skrev sonen ett brev till Francesco Piranesi, daterat den 13 juni för att beställa en gravvård i marmor. Om utsmyckningen av detta gravmonument skriver han: »Il est à remarquer, qu'on n'y mettrait d'autres figures qu'une seule genie mortuaire avec des symboles ecclesiastiques.»^{14a} Piranesi är genast med på tanken och talar i sitt svarsbrev av den 26 juli samma år om denna gravvård »ornato da un genio

¹⁴ Sander, a. a. s. 4.

^{14a} Brevet i K. B. Ep. F. 7: 4.

mortuario, alato e con face» — vingad och med fackla. Sedan platsen för gravmonumentet i Västerås domkyrka blivit bestämd, har emellertid Fredenheim ångrat sig, och föreslår nästa gång i brev den 1 september i stället för »le Genie mortuaire» en symbolisk framställning av Religionen. Även om alltså denna gravvård i sitt fullbordade skick aldrig fick den nyantika ornamentikens utsmyckning, har det sitt intresse att se, hur bildtypen vid denna tid var aktuell.¹⁵

Vid den tid, då Reuterholm var i Rom, arbetade Canova, nyklassicismens berömda bildhuggare, på sitt monument över Clemens XIII. Under åren 1785—95 var han sysselsatt med att fullborda denna gravvård, som i färdigt skick fick sin plats i Peterskyrkan. Till höger på detta gravmonument sitter, lutad mot sarkofagen, en dödsgenie med änglavingar, i högra handen håller han den outhärliga nedåtvända facklan. Den sörjande genien sitter i en attityd, som antyder smärta och klagan — med rätta har det sagts, att denna genius liknar en Amor som klagar över förlusten av sin älskade. Också på senare gravmonument har Canova upprepat och varierat samma bildtyp. På den gravvård, som han år 1817 fullbordade över kardinalen av York, står tvenne genier, båda stödjande sig mot nedåtvända facklor, på var sin sida om en dörr, den dörr, som symboliskt markerar porten till dödsriket.

Vid sidan av Canova var ju Thorvaldsen den främste av de nyantika konstnärerna i det tidiga 1800-talets Rom. I nära efterföljd av Canovas bildtyper har också Thorvaldsen utmejslat Thanatosgenien.

På ett par gravmonument från 1810-talet, båda över unga döda, har Thorvaldsen fört in den sörjande genien med dess stiliserade melankoli. Den ena är gravvården över Augusta Böhme, den andra monumentet över baronessan von Schubart; i ett brev omtalar han sin plan för den basrelief, med vilken han går att förse baronessan von Schubarts sarkofag: »Ved hendes Hoved Læner sig Dødens Genius, som udblæser Fakkelen ved Foden af en Candelabre.»^{15a}

Också Thorvaldsen återkom flerfaldiga gånger i sin konst till dödsgenien. År 1829 erhöll han en beställning på en gravens ängel för en gravvård. Någon gravens ängel utförde han inte, men ett par

¹⁵ De citerade breven i K. B. Ep. F. 7: 4.

^{15a} Thiele, Thorvaldsen i Rom, 1, s. 253.

månader därefter skulpterade han som basrelief en genie eller ängel i sittande ställning, stödd mot den omvända facklan, med en lagerkrans i sin ena hand och en vallmokrans om huvudet — de stora vingarna är utbredda som till flykt.¹⁶ Den bildtyp som Thorvaldsen här format, och som återvänder i senare skulpturverk av hans hand, har drag både av biblisk dödsängel och av grekisk Thanatos. Vi har hos nyklassicismens skulptörer nått fram till den — också i tidens litteratur — fundamentala bilden av en kristnad Thanatos: den bildtyp, som är oss bäst förtrogen från Wallins Dödens ängel.

I det Rom, som Biörnståhl och Adlerbeth besökte, var Sergel primus inter pares bland konstnärerna.

Det Rom, som Per Daniel Amadeus Atterbom besökte, ett par årtionden in på 1800-talet, var Canovas och Thorvaldsens stad.

Som motto över ett av sina Italienbrev har Atterbom satt ett epigram av Goethe, vars sista rader lyder:

Pilgrime sind wir alle, die wir Italien suchen,
Nur ein zerstreutes Gebein ehren wir, gläubig und froh.

Också Atterbom är en av den svenska litteraturens Romdyrkare och ruinromantiker. Ändå vore det ensidigt att framställa honom som en bland nyklassicismens Rompilgrimer: hans Italienromantik har andra nyanser, är framför allt en dyrkan av den lyckliga Södern, av det hesperiska sagolandet. Det sakligt arkeologiska intresset för ruiner, utgrävningar och konstverk, är hos honom svagt utvecklat. Ruinerna är för hans sätt att se och uppleva främst pittoreska landskapsdekorationer. Mest vältalig blir han inför de antika minnesmärkena, när han, hunnen utanför Roms stadsmur, betraktar ruinerna i den fria naturen. Typiskt är hans utbrott vid åsynen av Hadriani villa: »En skog af ruiner i en skog af trån . . . är allt hvad numera efter Hadriani Villa är öfrigt, spridt om hvartannat i majestätlig dyster förvirring, öfver hvilket en vild, men yppig natur mer och mer fullbordar sin dystra triumf.»¹⁷ Han utbreder sig i samma brev vidare om »dessa fallande hvalf och murar, af cypresser öfverskuggade och af törnen omvuxna, denna genom ständig för-

¹⁶ Thiele, a. a. s. 379.

¹⁷ Atterbom, a. a. s. 430.

ödelse ständigt växande jordyta, mellan det yppiga gräset och de täta buskarna öfverallt besådda med afbrutna stycken af colonner, friser, architraver och capiteler». Han fortsätter att måla, hur ekar har slagit rot i de kejsrerliga salarna, hur en vingård betäcker scenen för en antik teater, och hur sädesfältet vajar över pretorianernas forna övningsplats. Det är ruinen på nytt förvandlad till natur, som talar till Atterboms sinne; om denna fas i ruindyran kan man tillämpa Waetzoldts ord i *Das klassische Land*: det ursprungligen patetiska ruintemat klingar ut idylliskt.¹⁸

Men även om man — med Santesson — avböjer beteckningen nyklassiker om Atterbom, kan man inte förneka, att den nyklassiska atmosfären i Rom utövade en stark dragningskraft på honom. Han prisar Canova, som den vilken återfört bildhuggeriet »till en i utöfningen förglömd åskådning af Antikens eviga urbilder»; samtidigt gör han sin reverens för Sergel.¹⁹ Än högre skattar han Thorvaldsen. »Denne», skriver han, »studerar ej mer de forntida mönstren, han lefver, tänker och skapar i dessa mästares lynne.»²⁰

Från sina besök i antika konstmuséer meddelar han enstaka iakttagelser och reflexioner. »På en Sarkophag i Museum Pio-Clementium hålla två gråtande Genier en fjäril öfver deras brännande facklor», antecknar han²¹; han måste ha associerat till vad han tidigare — hos Lessing och Herder — läst om antikens framställningar av genier med facklor.

Av Thorvaldsens arbeten prisar Atterbom framför allt tre: frisen Alexanders intåg i Babylon, statyen av Jason och basreliefen Natten, »som» — försäkrar Atterbom — »inom kort blir lika ryktbar».²² »Natten, en oändligt ljuf qvinnogestalt, klädd och bevingad, som under en vallmokrans, med tvenne sött slumrande barn (Sönnen och Döden) i sin famn, sjelf lutande sina fagra ögonlock i obekanta drömmar, sväfvar sakta utåt den stjerniga rymden.»

Det har antagits,²³ att Thorvaldsen fått ett uppslag till sin antikt mytologiska fantasi från en bild i Philipp Moritz' *Götterlehre*. Moritz,

¹⁸ Waetzoldt, a. a. s. 134.

¹⁹ Atterbom, a. a. s. 276.

²⁰ A. a. ib.

²¹ A. a. s. 507.

²² A. a. s. 280.

²³ Moltesen, Thorvaldsen, s. 314 f.

en av Goethes vänner från den italienska resans tid, var konstkännare och konstprofessor, och hans Götterlehre från 1791 är en av tidens viktiga mytologiska handböcker, som givit ikonografiska impulser åt åtskilliga av tidens diktare och konstnärer.

Under rubriken Die Nacht und das Fatum redogör Moritz för den antika myt — med rötter hos Homeros och Hesiodos — som framställer döden och sömnen som bröder. Han citerar ordagrant Pausanias bekanta beskrivning av Kypseloskrinet, vilket redan Lessing åberopat. På det antika skrinet var Natten framställd med sina tvenne barn: det ena sov, det andra tycktes sova, det ena var svart, det andra vitt, det ena var Sömnen, det andra Döden. Till denna beskrivning i Moritz' Götterlehre hade den danske nyklassiske konstnären Carstens gjort en bildskiss, för att visa hur denna allegori kunde framställas — här är Döden framställd som genie med omvänd fackla, sömnen är emblematiskt betecknad med en vallmokrans om huvudet.²⁴ Ingen mindre än Goethe intresserade sig för Carstens bild.²⁵

Man kan knappast betvivla, att Atterboms nyantika bildupplevelser under hans Romvistelse — i antika muséer, på Thorvaldsens ateljé,^{25a} av Canovas gravskulpturer — som visuella impulser ligger bakom bilderna av Natten, Sömnen och Döden i Lycksalighetens ö.

Nattens gudinna bär här sitt namn ur den grekiska mytologien: Nyx. När hon på sitt vingade spann sänker sig mot jorden, skildras hon så: »höljd i vid, svart, stjärnstickad skrud, med ett halfmånlikt diadem på sitt hufvud och en spira af serpentin, liknande en ormstaf. På hennes knä sitter ett barn, som i half slummer leker med sin vallmokrans. Vagnen stannar: hon lyfter barnet ur sitt knä ned i sätet, där det genast lutar kinden mot sin krans och fullkomligt

²⁴ Oehlenschläger har tydligen därifrån fått uppslaget till sin skildring av Natten i Langelandsrejsen (1805):

To Børn hun breder sine Vinger over
 Et lader som det sov, et andet sover.
 — — —
 Det ene vaagner snart med Morgenrøden:
 Det andet vaagner ej, thi det er Døden.

Jfr Moltesen, a. a. s. 315.

²⁵ Vilhelm Andersen, Tider och typer, 1, s. 82.

^{25a} Jfr Frykenstedt, Lycksalighetens ö, s. 377.

inslumrar. Vid en vink af hennes spira kommer nu från spannet en skön, men blek yngling, som i vänstra handen håller en nedåtvänd, utslöcknad fackla.»²⁶

Denne sköne, bleke yngling är Thanatos. Två gånger i skådespelet träder han fram: först i tredje äventyret, i den nyss återgivna scenen, nästa gång vid skådespelets slut. Det är där han på nytt tänder sin fackla, och svingar blosset mot öster, »där glesnar mörkret och en rand af morgonrodnad uppgår».

Slutscenen i Lycksalighetens ö har f. ö. en nära parallell i svensk litteratur: slutstrofen i Wallins Dödens Ängel.

Den nyantika myten lånade sig lätt till omklädnad för romantikernas religiöst-filosofiska spekulation; så hade skett redan hos Herder, så sker gång på gång i den svenska 1800-talsromantikens dikt.²⁷

Överallt i den svenska romantikens litteratur återfinner vi den nyantika dödsgenien: hos Tegnér, hos Wallin, hos Stagnelius, hos Franzén, hos Atterbom. Det är uppenbart att tyska filosofer och diktare, från Lessing och Herder till Schiller och Novalis influerat de svenska poeterna på denna punkt. Men i högre grad än man beaktat har själva bildimpulserna kommit den direkta vägen från bildkonsten, sådan den skådades och skapades i nyantikens Rom.

²⁶ Lycksalighetens ö II, Bööks uppl. s. 120.

²⁷ Jfr bl. a. Herders dikt Der Tod. Ein Gespräch auf Lessings Grabe, med de epigrammatiskt formulerade slutraderna:

Mich erkannte Lessing an meiner sinkenden Fackel,
und bald zündet ich ihm glänzend die andere an.

SUMMARY

Winckelmann's conception of Classical Antiquity made a deep impression on several Swedish visitors to Italy in the late eighteenth Century. G. G. Adlerbeth was one of them. He accompanied Gustavus III as a member of his royal suite during the journey in the early eighties. He wrote an interesting Diary, in the manuscript of which we find many quotations from Winckelmann's writing.

Adlerbeth represents a special shade of the neo-classic sensibility, a romantic, or perhaps better: a classical feeling for the ruins of Rome. In his Diary he refers to Piranesi's pictures, representing buildings from the classical times, and mentions poems by Pope and Delille on Roman ruins — he seems to have had in mind Pope's fifth Epistle to Addison and the fourth Song of Delille's *Les Jardins*. Adlerbeth's feeling for the Roman ruins is a feeling for the sublime: he uses this word both of the ruins of Rome and of the wild mountain landscape in Tyrol. In Adlerbeth's own poetry we find the same solemn feeling for the transience in history, exemplified by references to the ruins of the past.

Adlerbeth's admiration for old Rome is combined with a complete disrespect for the Middle Ages. Whereas he loves Roman landscape, Roman ruins and Roman sculpture, he opposes violently against the taste of the Middle Ages and especially against the way it pictured Death in the frescoes of the Campo Santo at Pisa.

During his journey to Italy in the company of Adlerbeth and Sergel, Gustavus III founded the Royal Swedish Antique Art Collection. From Italy many sculptures were brought home to Sweden, among them some Genii with extinguished torches, in the first catalogue called "Genij mortuarij dormenti". This type of Thanatos-sculpture had been much discussed by historians of Art and antiquarians since the days of Lessing's "Wie die Alten den Tod ge-

bildet". Lessing proclaimed the old picture of Thanatos, the genius with an extinguished torch, as a model for modern artists and poets. Short after his return to Sweden from Italy Adlerbeth made the same plea. He was a neo-classic in temper and education. His interest for the Roman Thanatos-picture must be seen in connection with his visit to Italy and his admiration for classical sculpture.

Other Swedes at the same time took interest in the Thanatos-figure. Thus the archeologist C. Fredenheim in 1786 suggested "a génie mortuaire" for his father's tomb, and the politician Reuterholm had a similar sculpture in marble executed for the tomb of his parents.

Many artists in Rome, Canova and Thorvaldsen among others, were inspired by Lessings pamphlet and by the Thanatos sculptures in the Roman museums. Thorvaldsen brought the new picture to Scandinavia. Not only some of his grave-sculptures, but also his famous bas-relief "The Night" present Thanatos with the torch turned down. It seems apparent that the romantic poets of Scandinavia who used the Thanatos-image in their poetry, got their first impulse from visual Art.

Thus P. D. A. Atterbom, who in the second decade of the nineteenth Century travelled in Italy, visited the museums, admired the Roman ruins, and was invited to Thorvaldsen and Canova to see their work. In his great play, "The Isle of Felicity", Thanatos with the torch appears on two different occasions. Thanatos is the son of Nyx, as in the old myth. Atterbom is not alone: Tegnér, Stagnelius, Franzén and Wallin have all adapted the Thanatos-figure in their work. Best known is Thanatos with the torch from Wallin's great poem "The Angel of Death", where the classical Thanatos and the Christian Angel of Death are, as it were, exposed on the same photographic plate.

TRENDS IN MODERN AMERICAN LINGUISTICS

A CRITICAL SURVEY

BY

KERSTIN KOCH

The development of American linguistic science in the last decades has been quite remarkable and the active American linguists have given many contributions of paramount importance to recent linguistic theory and research. Most American linguists would call themselves convinced "structuralists", since their main field of interest is structural analysis and description. Opinions differ, however, as to what "structural linguistics" actually is, as will appear even from the following short presentation of the American branch.

Those who are familiar with the works of Ferdinand de Saussure (48) and the Prague school,¹ will recognize many of the ideas advanced by modern American linguists as inspired by these European writers. In America, however, the new descriptive methods were first used in the analyses of languages spoken by Indian tribes.² Naturally, synchronic analysis was chosen in the study of languages which did not possess any written symbols and thus could not furnish any diachronic data.³ The same synchronic methods have, however, been used also in the analysis of old culture languages with written traditions where historical considerations might have been expected. Thus a synchronic description of French⁴ was published in 1948 by the Linguistic Society of America, the first sketch of a series whose aim was to provide information as to the structure of the languages described. It was coldly received. A structuralist like Martinet (36), for one, submitted the sketch to scathing criticism, accusing Hall of inaccurate observations, which, naturally, had resulted in a distorted picture of reality.⁵ Several other scientists

¹ Trubetzkoy (55), and others.

² The main work in this field is by Boas (5).

³ E. g. Hockett (27) and Wonderly (66).

⁴ Hall (15).

⁵ Martinet says, for instance: "Hall had a definite idea of how a language should behave. He never took the trouble of checking whether French fitted in, and, as a matter of fact it did not (36), p. 14.

among whom Malmberg (34) and Messing (39) maintain that no synchronic, structural analysis alone is capable of exhausting the possibilities of a culture language.⁶

The two outstanding linguists recognized by every American structuralist are Edward Sapir and Leonard Bloomfield. Sapir's article, *Sound patterns in language* (47), is considered to be the most easily grasped introduction to phoneme theory and structural thinking yet written. On the whole, however, his approach is psychological rather than purely linguistic. Sapir did not, like Bloomfield, offer practical suggestions for descriptive procedures and analyses and his main work, *Language* (46), although crowded with brilliant ideas, is too vaguely formulated to be more than suggestive.

Bloomfield's *Introduction to the study of language* (3), published as early as 1914, was much influenced by Wundt. His book *Language* (4) is a much revised edition of his *Introduction*. It may be called the Bible of American structural linguistics, on which most later structural theories and systematic procedures are founded. Bloomfield is there clearly influenced by behavioristic thinking, particularly by Weiss (50). According to Bloomfield, speech can be described in terms of stimulus and response, without any reference to thought or mind. By using only objective, observable data in linguistic analysis, with as little "spiritual" arguments as possible, linguistics can be made a scientific discipline, closely related to logic, mathematics, and philosophy.

In spite of the fact that American structural linguistics is largely based on Bloomfield's teachings, his numerous disciplines are by no means of one mind as regards the various problems confronting them. On the contrary, opinions differ on almost every point and even the master himself is sometimes mildly criticized. The aim of structural linguistics is to develop techniques by which the structure of the utterances of a language, including phonemes and morphemes, can be found and stated. Various ways and means to reach this goal have been advanced by the remarkably diligent, colorful American

⁶ As early as in 1943, Malmberg wrote: "Ces faits de phonétisme français nous apprennent aussi le danger de pousser à l'extrême le principe de la synchronie . . . il peut arriver que ce même synchronisme — si utile et si nécessaire qu'il soit — soit contredit par des faits que ne sont pas de nature à se laisser ranger dans un système tout équilibré" (34), p. 245.

linguists. One of them, Charles F. Hockett, of Cornell, describes the present situation as follows: "As yet any comparison of types of linguistic structure is apt to be also, to an unknown extent, a comparison of linguists — or, more impersonally, of linguistic methods . . . As descriptive linguistics approaches maturity, structural descriptions will assume such an exact form that no one would think of *reading* one any more than a mathematician would read a table of logarithms; in that gloomy millennium, the comparison of structural types will be simple and obvious. It would be a serious mistake to assume that we have even vaguely approximated that stage as yet. So long as we have not, multiplicity of approach and methods is much to be desired." (28)

Structural analysis involves formal analysis on different levels — phonemic and grammatical, especially morphological, levels. Some scientists, among those Kenneth L. Pike, of Michigan University, is of the opinion that grammatical analysis is a prerequisite to phonemic analysis (42). If it can be demonstrated, he says, that a grammatical approach to phonemics gives a simpler, easier solution, accounting for all of the facts, why should we then a priori separate the two? This is a retort to Hockett's assertion that the line of demarcation between the morphemic and the phonemic levels must be sharp (29). But, Pike protests, since many phonological facts are interwoven with grammatical facts, omittance of grammar in phonemic analysis means "omitting completely or at least temporarily, an important part of the total structure of the language" (42). Besides, the phonemicist must have some knowledge of morphemes, word boundaries etc. if he is to be quite certain which parts of an utterance are the same and which are different. For instance, he might think he hears two different phonemes where there is actually only one: the other being only a modification which occurs at word boundaries.

The use of grammatical identification in phonemic analysis involves the use of semantic criteria on the phonemic level. This causes Pike to be accused of methodological laxity and a confusing of levels. In morphological analysis, however, the use of "meaning" is thought excusable or even advisable, although more rigorous structuralists, like Zellig S. Harris (19) and George L. Trager (54) want to do without meaning altogether. A few quotations from Harris'

well-known *Methods in structural linguistics* will serve to illustrate the latter attitude. "The arrangement of the procedures follows the fundamental division into phonology and morphology . . . Examples of cumbersome but explicit procedures offered here in place of the simpler intuitive practice are: the stress upon distribution rather than meaning in setting up the morphemes" (19). And further: "Descriptive linguistics, as the term has come to be used, is a particular field of inquiry which deals not with the whole of speech activities, but with the regularities in certain parts of speech. These regularities are in the distributional relations among the features of speech in question, i. e. the occurrence of these features relatively to each other within utterances." Thus, instead of the criterion of relevance, i. e. meaning, Harris offers that of distribution. "The whole schedule of procedures . . . which is designed to begin with the raw data of speech and end with a statement of grammatical structure, is essentially a twice-made application of two major steps: the setting up of elements and the statement of the distribution of these elements relative to each other." Harris believes that several linguistic descriptions can be set up on the basis of the same recorded material: "all that matters is that the defining of the elements and the stating of the relations among them be based on distribution, and be unambiguous, consistent, and subject to check." The sample analyzed is considered representative when the relations among elements in any new sample of the language can be predicted from the relations already found. Harris declares that he is going to use only formal criteria; but in order to find out which part of an utterance is similar to that of some other utterance he has to rely on the response from native speakers "who hear the utterance before and after the substitution: e. g. the last part of He's in. is substitutable for the last part of That's my pin. In accepting this criterion of hearer's response, we approach the reliance on 'meaning' usually required by linguists . . . However, data about a hearer accepting an utterance or part of an utterance as a repetition of something previously pronounced can be more easily controlled than data about meaning" (19). Harris' reasoning is challenged from various quarters. Bernard Bloch, of Yale, does not accept native reactions as scientific proofs in his linguistic descriptions, but considers the linguist's own reactions comparatively more reliable (1). Like most

other linguists, too, he believes in a sound phonetic basis for phonemic analysis, which Harris does not. "Theoretically it would be possible to arrive at the phonemic system of a dialect entirely on the basis of phonetics and distribution — without any appeal to meaning . . . Appeals to meaning or even (in desperate cases) to informant's own judgement of like or unlike sounds are not necessarily ruled out as practical devices in actual work . . ." (1). Pike, on his side, cannot but find that there must be something wrong with present-day phonemic theory if a procedure which is considered valuable in field work is ruled out in theoretical discussion and in the final presentation. He argues that the widespread use of morphological and syntactical criteria in phonemic analysis should be accepted as inescapable, not only because of their practical value, but because a full and accurate description, accounting for all the facts, can only be arrived at when both phonological and grammatical data are included. If it can be demonstrated that a grammatical approach to phonemics gives a simpler, easier solution which accounts for all of the facts, why should we then separate the two? If language actually works as a unit, with grammatical configurations affecting phonetic configurations, why should we not describe the language and analyze it in that way? If forced to do so, why pretend we are avoiding it? (42, p. 194 ff.)

Hockett, however, does not consider Harris' "formal" analysis formal enough. He says: "Harris only hints, at best, at the theory of morphemicization without meaning, and then operates on the half-formalized, half-intuitive level for most of his discussion" (25). In Hockett's opinion, Harris leaves the problem of complete formalization unsolved. In order to see whether a non-semantic procedure is possible, Hockett himself tries a hand at it. The result is frightfully complicated, worse than any algebraic problem. Nevertheless, Hockett believes that a formal solution will be feasible in the future. He warns, however, that: "unless we are simply to revert to a medi-ally obscurantist concentration on ad hoc solutions of individual languages or parts of languages, we face and must meet a challenge of clarification greater than any that has yet been confronted in the scientific study of language." Linguists are still, in spite of Harris, largely following "rules-of-thumb" in their representation of linguistic data.

In the same article, Hockett asks the following very pertinent questions, unfortunately without furnishing the answers: 1) How can we have any assurance that semantically-colored short-cuts do indeed lead approximately to the same results as any theoretically possible non-semantic procedure, unless we try both and compare the results (which has never been done) and 2) Have we any right to assume (as some of us have been inclined) that semantically oriented procedures are inherently incapable of formalization or effective use? Might not such procedures yield valuable information over and above the maximum that non-semantic analysis can afford us?

I cannot see how, at the present, a sound use of semantic criteria in linguistic structural analysis can be considered less objective or less scientific than the non-semantic methods employed. In the former case there is naturally some danger of subjectivism and mentalism, of easy short-cuts; in the latter, however, and which in my opinion is much worse, there is a tendency to force the data to obtain a neat, logically well tied-up system of phonemes or morphemes. A much criticized example of this type of linguistic description is *The syllabic phonemes of English* by Trager and Bloch (53). The English vocal phonemes are there reduced to six (the syllabics of *pit*, *pet*, *pat*, *pot*, *cut*, *put*). The author's attempt to prove that every syllable contains one of these vowels, followed, when stressed, by at least one consonant. Thus no stressed syllable can be allowed to end in a vowel. Words like *lay* and *cow*, for instance, are said to end in *j* and *w*, respectively. So far so good. But what are we to do with words like *law* and *car*? Since the structure of the language (as stated by Trager and Bloch) demands that they end in a consonant, the final element is said to be *h*. The pattern is now wonderfully neat: every stressed syllable ends in a consonant and those syllables that we might think ended in a vowel have been made to end instead in *j*, *w* or *h*.

Such procedures can be used to test various working hypotheses, but can there be any reason to declare with confidence that any one existing solution based on formal considerations and distribution alone is more correct or more valuable than others which are based on semantic criteria as well? Personally I find the most attractive method to be that which uses form and distribution as far as

possible, but with *supplementary* use of meaning. I cannot help feeling that something essential is left out in purely formal descriptions. Perhaps there exists a semantic structure intimately related to, or interwoven with, the formal structure, which cannot be left out without violation of language as a means of communication between human beings. Sometimes, when studying a formal language transcription, one wants to quote Einar Haugen (of Madison) and Twaddell (of Brown) who said of *The syllabic phonemes of English*: "... the bringing together of the sound-types into 'phonemes' appears to us to be characterized by caprice and violence to fact ... more akin to artistic composition than to scientific classification; the pleasure of watching their operations with the material is rather esthetic satisfaction than scholarly conviction" (23).

I have discussed at some length semantic contra non-semantic criteria, since the question of "meaning" seems to crop up as a controversial subject whenever American linguists come together. Another much debated question is the uniqueness or non-uniqueness of phonemic solutions, mentioned on p. 16, first introduced by Yen Ren Chao (of California University) (6). This problem is connected with the status of the phoneme itself, by no means agreed upon. Every structuralist believes that the first step in his analysis of a language is stating the phonemes of that language. But what is a phoneme? I quote Bloomfield: "Among the gross acoustic features of any utterance, then, certain ones are distinctive, recurring in recognizable and relatively constant shape in successive utterances. These distinctive features occur in lumps and bundles, each of which we call a phoneme" (4). He goes on to say: "The speaker has been trained to make sound-producing movements in such a way that the phonemic features will be present in the sound-waves and he has been trained to respond only to these features and to ignore the rest of the gross acoustic mass that reaches his ears." This distinction between phonetics as the study of the sound-producing movements or of the resulting sound-waves, without paying any attention to the meaning of what is spoken, and phonemics as the study of significant speech-sounds, is generally accepted. As we have seen, however, phonetics is usually considered to furnish the necessary raw material for phonemic analysis.

Pike maintains that the phonemes are actually existing, physical

structural units or relations which can be found and symbolized by means of certain procedures. There should ideally be one symbol for each phoneme. According to Pike there can only be one correct phonemic solution of any given language (43).

Twaddell declared in 1935 in his article *On defining the phoneme* (56) that it seemed both inexpedient and impossible to associate the term phoneme with any reality whatsoever: "inexpedient because the purpose to which the term may be put in our discipline are served equally well or better by regarding the phoneme as an abstractional, fictitious unit, impossible, because competent linguists have not been able to define the phoneme in terms of reality satisfactorily." Naturally, this attitude tends to support a belief in "the non-uniqueness of phonemic solutions". Harris formulates this belief as follows: "It is possible for different linguists, working on the same material, to set up different phonemic and morphemic elements, to break phonemes into simultaneous components or not to do so, to equate two sequences of morphemes as being mutually substitutable or not to do so. The only result of such a difference will be a correlative difference in the final statement as to what the utterance consist of" (19). But is not this difference rather fundamental? Bloch agrees that "there is a possibility of different but equally valid formulations of a phonological system" (1). In a review of *Methods* McQuown (38) asks whether it is really immaterial which of a number of alternatives that is chosen. If phonemics is merely what the linguist does to the data then it is only an interesting game. He is chocked when Harris, in connection with a description of a segmentation of the phonetic continuum says: "Today we say that any grouping of complementary segments may be called phonemic" or "the points of division of these segments are arbitrary", recommending the measure of usefulness (19). McQuown objects that if the foundation on which the analyst performs his operations is peculiar to him alone, operations themselves seem to him to be reduced to "a kind of juggling, whose object is to achieve an intuitively predetermined goal".

Hockett distinguishes between the "phonemic structure" of a language and the various "phonemicizations" possible. I shall quote the passage since this division appears to me to be sound. "One can derive, from the totality of the distinctive features in the utterances

of a language and the arrangements in which they occur, various different sets of bundles to be represented by unit symbols in a linear transcription, and any such derivation establishes what I should call a phonemicization. A phoneme is a phoneme only as part of a stated phonemicization. The 'phonemic structure' of a language is not to be equated to any such phonemicization; rather it is the 'least common denominator' of every possible sufficient phonemicization: that which must be assumed by *any* set of phonemic symbols with accompanying instructions for use" (29).

In another article (26), Hockett, like McQuown, talks about the *player* of linguistics as a game, who is free to experiment and who has "no criterion by which to judge the relative merits of one analysis versus another". But the *worker* in linguistics, who, says Hockett, may be wrapped in the same skin as the game addict, has such a criterion: "accuracy of prediction beyond one's corpus, and communicability of the basis for such prediction to others." I agree profoundly when he continues: "The purpose of the linguistic scientist in analyzing a language is not to create structure; but to determine the structure actually created by the speakers of the language. For the scientist, then, linguistic structure refers to something existing quite independently of the activities of the analyst: a language is what it is, it has the structure it has, whether studied and analyzed by a linguist or not."

This seems rather self-evident and has perhaps never been seriously challenged? Harris and Bloch, for instance, are often difficult to follow and we others may well have misunderstood them or read more into their words than they meant to put there — nevertheless a reminder like Hockett's does seem justified.

I shall give a few examples of the type of difficulties the structuralist meets with in his analysis of American English.

Long vowels. Diphthongs. Long and short vowels generally differ also in timbre, i. e. qualitatively, and long and short vowels tend to have different positions of occurrence. As we have seen, Trager-Bloch interpret all long vowels and diphthongs as combinations of a vowel phoneme plus a glide phoneme, written (VS) where V represents any of the short vowels and S any of the glides (shortness for semivowel) (53). In an article of 1935 (52), Swadesh raised several objections to this interpretation; one of them was that none

of the biphonematic groups was ever separated before a following vowel within the same word, i. e. they always belonged to the same syllable. In a later work (50) Swadesh supports the biphonematic interpretation, that is to say, he analyzes long vowels and diphthongs as consisting of two short vowel phonemes. Concerning the much discussed question whether *i* and *u* in *ii* and *uu* or as the first or second element of a diphthong, are to be regarded as the consonants (or semivowels) *j* and *w*, or as vowel phonemes, Swadesh contents himself to say that "There are many indications in the available data that there is no hard contrast between the syllabic or post-syllabic and the presyllabic types. Contrasts between *jí wú* and *íi úu* can be explained in terms of the position of the accent, whether on the first or on the second of the two phonemes."

Is [ə] a phoneme? Most American linguists consider that it is, at least in certain positions, for example as the final vowel in words like *sofa*. In some dialects of the south, [ə] occurs as a positional variant of the *r*-phoneme.

The syllable in phonemic solutions. The syllable is commonly agreed to be a *phonetic* unit. Is it a *phonemic* operational unit as well, for instance final *n* or *l* in words like *people* and *button*? Trager and Bloch (53), Swadesh (52) and others insert an [ə] before *n* and *l*, thereby creating a new phonetic syllable consisting of vowel + consonant. Pike only symbolizes a peak of syllabicity by means of a syllable marker under *n* and *l*, with the remark that: "This implies the presence of a phoneme of syllabicity. The implication for phoneme theory is not clear" (43). Swadesh suggests that the syllables must be regarded as phonemic units in English although this is not the case in all languages (51).

The best-known handbook of practical phonetics and phonemics is written by Pike (43). He expresses the difference between the two thus: "Phonetics gathers raw material; phonemics cooks it." Pike's goal in phonemic analysis is a symbolization of all the pertinent units of sound. He presents four fundamental premisses for the analysis: (1) sounds tend to be modified by their environments, (2) sound systems have a tendency toward phonetic symmetry, (3) sounds tend to fluctuate, and (4) characteristic sequences of sounds exert structural pressure on the phonemic interpretation of suspicious segments or suspicious sequences of segments. On the

basis of these premisses and certain procedures derived from them, Pike analyzes the phonetic material until the phonemic structure of the language is found. The book contains in addition 263 "problems" in a made-up language called "Kalaba". By following Pike's instructions closely and solving the problems, the student gets both theoretical and practical training in "phonemics". Some criticism has been voiced against the book but it has unanimously been judged to be of great merit.

There exists a great number of phonemicizations, but comparatively few attempts have been made at morphemic analysis.

The morpheme is defined as the smallest meaningful unit in language. Various questions arise also on the morphemic level of analysis. Can analysis be done by identifying morphemes by means of their distribution alone without reference to higher layers of structure or meaning? Do differences of style make *have* and *'v* etc. different morphemes? How far are such units as *am*, *are*, *went*, *oxen* to be broken down? A problem often encountered is that of immediate constituents. It is considered so important in structural linguistics that I shall try to give at least some slight idea of what the term means. I quote Bloomfield (10): A linguistic form which bears a partial phonetic-phonemic resemblance to some other linguistic form is a *complex form*, e. g. *strawberry*, *strawflower*. The common part of any complex form is a *constituent* of these complex forms and is said to be *contained* in the complex form as *straw*, *berry*, *flower* (since *berry* and *flower* enter into other complex forms as *blackberry*, *sunflower*).

The *immediate constituents* of *Poor John ran away* are the two forms *Poor John* and *ran away*, both complex forms; the constituents of *poor John* are: the morphemes *poor* and *John*; the immediate constituents of *ran away* are *ran*, a morpheme, and *away*, a complex form, the constituents of which are the morphemes *a-* and *way*.

So far Bloomfield. Pike (44) and Rulon S. Wells (60), have augmented and unified Bloomfield's theories into a workable system. The analyzing into immediate constituents must be based on a valid procedure; otherwise the layers will be incorrectly separated and the resulting picture false. The phrase *The king of England opened Parliament* can, according to Wells, be analyzed thus. *The king of*

England has two constituents — *the king* and *of England* — not *the* and *king of England*, because one may say *the King opened Parliament* but not *King of England opened Parliament*. One of these two constituents, *of England*, is dispensable, but *the king* is not. The latter is therefore called a nucleus, or head, and the former a satellite, or modifier. *The king of England* can be substituted by, for example, *Jack*, that is to say, members of a form class can often be determined by substitution within a given frame. Linguistic elements isolated by means of substitution tests are called foci. In our phrase, *the king of England* is one focus and *opened Parliament* another. These two foci are two nuclei, none of which is more dispensable than the other: they are called twin nuclei. In a sentence like *Jack and Jill went down a hill*, there are two coordinate nuclei in the focus *Jack and Jill*, i. e., either of them is dispensable, but not both. The same kind of distributional analysis can be carried out on the phonemic level.⁷

Analyses of "words" into morphemes are presented in Eugene Nida's *Morphology* (40). Nida's book is primarily a practical handbook, which offers many useful criteria for morphemic analysis. His descriptive approach is undoubtedly valuable in the handling of many languages. When applied to English or French, however, the difficulties seem to be considerable. Apparently, parts of such languages refuse to arrange themselves in an orderly manner to suit a simple pattern, but must be described by means of strange algebraic formulas. Some problems always remain and have to be solved by more or less subjective decisions. The book will probably be revised again after having been submitted to the criticism and suggestions by colleagues, always freely given.

Symbolization of syntactic and morphological elements and charting of structure are presented by Harris (17), Bloch (2), Wonderly (66), Pike (41), and others. Fries' *The structure of English* (12), is an interesting attempt to write an English grammar on premisses entirely different from those of ordinary grammars. According to

⁷ Haugen (20), p. 217, points out that in Hjelmslev's metalanguage the same relationships are expressed as follows: nucleus-satellite, *determination* (*a* presupposes *b*, but not vice versa), twin nuclei, *interdependence* (*a* and *b* presuppose one another), coordinate nuclei, *constellation* (*a* and *b* occur together without presupposing one another).

Fries each language has its distinct patterns of formal arrangements for utterances which occur alone as separate expressions, i. e., with silence before and after the utterance.⁸

Fries collected a large body of acceptably identified single free utterances, which could be divided into three major groups: 1. Those that were immediately, and regularly followed by "oral" responses only, e. g. questions, 2. those that were immediately followed by "action" responses, sometimes accompanied by one of a very limited list of oral responses, e. g. requests, and 3. those that were accompanied (not necessarily followed) by very brief oral signals of attention interjected at irregular intervals but not interrupting the span of talk, e. g. statements.

An English sentence, according to Fries, is not a group of words as words but rather a structure made up of form-classes or parts of speech. In order to describe the patterns which signal structural meanings it is thus necessary to recognize how many of these functioning units are required in English and the formal arrangements in which they occur.

As all the instances of our speech are the "same" only so far as they have the same functional significance in the structural patterns, Fries lists his material by means of frames and substitution tests. An example is given below.

Words of class 1

Frame A

The *concert* was good

food

coffee

family etc.

Words ending in "s" did not fit the frame, which had to be varied as follows.

The *meals* were good

reports

lessons

⁸ Fries agrees with Bloomfield's definition of a "sentence": "Each sentence is an independent linguistic form, not included by virtue of any grammatical construction in any larger linguistic form" (4), p. 170.

The adjusted frame A has the following appearance.

The was good
 s were

Words of class 2

Frame A

Class	Class
1	2

(The) *is/was* good
 s *are/were*

Words of class 3

Frame A

Class	Class	Class
1	2	3

(The) *is/was* *good*
 s *are/were*

The substitution tests are continued until the entire material is listed. The ultimate result is a description of the structural patterns of English. The units which make up these structural patterns, the constituents of the patterns, are not words as lexical items, or meaning units, but words as parts of speech.⁹ The significant contrastive features of the structural patterns are matters of 1) the selection of the part of speech units, 2) the forms of these items, 3) the arrangements of position, and 4) the intonation or sequences of pitch.¹⁰

⁹ Fries (12), p. 257.

¹⁰ A few lines will be quoted for clarification (12), p. 256: "The predictable responses to language that constitute social co-operation come not from lexical items alone, words as words, but from structural frames with words as content. It is not the lexical item *come* — the word alone — that will elicit from your friend the response of a motion of approach. It is the form *come* as contrasted with the forms *came* and *comes*; it is the form, *come*, with a 2—4 intonation as contrasted with a 3—2 intonation; it is this form *come* as belonging to a distinct functioning class, and as fitting the pattern of one type of English utterance — it is these structural features in which the lexical item *come* is placed that elicit the action response. Any other lexical item of the same class given these same structural features would also elicit an action response."

Complete grammars, formulated according to synchronic and structural methods exist for various languages.¹¹

Structural linguists in America have shown interest in various other problems, for instance the relations of linguistic science to anthropology and the social sciences. The relation of language to thought or rather the inter-relation of nonlinguistic and linguistic behavior, is discussed in several articles by Benjamin Lee Whorf (61, 62, 63, 64). Whorf's studies of Hopi language and Hopi mentality seems to him to indicate that our ideas of the world around us largely, though unconsciously, are built on the language habits of the group to which we belong. Our mentality is thus reflected or even determined by the language. Whorf stresses the semantic structure of language and tries to relate language structure to other aspects of the culture of the speakers of the language. In keeping with his belief in the power of language over thought is his protest against a "world language".¹² Whorf also gives a structural formula of the monosyllabic word in English, beyond which those belonging to the English-speaking community never venture, not even the child making up nonsenses words (62).

So-called loan-words often refuse to be included in the system of a language when a purely synchronic method is used. Haugen treats this problem in several works, among others *The analysis of linguistic borrowing* (22) and *Problems of bilingualism* (21). According to Haugen, the identification of loan-words should primarily be made on a historical basis and not by methods of synchronic analysis. Fries and Pike (13), on the other hand, use synchronic procedures, contending that features which require considerable elaboration of the systematic description of a language should be regarded as belonging to a coexistent phonemic system. A consistent

¹¹ Harris (17), Haas (14), Voeglin (57), and others.

¹² "We handle even our plain English with much greater effect if we direct it from the vantage point of a multilingual awareness. For this reason I believe that those who envision a future world speaking only one tongue, whether English, German, Russian, or any other, hold a misguided ideal and would do the evolution of the human mind the greatest disservice. Western culture has made, through language, a provisional analysis of reality and, without correctives, holds resolutely to that analysis as final. The only correctives lie in all those other tongues which by aeons of independent evolution have arrived at different, but equally logical, provisional analyses" (61).

application of their principle, however, would perhaps lead to the recognition of language as a mass of such coexistent systems, which may even be found to be mutually inconsistent. In Haugen's words: "... language is probably not a closed system at all but a complex congeries of interacting systems, open at both ends, namely the past and the future.¹³ Its synchronic present may only be a function of what it has been and will be. Perhaps a close analysis of these ragged margins of linguistic behavior will yield significant information concerning the nature of language itself" (21).

An exhaustive survey of all problems pertaining to bilingualism, is *Languages in contact* by Uriel Weinreich (58). Weinreich stresses the human and socio-cultural factors in bilingualism. So far, however, studies in the field has suffered from a lack of coordination — better coordinated systematic research is necessary to obtain more fully comparable results (p. 115).

Before World War II, linguistic analysis on the plane of expression was carried out in USA mainly on an articulatory basis. Even the kymograph and the oscillograph were but rarely used as devices for linguistic research. During the war, however, the Army developed an apparatus which is now considered one of the key instruments in acoustic linguistics, viz. the Acoustic Spectrograph. The results obtained by the new apparatuses started a discussion whether acoustic and auditory data only strengthened and clarified results already arrived at by means of articulatory data and radiograms, or whether an entirely new type of analysis and description was called for. Opinions differ on this point between the New York branch of the Prague school, represented by Roman Jakobson, now of Harvard (30), and other American linguists who do not consider any more essential changes in methods or terminology to be necessary.

There can be no doubt, however, that the development of the

¹³ Cf. Malmberg who discusses the influences of certain archaic features in French on the natural tendencies of the language (34), p. 244: "... des faits de ce genre supposent la transition d'un système à un autre, donc la lutte entre deux systèmes, l'ancien qui est en train de disparaître et le nouveau qui commence à se former. Il est évident que la rencontre de deux systèmes dialectaux peut donner un résultat analogue, et il est vraisemblable que des phénomènes analogues dans d'autres langues pourront s'expliquer ainsi."

acoustic spectrograph and similar inventions has already done much towards a clarification of several controversial matters.

The first large presentation of spectrograms was published in 1947 by Potter, Copp and Green in *Visible Speech* (45). The acoustic spectrograph was not commercially available until 1948. One linguist, Martin Joos, however, had had the opportunity to work with the apparatus since 1945 and published in 1948 a broad survey of what had been done so far in the field (32). Joos was well aware that acoustic phonetics, as it is generally named, was only in its infancy and that much of what he had to say would probably soon be outmoded. Nevertheless, linguists were so entirely unprepared for the situation that would arise when the new instruments became available that a presentation of the spectrograph seemed to him an urgent duty.

Joos gives us the theoretical background necessary for the understanding of the spectrograph: harmonic analysis and acoustic theory. He describes the spectrogram, explaining how to interpret it in order to obtain the maximal amount of data. The spectrogram is particularly valuable for information of the transitional phases of speech sounds. It appears that sounds slur into each other or overlap, making a proper placement of cuts between them something of a guesswork. I quote Joos: "We wanted to subtract the consonantal effects from the vocalic segment in order to get a pure sample of vowel, and this procedure subtracts some of the vowel while not yet subtracting all of the consonant. In short, neither in the acoustic aspect nor presumably in the articulatory aspect can speech be cut into sequent pieces, no matter how brief, such that every phone will be the only perceptible contributor to at least one such piece. The current glide theory is an attempt to accomplish this impossibility." (32) The consonants, for instance, when isolated in the midst of silence with a so-called segment isolator, are in general imperceptible or heard as faint noises of no identifiable quality. The most one can do is to classify them as voiced or voiceless, stops, fricatives, or resonant. "The rest of the evidence, which classifies the consonants as to *place* of articulation, the listener finds only within the confines of the contiguous vowels." Joos' book deals also with such questions as basic vowel theory, perception time, smear, slur, segmentation and decomposition, recutting etc.

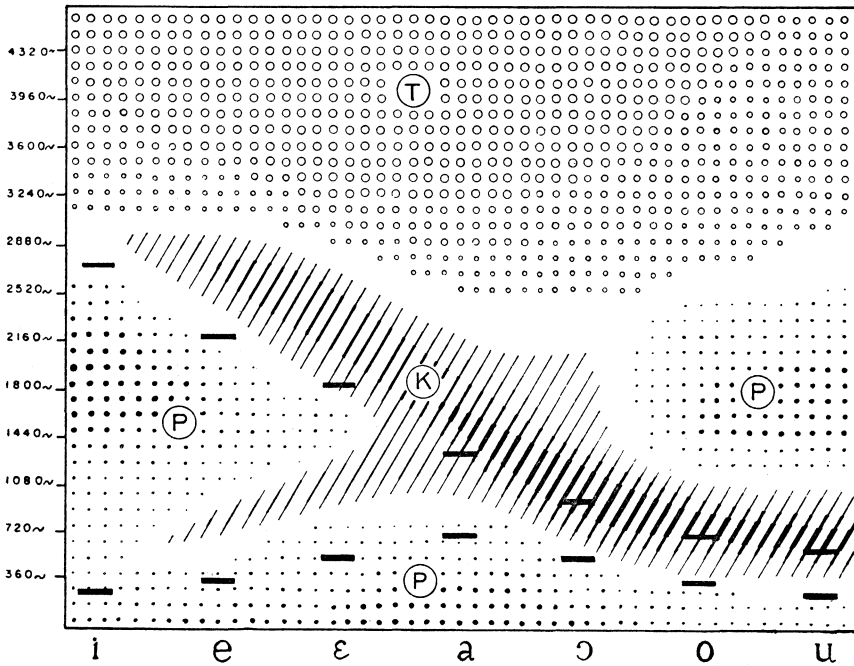
Pierre Delattre (9) has some instructive passages on spectrograms and formants. Spectrograms are "spectrographic pictures of the acoustic resonances produced by the speech organs during articulation, in three acoustic dimensions: time, frequency, intensity ... a sound spectrogram shows the energy distribution on a time-frequency scale where time is read from left to right, frequency from bottom to top, energy by the degree of darkness." The term formant is defined acoustically as the frequency regions of greatest intensity. They appear on the spectrograms as dark horizontal bands. The range on the linear frequency scale is 3500 cycles from bottom to top.

Delattre has carried out several experiments in order to study the connection between articulation and the behavior of the formants on the sound spectrograms. He demonstrates the relations existing between 1) formant 1 frequency raising and overall mouth opening, 2) between formant 2 frequency lowering and tongue backing, 3) between formant 2 frequency lowering and lip rounding (9).

In other articles (10, 8), Cooper, Delattre and co-workers report their researches concerning the relation between what is seen on the spectrograms and that which is *heard*. They have simplified and modified the spectrograms in various manners, producing synthetic speech-sounds, and then determined the effect of these modifications on the sound as heard by means of a "pattern playback". Their goal is to find the essential acoustic cues to speech perception, that is to say which acoustic components are essential for sound perception and which are linguistically redundant (10).

In one of their experiments, illustrated below, a burst of noise was placed at twelve different frequencies levels before seven different synthetic vowels. The noise was identified by 30 listeners as *p*, *t*, or *k*. The distribution of the preferences shows that at frequencies higher than 3000 p/s the burst was heard as *t*; when level with, or slightly above the second formant of the vowel, it was heard as *k*; otherwise as *p*. It appears, therefore, as if the frequency position of the burst helps the listener to distinguish between *p*, *t*, and *k*.

Jakobson, Fant, and Halle, of Harvard, published in 1952 their *Preliminaries to speech analysis* (31), a work that will probably prove to be of the utmost value for the classification of sounds. Jakobson bases his classification on phonetic qualities, which are



shown to have distinctive values in phonemic oppositions. His descriptions of the sounds include both acoustic and articulatory data. He recognizes twelve binary oppositions of distinctive features which are said to exhaust the possibilities of all the languages of the world. But every language employs only a restricted number of these oppositions. "Any one language code has a finite set of distinctive features and a finite set of rules for grouping them into phonemes and also for grouping the latter into sequences; this multiple set is termed 'phonemic pattern'". The phoneme is defined by Jakobson as the distinctive features combined into one simultaneous or concurrent bundle. This definition is not far from Bloomfield's own: distinctive features occur in lumps or bundles, each one of which we call a phoneme (4).

The phonemes are always much less numerous than the number of speech sounds, but Jakobson's "relevant features" are fewer still, which facilitates the classification of the phonemes.

Acoustic phonetics has furnished new aspects on the linguistic problems previously discussed by the so-called "ear phoneticians". I shall mention two such instances.

[i] and [u] vs [j] and [w]. Most vocalic phonemes occur always as syllabics. But, says Jakobson, English unstressed [i] and [u] become non-syllabic when adjacent to any other vowel, including the stressed [i] and [u]. Examples given are: *boy, day, yes, geese, out, well, woo* etc. A word like *yield* is given phonetically as [j'i:ld] and phonemically as [i'iild]; *woo* is written phonetically [w'u:] and phonemically [u'uu]. Thus English does not possess any phonemes [j], and [w]. Nor does Jakobson consider English *r* a phoneme. The thrilled *r* is a consonant, where it exists, but the continuant English *r* is actually a non-syllabic vowel, an allophone of the phoneme [ə].

Affricates. In Jakobson's terminology an affricate is a strident stop (strident sounds, as opposed to mellow ones, are characterized by a random distribution of black areas in the spectrogram and, from articulatory point of view, by a turbulence at the point of articulation, e. g. [s], [z], [ʃ], [v]). Examples of affricates are [s], [ʃ], [ʒ], in German *Zahl, Pfanne* and English *cheese*. The affricate is distinguished from the combination stop + constrictive: the latter has an intervening intensity minimum on the spectrogram as a function of time. Since the affricates are found to be *one* sound, not two, they are written with only one symbol. An example is Polish *czech* [ʃex] "Czech" — *trzech* [tʃex] "of three".

Jakobson's *Preliminaries* is partly based on communication theory as stated in the famous *Cybernetics* by Wiener (65) and various other papers (49, 11), many of which have appeared in the *Bell System Technical Journal*. Unfortunately, it would lead too far to tackle this development of linguistic research. Nor do I possess the training in mathematics necessary for such a task. I only wish to stress this interesting and promising development. There can be no doubt that many of the problems in the field of linguistics call for cooperation between linguists, psychologists, physicists, communications engineers, physiologists as well as other specialists. All co-ordinated research, therefore, is a step in the right direction.

Many Americans deny any allegiance to European thinkers. There is no doubt, however, that no linguistic theoretician of today is

entirely free from Saussurean influence.¹⁴ The attitude of the Bloomfieldians¹⁵ can be explained by their practical field-work experience with native Indian languages, their preoccupation with practical and orthographic problems, but to some extent also by sheer ignorance of European linguistic writing.

A comparison between the theories and methods of the three main branches of the structural tree, is made extremely difficult by terminological differences. Sometimes different terms are used for the same concept — a difficulty which, of course, can be overcome by translation — but sometimes, and this is serious, the same term reflects different theoretical views held by the various schools.

Characteristic of all structuralism is the primary analysis of languages on two levels: a nonmeaningful and distinctive phonemic level, and a meaningful morphemic level. The glossematians have emphasized the distinctions and parallelism between the two levels and carry on their research on both planes simultaneously.

The Prague linguists have been chiefly concerned with the semantic contents of meaningful categories and have rarely discussed morphological problems.

On the whole, followers of the Prague school and of Hjelmslev have more in common and owe more to de Saussure's thinking than do the Bloomfieldians. The latter have been said to be more descriptive than structural — it is true that they are almost exclusively working with observable data and actual utterances. Semantic substance is distrusted by the Yale school as an object of scientific study; in the majority of cases structural analysis is carried out by means of distributional and phonetic criteria alone. As we have seen, several attempts have been made to do without phonic criteria as well in analyses on a higher structural level.

¹⁴ For a short but comprehensive study of the important role played by de Saussure in the development of modern linguistics, see Malmberg (33). He says (p. 9): "Quelle que soit l'attitude que l'on finisse par adopter par rapport aux thèses saussuriennes, il faut les connaître et les méditer. Aucun linguiste, soucieux des principes et des méthodes de sa science, ne peut plus travailler comme si le *Cours* n'existait pas."

¹⁵ The term is taken from André Martinet (37), who distinguishes between Trubetzkoyans (the "Prague School"), Bloomfieldians (the "Yale, or American, School"), and glossematians (the "Copenhagen School").

REFERENCES

1. Bloch, Bernard: A set of postulates for phonemic analysis, *Language* 24 (1948).
2. — Syntactic formulas for Japanese, *SIL* 5 (1947).
3. Bloomfield, Leonard: *Introduction to the study of language*, 1914.
4. — *Language*, New York 1933.
5. Boas, F.: *Handbook of American Indian languages*, Washington 1911.
6. Chao, Yen Ren: The non-uniqueness of phonemic solutions of phonetic systems, *Academia Sinica: Bulletin of the Institute of History and Philology* 4 (1933).
7. Collinson, W. E.: Some recent trends in linguistic theory with special reference to syntactics, *Lingua* 1 (1948).
8. Cooper, F. S., Delattre, P. C., Liberman, A. M., Borst, J. M., and Gerstman, L. J.: Some experiments on the perception of synthetic speech sounds, *The Journal of the Acoustic Society of America* 24:6 (1952).
9. Delattre, Pierre: The physiological interpretation of sound spectrograms, *PMLA* LXVI: 5 (1951).
10. Delattre, P. C., Cooper, F. S., and Liberman, A. M.: Some suggestions for language teaching methods arising from research on the acoustic analysis and synthesis of speech, *The Institute of Languages and Linguistics, Monograph series 2*, Washington 1952.
11. Fano, R. M.: The transmission of information, *M.I.T. Research Laboratory of Electronics, Technical Report 65* (1949).
12. Fries, Charles C.: *The structure of English*, New York 1952.
13. — and Pike, Kenneth L.: Coexistent phonemic systems, *Language* 25 (1949).
14. Haas, M. R.: Tunica, *Extract from Handbook of American Indian languages IV*, New York 1940.
15. Hall, Robert A.: French, *Language Monograph* 24 (1948). Structural sketches 1.
16. — American linguistics, *Archivum Linguisticum* 3 and 4 (1951).
17. Harris, Zellig S.: Componential analysis of a Hebrew paradigm, *Language* 24 (1958).
18. — From morpheme to utterance, *Language* 22 (1946).
19. — *Methods in structural linguistics*, Chicago 1951.
20. Haugen, Einar: Directions in modern linguistics, *Language* 27 (1951).
21. — Problems of bilingualism, *Lingua* II (1950).
22. — The analysis of linguistic borrowing, *Language* 26 (1950).
23. — and Twaddell, W. F.: Facts and phonemes, *Language* 18 (1942).

24. Hjelmslev, L.: *Omkring sprogteoriens grundlæggelse*, Köpenhamn 1943.
25. Hockett, Charles F.: A formal statement of morphemic analysis, *SIL* 10 (1952).
26. — A note on 'structure', *IJAL* 14 (1948).
27. — Potawatomi, *IJAL* XIV: 4 (1948).
28. — Review of linguistic structures of native America, *Language* 24 (1948).
29. — Two fundamental problems in phonemics, *SIL* 7 (1949).
30. Jakobson, Roman: On the identification of phonemic entities, *Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague* V (1949).
31. — Fant, C. G. M., and Halle, M.: Preliminaries to speech analysis, *Technical Report* 13, *Acoustics Laboratory, M. I. T.* (1952).
32. Joos, Martin: Acoustic phonetics, *Language Monograph* 23, Baltimore 1948.
33. Malmberg, Bertil: Ferdinand de Saussure et la Phonétique moderne, *Cahiers Ferdinand de Saussure* 12 (1954).
34. — Le système vocalique du français, *Acta linguistica* II (1940—41).
35. — Système et méthode, *Vetenskaps-Soc. i Lund Årsbok* (1945).
36. Martinet, André: About structural sketches, *Word* 5:1 (1949).
37. — Structural linguistics, *Anthropology Today*, Univ. of Chicago Press 1953.
38. McQuown, Norman A.: Review in *Language* 28 (1952).
39. Messing, G. M.: Structuralism and literary tradition, *Language* 27 (1951).
40. Nida, E. A.: *Morphology*, Ann Arbor 1949.
41. Pike, Kenneth L.: Analysis of a Mixteco text, *IJAL* 10 (1944).
42. — Grammatical prerequisites to phonemic analysis, *Word* 3 (1947).
43. — *Phonemics*, Ann Arbor 1947.
44. — Taxemes and immediate constituents, *Language* 19 (1943).
45. Potter, R. K., Kopp, G. A., and Green, H. C.: *Visible speech*, New York 1947.
46. Sapir, Edward: *Language*, New York 1921.
47. — Sound patterns in language, *Language* 1 (1925).
48. Saussure, Ferdinand de: *Cours de linguistique générale*, Lausanne 1916.
49. Shannon, C. L. and Weaver, W.: *The mathematical theory of communication*, Urbana 1949.
50. Swadesh, M.: On the analysis of English syllabics, *Language* 23 (1947).
51. — The phonemic interpretation of long consonants, *Language* 13 (1937).
52. — The vowels of Chicago English, *Language* 11 (1935).
53. Trager, G. L. and Bloch, B.: The syllabic phonemes of English, *Language* 17 (1941).
54. — and Smith Jr., H. L.: An outline of English structure, *SIL Occasional Papers* 3, Norman 1951.
55. Trubetzkoy, N. S.: Grundzüge der Phonologie, *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* VII (1939).
56. Twaddell, W. F.: On defining the phoneme, *Language Monograph* XVI, Baltimore 1935.
57. Voeglin, C. F.: A problem in morpheme alternants and their distribution, *Language* 23 (1947).
58. Weinreich, Uriel: Languages in contact, *Publications of the Linguistic Circle of New York* 1, New York 1953.
59. Weiss, A. P.: *A theoretical basis of human behavior*, 2nd ed., Columbus 1929.

60. Wells, Rulon S.: Immediate constituents, *Language* 23 (1947).
61. Whorf, Benjamin Lee: Languages and logic, *The Technology Review* 43 (1941).
62. — Linguistics as an exact science, *The Technology Review* 43 (1941).
63. — Science and linguistics, *The Technology Review* 42 (1940).
64. — The relation of habitual thought and behavior to language, *Language Culture and Personality (Essays in memory of Edward Sapir)*, Menasha 1941.
65. Wiener, N.: *Cybernetics*, New York 1948.
66. Wonderly, W. L.: Zoque I—V, *IJAL* 17 (1951), 18 (1952).

VALDEMARSTIDENS HALLÄNDSKA LEDUNGS-
FLOTTA, DESS UTVECKLING OCH
ORGANISATION

AV

KJELL RUNQUIST

Det danska stormaktsväldet under valdemarernas tidevarv vilade på tvenne starka pelare, ledungsflottan och rytteriet. Det förstnämnda krigsinstrumentet, ett arv från vikingatiden, hade under denna epok erhållit en fast organisation och därigenom väsentligt ökat i slagkraft. Rytteriet var det moderna vapnet, som under sina fanor samlade de yppersta av rikets män. Tiden krävde specialisering, och yrkeskrigaren fick övertaga de uppgifter, som förut åvilat bonden. Det äldre försvarssystemet, man ur huse, stod alltså kvar på papperet men saknade verklig betydelse. Den samlade krigsbördan bars dock ytterst av bonden, vars skatter bildade det nödvändiga materiella underlaget för de militära maktmedlens existens och behöriga utnyttjande.

Om den halländska ledungsflottan under ifrågavarande tidsskede lämnar Kung Valdemars jordebok ett antal värdefulla, tämligen detaljerade upplysningar. Ur denna källas hallandslista, vars meddelanden sannolikt härröra från 1230-talet, kan sålunda utläsas, att landskapet varit uppdelat i 18 skeppslag, *skipæn*, som haft till uppgift att lämna årliga bidrag till underhållet av var sitt krigsskepp (ett undantag från regeln diskuteras längre fram i uppsatsen). Skipænet, med en *styresman* såsom ledare, var indelat i ett antal smärre enheter, hafner (*hafnæ*; den motsvarande svenska benämningen var hamna eller åra). På den personliga krigsledungens tid

Förkortningar: mks = mark silver; Bolin = Sture Bolin, Hallandslistan i Kung Valdemars jordebok, Scandia, bd 2, häfte 2, Lund 1929; Ledung = S. Bolin, Ledung och frälse, Lund 1934; Hafström = Gerhard Hafström, Ledung och marklandsindelning, Uppsala 1949; Runquist = K. Runquist, Hallandslistans förhållande till huvudstycket i Kung Valdemars jordebok, Vetensk. soc. i Lund, årsbok 1947; KVJ och Halland = K. Runquist, Kung Valdemars jordebok och Halland, Vår bygd 1949; Rymdmått = K. Runquist, Rymdmått, vikter och kronovärderingsvärden i Kung Valdemars jordebok, Hallands hembygdsförbunds skriftserie III, Halmstad 1950; Lax och stutar = K. Runquist, Lax och stutar i kronoskatten på 1200-talet, Vår bygd 1951.

årlåg det hafnerna att bygga eller på annat sätt ställa skepp till förfogande, att bemanna dem, sticka dem i sjön och draga upp dem på land samt att förse manskapet med färdproviant. Vid tidpunkten för hallandslistan hade emellertid utvecklingen gått dithän, att samtliga dessa tungor löstes med en årlig avgift.

Genom att sammanställa undersökningsresultaten av gjorda båt-fynd med ett flertal från skilda håll härrörande upplysningar har man kunnat bilda sig en tämligen god uppfattning om de medeltida fartygens utseende och egenskaper i övrigt. Vid utformningen av det närmast följande avsnittet har jag främst anlitat uppgifterna i Hafström, kapitlet Fartygstyperna, sid. 20—29, där en särskilt översiktlig och uttömmande framställning av ämnet lämnas.

De medeltida krigsfartygen voro snipformiga, segelbärande och i den i akterskeppet belägna lyftningen försedda med en styråra. Den odäckade mellandelen uppbar roddarbänkarna. Antalet åror var beroende av skeppsstorleken och varierade starkt. Fartygen seglades eller roddes alltefter omständigheterna.

Enligt norska rättsregler var »13-sessan» med sina 13 årpar minsta laga skepp. De uppländska normalhundarena i Sverige torde emellertid ha utrustat fartyg med endast 12 årpar, och mycket tyder på att »24-roddaren» varit tämligen spridd i Norden under tidig medeltid. Sedermera blev i Norge och troligen också i Sverige 40-roddaren det reguljära ledungsskeppet, vilket karakteriserades såsom långskepp och även kallades »snäcka». Såväl norska som svenska källor vitsorda emellertid tillvaron av ett något mindre långskepp med endast 36 roddarplatser. Största kända fartygstyp företräddes av Olaf Tryggvassons berömda Ormen långe, som skall ha haft icke mindre än 34 årpar.

I Hafströms sammanställning redovisas ännu några, här onämnda fartygstyper, men tydligt är, att normaltalen för antalet åror i de norska och svenska skeppen ha varit 24 (26), 36 och 40.

Jag har med avsikt sparat Danmark till sist. Den fortsatta framställningen kommer att giva vid handen, att de nyss nämnda normaltalen äga giltighet även för de danska fartygens vidkommande.

Varje dansk hafn har korresponderat mot en av ledungsskeppets åror, och om man således vet huru många hafner ett uppgivet skipæn innehåller, borde det vara möjligt att angiva antalet åror på det tillhörande fartyget. Härvid är dock att observera, att om ett skipæn

har omfattat exempelvis 25 hafner, en av dessa, »styresmanshafnen», måste sättas i förbindelse med skeppets befälhavare eller styresman, varför uppgiften häntyder på en 24-roddare. Likaledes är det troligt, att ett skipæn på 42 hafner har utrustat ett fartyg med allenast 40 åror, i det att de två överskjutande hafnerna äro tagna i anspråk för styresmannen och dennes ställföreträdare. Full klarhet från aritmetisk synpunkt kan dock icke vinnas i ett sådant gränsfall som det sist nämnda. Sålunda omfattade de svenska folklanden Vendel, Trögd och Åkerbo, vilka med största sannolikhet tillhandahållit var sin 36-roddare, resp. 36, 36 och 37 hamnor; eventuella styreshamnor i Vendel och Trögd ha alltså icke avsatt något spår i siffermaterialet.

De forskare, som sysslat med hithörande problem, ha tyckt sig skönja en motsägelse, som ligger däri, att kända lagtexter hänvisa *en* roddare till varje åra, medan man i praktiken måste räkna med *flera*, åtminstone så snart det varit fråga om en långfärd. Den mest närliggande förklaringen måste enligt min mening vara, att lagen låter en bestämd person bära ansvaret för åran, och att det sedan ankommit på denne att i egenskap av årans huvudman svara för erforderlig avlösning vid denna.²

Hallandslistan i Kung Valdemars jordebok upplyser om huru många hafner vart och ett av landskapets skipæn har omfattat, och vi skola inom kort redovisa dessa uppgifter i en tabell. Vid det tillfälle, som här åsyftas, måste emellertid underlaget för skipænelindningen ha varit immateriella kvantiteter, rena »skatteskepp». Men bakom dessa i dimma höljda företeelser kunna vi dock varsna de verkliga ledungsfartygen. Såsom ett talande exempel på att skipænen vid ifrågavarande tidpunkt tillmättes endast administrativ betydelse kan tjäna listans uppgifter från Tönnersjö och Halmstad

² Det ifrågavarande problemet har uppmärksamrats av bl. a. svenska forskare, och den kände historikern Erland Hjærne söker lösa det genom en hänvisning till att den svenska hamnelindningen hängt samman med ett litet skepp, som endast krävde en man för varje åra. »Dess fasthållande efter införandet av en högre fartygsklass sådan som det fyrtioårade skeppet måste fattas som en eftergift åt bondemenigheternas oförmåga eller ovillighet att fylla ett nautiskt och militärt betingat krav.» (E. Hjærne, Roden. Upphovet och namnet. Området och jarlen. Namn och bygd 1947, sid. 23). Denna slutsats och den ovan dragna strida icke mot varandra utan torde var och en på sitt sätt kunna bidra till ett klagörande av huvudfrågan.

härader, där alla tecken tyda på att ett tidigare storskipæn på 42 hafner kluvits i två delar om resp. 16 och 26 hafner (Rymdmått, sid. 110). Det motsvarande fartyget skulle ju icke ha kunnat sönderdelas på detta sätt.

Ingen har emellertid betvivlat, att det i hallandslistan redovisade sakläget har haft en reell bakgrund och att man genom ett retrospektivt förfarande skall kunna anknyta till en situation, där skipæn- och hafntal med aritmetisk noggrannhet ha givit uttryck för antalet skepp och roddarplatser. Det första betydelsefulla resultatet från denna utgångspunkt framkom år 1934, då Bolin i Ledung fastslog, att man bakom den i källan refererade ledungsorganisationen kunde skönja en mera ursprunglig, karakteriserad av att samtliga skipæn omfattat c:a 25 hafner. Sedermera hade ytterligare hafner tillförts skipænen, vilka på så sätt förstorats.

Hallandslistans hafner äro således icke alla likvärdiga. För de slutsatser, som skola dragas i det följande, är det av vikt att taga vederbörlig hänsyn till de särdrag, som de uppvisa. För detta ändamål kan det vara lämpligt att anknyta till den klassifikation av hafnerna, som redovisats i KVJ och Halland, sid. 34. Där särskildes tre kategorier av hafner, som tilldelades de neutrala beteckningarna *A*, *B* och *C*. Definitionen utmynnade i att *A*-hafnerns normala årliga utlaga var 1 mks i vinterstut och 1 mks i ledungsavlösning, *B*-hafnerns 1 mks i vårstut och 1 mks i ledungsavlösning samt *C*-hafnerns 1 mks i kvärsäte och 1 mks i gästeriavlösning. För ögonblickets behov är det tillräckligt att fastslå, att vinterstut är en ledungsavgift i havre samt att vårstut och kvärsäte falla under gästeritungan.

De krigsledungshafner, som av Bolin påvisats vara mera ursprungliga än de övriga, beteckna vi såsom *grundhafner*. De utgöras av *A*- och *B*-hafnerna i landskapets tre nordligaste härader men av endast *A*-hafnerna i de fem övriga. Till grundhafnerna får dock icke hänföras något slag av »godshafner», eftersom de jordegendomar, som källan uppför, först vid en relativt sen tidpunkt inrangerades i den reguljära ledungsorganisationen.

Den påföljande tabellen, vars alla data ytterst härröra från hallandslistan, redovisar de uppgifter, som tidigare publicerats i Rymdmått, sid. 107—112. Följande må emellertid i sammanhanget påpekas:

1. Fjäre och Himle härader ha innehållit resp. 14 och 4 *B*-hafner. Ovisst är emellertid huru dessa hafner ha fördelat sig på skipæn,

Tabell 1. Hallandslistans skipæn- och hafntal.

1 Härads- namn	2 Skipærens styresmän	3 Antal hafner av kategorien			6 Summa grund- hafner	7 Total- summa hafner	8 B-hafn- talen	9 Bötes- talen									
		A	B	C													
		Fjäre	Dan Andreas	26 24					—	8	26 24	26 32	151 (130)	14 8 4	26	40 18 38	96 oxar
Viske	Sven	16	8	4	24	28											
Himle	Siwit Magnus	8+23 25	—	9	23 25	40 25											
Faurås	{Konungen Gudphast	56+8	—	—	Medelvärden 28 28 25 25	36 42	155	— 14	31	16 15	31 mks						
Årstad	{Konungen Konungen	50+10	14+3	—		28 25 25						42 35 42					
Halmstad	{Thorlak Eskil- Johannes	26 — 4	— 10 16	14 6 6		26 —						40 42	130	— 10 16	26	10 16	26 mks
Tönnersjö	{Uffe Haldan	25 23	— —	— —		25 23						25 23					
Hök	Aron Rethær Petrus	24 7 26	— 18 —	— — —	24 — 26	24 25 26	100	— 18 —	20	20 mks							
	{Arnwiths söner	11	2	12	—	25											

varför det icke låter sig göra att skipænvis särskilja A- och B-hafnerna inom sagda distrikt.

2. I kolumnerna 7—9 ha dels uppgifter från Faurås och Årstad härader, dels från Halmstad och Tönnersjö härader sammanställts gruppvis. Orsaken är i båda fallen densamma, nämligen att resp. häradsgränser blivit utsatta för vissa förskjutningar under tidernas lopp, varför en och samma tabell icke förmår att i alla hänseenden giva adekvata uttryck för förhållandena inom varje härad för sig vid skilda tidpunkter.

3. I tabellens kolumn 7 har omedelbart under den första gruppsumman 151 tillskrivits en annan, 130, vilken parentessatts. I denna sistnämnda ha de 21 C-hafnerna från Fjäre, Viske och Himle härader icke medtagits. Orsaken härtill är, att de ifrågavarande enheterna, såsom Bolin visat, ursprungligen varit skogsbyar och först

vid ett tämligen sent tillfälle framträtt som hafner. Alltefter den tidpunkt, som undersökningen omfattar, måste därför än den ena, än den andra av dessa båda gruppsummor tillmätas vitsord.

4. I enlighet med vad som uttalades i Rymdmått torde Eskils skipæn på 16 hafner i Halmstad härad och Johannes' skipæn på 26 hafner i Tönnersjö härad tidigare ha utgjort ett enda skipæn på 42 hafner. Detta har i tabellen rekonstruerats och kallats för Eskil-Johannes' skipæn. Uppställningen har dock gjorts sådan, att de i resp. delskipæn ingående enheterna kunna urskiljas.

5. I Arnwiths söners skipæn i Höks härad ha medtagits 2 B-hafner, som tillhört staden Laholm, och om vilkas existens källan endast lämnar indirekta upplysningar. Beträffande åtgärdens berättigande se Lax och stutar, sid. 72 med not 5! Tänkbart är dock, att de ifrågasvarande hafnerna ha ingått i något annat av häradets fyra skipæn, men obestriddigt är, att den här angivna lösningen är den naturligaste,³ och f. ö. har denna speciella uppdelningsfråga icke så stor betydelse.

6. A-hafnernas fördelning mellan skipænen i Faurås och Årstad härader kan icke direkt utläsas ur källan. Jag har därför, vilket redan skedde i Rymdmått, funnit det vara mest praktiskt att halvera angivelserna och således vid uppdelningen av grundhafntalen 56 och 50 tillämpa de schematiska formlerna $28 + 28$ och $25 + 25$ (se kolumn 6!). Ifrågasvarande tabelluppgifter få därmed karaktären av genomsnittsvärden. Längre fram i uppsatsen återkommer jag till detta detaljproblem och skall då framlägga en mera preciserad uppfattning. Den motivering, som gavs i Rymdmått till stöd för den här föreslagna uppdelningen av Årstad härads grundhafner, lider tyvärr av ett tankefel och måste därför lämnas ur räkningen. En viss grad av godtycke vidlåder också hafnfördelningen mellan Rethærs och Arnwiths söners skipæn i Höks härad, men dessbättre utövar detta intet inflytande på de slutsatser, som komma att dragas i det följande.

Slutligen bör anmärkas, att tabellens kolumn 9 innehåller några uppgifter, som icke tyckas stå i sakligt sammanhang med ämnet för den föreliggande uppsatsen. Så underfundigt kan emellertid ödet

³ Det minsta skipænet behöver denna utfyllnad bäst. Vidare bjuder det emot att föreställa sig, att skipænen, som innehålla endast grundhafner, vid något tillfälle skulle ha kompletterats med en så liten grupp av enheter som det här gäller.

spinna sina trådar, att just dessa upplysningar skola lämna ett väsentligt bidrag till den bild, som vi vilja skapa oss av den halländska ledungsflottan räknat från det tidsskede, då de Bolinska grundhafnerna ännu buro huvudansvaret för krigsskeppens bemanning och funktionsduglighet.

De sifferuppgifter i tabellen, som stå i omedelbart sammanhang med de olika skipænen *grundhafner*, ha tryckts med fetstil. Kursiv stil har använts för att markera *godshafner*.

Läsaren bör först rikta sin uppmärksamhet på sifbertalen i kolumn 6. Dessa referera till den äldre situation, som Bolin pekat på, och som utmärkts av att samtliga skipæn omfattat c:a 25 hafner. Av angivelserna att döma synes den halländska ledungsflottan vid detta tillfälle ha bestått av 14 smärre fartyg, övervägande 24- och 26-roddare. Allt för stort avseende torde icke böra fästas vid de mycket små avvikelserna från normalhafntalen. Däremot har väl det relativt höga genomsnittsvärdet 28 i Faurås härad haft något att betyda, men vi hålla denna fråga öppen tildess den utlovade detaljundersökningen av de båda mellersta hallandshäraderna Faurås och Årstad blivit slutförd.

I de i kolumn 7 sammanförda uppgifterna möta vi en yngre utvecklingsbild av den halländska örlogsflottan. Antalet fartyg har vuxit till 17, och några av de äldre, som tjänat ut, ha ersatts med större och nyare. Vi observera, att 5 långskepp av 40-roddarens klass numera utgöra flottstyrkans huvudstomme. Den mellangrupp av fartygstyper, vars mest kända representant var det 36-årade skeppet, är vidare företrädd med tvenne enheter.

Räknat efter antalet åror skulle den halländska ledungsflottan ha ökat sin slagkraft med icke mindre än 52 %.

Tabellen innehåller några märkliga talrelationer, vilka framträda vid ett närmare studium av densamma. Mycket påfallande är sålunda, att alla fyra gruppsummorna i kolumn 7 (beträffande den första hålla vi oss till det parentessatta alternativet) äro exakt 5 gånger så stora som de motsvarande i kolumn 8. Vidare föreligger vad södra och mellersta Halland beträffar en total överensstämmelse mellan huvudangivelserna i kolumnerna 8 och 9. Alla dessa tal-samband kunna givetvis icke bottna i rena tillfälligheter. Vår närmaste och angelägnaste uppgift bör därför vara att söka avhölja den verklighet, som måste dölja sig bakom en sådan talmagi.

Varje fackman på området inser omedelbart, att den förstnämnda iakttagelsen bör sättas i förbindelse med ett känt uttalande i skånska ledungsrätten; att avgiften till skipænenens styresmän utgjorde femtedelen av ledungsavlösningens samlade belopp.⁴ Bekant är, att den årliga utgård från varje hafn i hallandslistan var 1 mks (Bolin, sid. 102). De siffertal, som uppförts i tabellens kolumner 3—8, ha därför en dubbel innebörd; de angiva dels det ifrågavarande antalet hafner i varje särskilt fall, dels de från sagda hafner årligen utgående skatterna i mks. Den närmast till hands liggande slutsatsen måste sålunda bliva, att tabellens åttonde kolumn redovisar styresmansavgiften och dess sjunde ledungsavlösningen såsom helhet.

Föga troligt är emellertid, att styresmansavgiften skulle ha gäldats av enbart B-hafnerna. Bland annat måste man ju konstatera, att den nyss återopade lagbestämmelsen icke särskiljer olika typer av skatteenheter utan vänder sig till hafner av alla kategorier. Den i det betraktade fallet påvisade relationen mellan B-hafnsskatt och styresmansavgift är dock mycket påtaglig. Men tydligen bör den uppfattas såsom en sekundär företeelse, en konsekvens av djupare liggande orsaker, vilka själva äro höljda i dunkel. Förutsättningen för att det framlagda resultatet skall förtjäna tilltro är emellertid, att relationen kommer att giva riktiga uttryck för förhållandena inom varje härad för sig, icke endast i de grupper av häradar, som tabellen uppvisar. Att fordra en skipænviss genomgående koincidens vore å andra sidan att ställa kravet på överensstämmelse alltför högt, eftersom det är tydligt, att det är häraderna, icke skipænen, som utgöra landskapets naturliga uppboordsdistrikt.

Men självfallet kunna vi icke godtyckligt ändra på de ur källan härledda, i tabellens kolumn 8 uppförda B-hafntalen. I detta läge få vi emellertid en oväntad hjälp från bötesuppgifterna i kolumn 9. Dessa tillhandahålla nämligen de riktlinjer, som måste följas, om vi på ett objektivt godtagbart sätt vilja överbrygga de svårigheter, som den aktuella problemställningen skapat. Nödvändigt är därför, att vi ägna en stunds uppmärksamhet åt de ifrågavarande angivelserna för att inse huru dessa kunna påverka bedömningen av huvudfrågan.

Hallandslistans böter voro bortförpaktade till häradernas under-

⁴ Denna beräkningsgrund är icke främmande för jordeboken att döma av vissa talsammanhang, som framgå ur uppgifter rörande Gudme och Vinding häradar på Fyn (jmf. med Rydmått, sid. 62 f.).

fogdar, vilka i vederlag för förmånen att uppbära dessa summor årligen inlevererade en fast avgift till kronan. I de tre nordligaste häraderna utgick denna likvid i oxar, i de övriga i produkter av okänt slag, vilkas värden i mark silver äro uppförda i källan. Vi ha tidigare observerat, att i de häradsgrupper, som studerats, de ifrågavarande silverposternas marktal helt föllo samman med de motsvarande B-hafntalen. Följaktligen måste de förra, liksom fallet var med de senare, utgöra exakt en femtedel av de i kolumn 7 anförda korresponderande totalhafntalen.

Den gjorda iakttagelsen får givetvis icke leda till slutsatsen, att normen för de ifrågavarande böternas storlek har varit 1 mark silver per B-hafn räknat, även om de förefintliga talsambanden icke utsluta denna synpunkt. Den riktiga lösningen måste i stället vara, att de teoretiska bötesbeloppen fixerats i enlighet med principen *1/5 mark silver per hafn och år*. Ty självfallet måste dessa summor tänkas vara jämnt utslagna på samtliga hafner.

Bötesrelationen har sedan ett flertal år tillbaka varit känd men ständigt formulerats så, att bötestalet utgjort fjärdedelen av A- och C-hafnernas summa (Runquist, sid. 89, not 18). I denna betydelse har den full giltighet än i dag men giver först en riktig bild av verkligheten, om den framställes under den ovan angivna formen. Ty det vore ju minst sagt oförnuftigt, om man vid en beräkning sådan som denna helt skulle se bort från B-hafnerna. Hittills har emellertid det rätta sammanhanget varit väl dolt, eftersom den nya åsikten icke gärna kunde föras fram, förrän full klarhet vunnits beträffande de båda förut omtalade B-hafnerna under staden Laholm.

Siffrorna i tabell 1 ha blivit mera levande, sedan vi märkt, att de ha börjat tala till oss om forna tiders förhållanden. De förtjäna att granskas på nytt och att ställas i relation till det resultat, som just vunnits. Vi återvända därför till tabellen men läsa den denna gång i riktning nedifrån och upp, i det vi låta vår tanke genomlöpa landskapet från söder till norr.

I Höks härad föreligger den ideala situationen. Totalantalet hafner är 100, B-hafntalet 20. Hela ledungsavlösningen har sålunda haft ett värde av 100 mks, och femtedelen av detta belopp, eller 20 mks, sammanfaller till storleken med B-hafnernas bidrag till den nämnda skatten och stämmer också överens med den summa, som enligt skånska ledungsrättens till jordeboken överflyttade principer bör ha

tillfallit de fyra skipænenens föreståndare i form av styresmansavgifter. Böterna, beräknade enligt normen $\frac{1}{5}$ mks för varje hafn, ha den teoretiska storleken 20 mks, och just denna summa redovisas i källan.

I Halmstad och Tönnersjö härader måste, försåvitt förhållandena skola vara fullt regelmässiga, B-hafntal och bötestal följas åt. Detta låter sig realisera, om vi föreställa oss, att vid den tidpunkt, då bötesbeloppen fastställdes, de 10 B-hafnerna i Eskils skipæn ha räknats till Halmstad härad och de 16 B-hafnerna i Johannes' skipæn till Tönnersjö härad. Antagandet är så mycket lättare att göra som just denna uppdelning är den i hallandslistan förekommande (se tabellen!). I Rymdmått hade jag förutsatt, att dåvarande Halmstad härad (som i hallandslistans bötesförteckning kallas för ett delat härad) skulle ha omfattat enbart Thorlaks skipæn på 40 hafner. Detta stämde med regeln om att bötestalen utgöra fjärdedelen av summan A- och C-hafner. Sedan denna regel omformulerats, är det emellertid nödvändigt att, såsom nyss anfördes, förlägga även de 10 B-hafnerna från Eskils skipæn till det nämnda distriktet. Halmstadhäradet skulle alltså vid det tillfälle, då sakfallen reglerades, ha innehållit 40 + 10, d. v. s. 50 hafner, och i harmoni med denna uppgift står, att det i källan redovisade bötesbeloppet är 10 mks. Givetvis blir överensstämmelsen helt perfekt även vad Tönnersjö härad beträffar. Läsaren konstaterar lätt med hjälp av tabellen, att därvarande totalhafntal är 80 (samtliga 12 C-hafner skola tagas med), B-hafntalet 16 samt bötessumman 16 mks, allt i enlighet med teoretiska normer.

Det uppställda problemet har således för halmstad- och tönnersjö-häradernas vidkommande fått en enkel för att icke säga självklar lösning. Det återstår dock att förklara huru i Halmstad härad vid sidan om Thorlaks storskipæn på 40 hafner har kunnat ställas en isolerad grupp om 10 B-hafner, en alltför liten samfällighet för att kunna tänkas konstituera ett andra skipæn inom nämnda distrikt. Ej heller är det möjligt att inlemma de sagda enheterna i Thorlaks skipæn, eftersom detta i så fall skulle komma att bestå av icke mindre än 50 hafner, och känt är, att hafntalet 42 är ett maximum för danska skipænen under den tidsperiod det här gäller (Ledung, sid. 90).

Vi böra emellertid uppmärksamma, att den fasta stommen i Thorlaks skipæn har varit de 26 grundhafnerna och att de sedermera till-

förda 14 C-godshafnerna där framträda såsom en särpräglad, lätt avskiljbar enhet. Hypotetiskt kan därför antagas, att de sagda 14 hafnerna och de 10 förutnämnda, från Eskils skipæn härrörande, vid ett föregående tillfälle ha varit sammanförda till ett särskilt skipæn, vilket i så fall med sina 24 hafner förvisso måste anses uppfylla alla krav på att vara av normalstorlek.

I Tönnersjö härad uppkommer intet motsvarande problem.

Sådana omregleringar som de nu förutsatta skulle emellertid icke ha kunnat genomföras vid en tidpunkt, då de gamla krigsledningshafnerna ännu haft kvar något av sin ursprungliga betydelse, utan först sedan de förvandlats till enbart skattepliktiga objekt. Bötesförteckningen kan således icke föras tillbaka till krigsledningens tid. Härigenom bekräftas en redan allmän mening, att tidsskillnaden mellan hallandslistans bötesdel och samma källas huvudförteckning ej har varit särskilt stor.

I Faurås och Årstad härad är situationen på grund av skilda orsaker mera komplicerad än i de hittills betraktade fallen. Bl. a. har sålunda Bolin iakttagit, att en grupp om 3 hafner, vilka tillhört jordagodset Skönevad, icke har tagits med i de ifrågavarande häradernas hafnuppgifter utan redovisats endast genom en i listans slutdel angiven summa (Bolin, sid. 208). Olägenheten förstärkes därigenom, att källan själv tycks visa tveksamhet om sagda hafners rätta hemvist, eftersom den genom sina uppgifter förlägger godset Skönevad än till Faurås, än till Årstad härad. Tilläggas kan, att de 3 betraktade hafnerna ha varit av B-typ (Runquist, sid. 89, not 18).

Tidigare har omnämnts, att den årliga avgift, som pålagts varje hafn i hallandslistan, har varit jämnt en mark silver. Detta är Bolins betydelsefulla »en-marksregel». Men i vart och ett av Faurås och Årstad härad observerar man en mindre avvikelse från den angivna normen. Räknat efter i listan uppförda avgifter kommer nämligen det förra området att innehålla en hafn för litet, det senare en hafn för mycket. För att karakterisera denna företeelse har Bolin präglat uttrycket »korrespondensen mellan häraderna» (Bolin, sid. 207). Felaktigheten försvinner helt, om de båda distrikten sammanföres till en enhet.

Fenomenet kan tänkas bottna i en av följande två orsaker: Antingen har en hafn, som tillhört Faurås härad, kommit att uppföras i Årstad häradshafnförteckning, eller omvänt har en från Årstad

härad utgående avgift av storleken 1 mark silver råkat att inflyta med Faurås härads uppbörd.

De bötesbelopp, som redovisas i källan, äro för Faurås och Årstad häraders vidkommande resp. 16 och 15 mks (se tabell 1!). Enligt den tidigare bekräftade regeln, att bötetalen skola utgöra en femtedel av totalhafntalen, måste således, vid tidpunkten för bötessummornas beräkning, det förstnämnda häradet ha omfattat 80 hafner och det sistnämnda 75. Källans siffror äro resp. 77 och 75. Överensstämmelsen i Årstad härad är således fullkomlig, medan en brist på 3 hafner vidlåder Faurås härads uppgift. Självfallet måste de tre saknade hafnerna vara just dem, om vilka vi förut talat och som härröra från jordagodset Skönevad. Sagda hafner ha således vid det tillfälle det här gäller tillhört *Faurås härad*. Resultatet innebär en nyhet och måste påverka tidigare ställningstaganden. Förut har det nämligen alltid ansetts vara mer eller mindre uppenbart, att de tre uteglömda hafnerna borde sökas inom Årstad härads område.

Det med godset Skönevad förknippade problemet synes sålunda ha funnit en tillfredsställande lösning. Men fortfarande kvarstår den med »korrespondensen» sammanhängande olägenheten, att den i källan redovisade uppbörden från Faurås härad (inklusive Skönevads hafnavgift) är 1 mks för stor och den från Årstad härad (exklusive Skönevads hafnavgift) 1 mks för liten. Vidare är det lätt att konstatera, att B-hafntalen och bötetalen icke koincidera, vilket de ju borde göra enligt reglerna. De förra äro resp. 17 och 14 (sedan de tre i tabellen upptagna skönevadshafnerna flyttats från Årstad härad till Faurås), de senare resp. 16 och 15. De på grundval av källans uppgifter beräknade B-hafntalen avvika således från det ideala schemat; Faurås härad får en B-hafn för mycket, Årstad härad en för litet.

De båda nu anmärkta företeelserna ha en gemensam rot. En i Årstad härad erlagd hafnavgift på 1 mks har av okänd orsak kommit att ingå i uppbörden från Faurås härad. Detta har haft till följd (eftersom vi ständigt lägga de utgående avgifternas storlek till grund för beräkning av häradernas hafntal), att de härledda B-hafntalen blivit resp. 17 och 14, medan de rätta värdena i enlighet med böteslistans uppgifter måste vara resp. 16 och 15. Också de uträkningsbara totalhafntalen avvika på motsvarande sätt från normerna. Av intresse är att konstatera, att vårt grepp om ämnet numera har blivit

så fast, att vi med bestämdhet kunna hävda, att den hafn i Årstad härad, vars avgift kommit på villovägar, är en B-hafn, och närmare utsagt, en av dem, som *icke* tillhört godset Skönevad.⁵

De i Faurås och Årstad härader belägna B-bondehafnerna ha enligt uppgifter i källan inlevererat årliga avgifter i havre, vilkas silvervärde per härad räknat varit 14 mks. Rätteligen borde emellertid, såsom den föregående analysen givit vid handen, de ifrågavarande avgifterna ha uppgått till resp. 13 och 15 mks. Detta betyder, att vid den tidpunkt, då bötesförteckningen hade full aktualitet, Faurås härad har omfattat $13 + 3 = 16$ B-hafner (de tre sistnämnda härröra från Skönevad), Årstad härad åter 15 B-hafner. Detta antagande står i full överensstämmelse med de i källan uppförda bötetalen.

Den nu angivna lösningen av det invecklade hafnproblemet i Faurås och Årstad härader förefaller mig att vara så starkt grundad, att man icke gärna kan tvivla på dess riktighet. Oregelmässigheterna i de båda häradernas hafnförteckningar krävde ju en korrektion, och ledtråden för huru denna i detalj skulle utföras, lämnades av de principer, vilkas allmängiltighet bekräftats i ett flertal fall.⁶ För att få ett synbart bevis på att alla fakta numera harmoniera med varandra vad beträffar Faurås och Årstad härader fastlägga vi den nya situationen i följande tabell (liksom förut ha grundhafntalen tryckts med fetstil och godshafntalen med kursiv stil; inga C-hafner ha medtagits i uppställningen, eftersom de ifrågavarande häraderna sakna sådana):

Tabell 2.

Härads-namn	Antal A-hafner	Antal B-hafner	Summa grundhafner	Totalsumma hafner	Häradets B-hafntal	Häradets bötesbelopp	Källans hafnuppgift
Faurås	56 + <i>8</i>	13 + <i>3</i>	56	80	16	16 mks	35 + 42 = 77
Årstad	50 + <i>10</i>	15	50	75	15	15 mks	33 + 42 = 75

⁵ Retraheras en av de nyss till Faurås härad överförda 3 skönevadshafnerna, bli de i hallandslistan meddelade hafntalen vad beträffar den just studerade häradsgruppen helt oförenliga med de anförda reglerna. Enahanda blir förhållandet, om man postulerar, att den av »korrespondensen» föranledda oöverensstämmelsen skulle haft sin grund i att en fauråshafn blivit felaktigt uppförd under Årstad härad; den enda lösning, som i varje avseende håller måttet, är den i texten angivna.

⁶ Även de s. k. skogsbyarna i Faurås och Årstad härader ha »korresponderat»

I tabellens sista kolumn, vars uppgifter äro direkt hämtade ur källan, borde också rätteligen ha redovisats de till godset Skönevad hörande tre B-hafnerna. Vi ha tidigare fastslagit, att endast skipæn i Faurås härad kunna ifrågakomma såsom mottagare av dessa hafner. Ur tabellen framgår, att det nämnda häradets skipæn innehålla resp. 35 och 42 hafner. Utslaget blir därför fullt entydigt; det sistnämnda skipænet, som redan uppnått maximitalet 42 hafner, kan ju icke ytterligare förstoras. Slutsatsen måste således bliva, att Skönevads 3 hafner vid tidpunkten för bötessummornas normering ha ingått i det kungliga skipænet i Faurås härad. Detta skipæns hafntal 35 bör alltså ökas med 3 enheter och antager härvid värdet 38. Sedan denna ändring utförts, äro alla onormala företeelser i de båda mellersta häradernas hafnförteckningar eliminerade.

Det återstår nu endast att söka fördela de i Faurås och Årstad häraderna ingående hafnerna av olika kategorier på resp. skipæn. Detta kan i det förstnämnda häradet utföras på endast ett sätt, försåvitt vi icke vilja sätta de principer ur spelet, som tidigare vunnit flerfaldig bekräftelse. Vi finna, att det mindre skipænet på 38 enheter måste ha innehållit de 11 godshafnerna samt 27 av de 56 grundhafnerna. Följaktligen ha de 13 B-bondehafnerna och de överblivande 29 grundhafnerna konstituerat det större skipænet på 42 hafner.

I Årstad härad åter, där de 10 godshafnerna tillhöra tre olika gårdar och således, i analogi med förhållandena i Höks härad, kunna tänkas uppdelade i två geografiskt skilda grupper, föreligger ett begränsat antal möjliga alternativ, av vilka några måste betecknas såsom fullt acceptabla. Vad sagda härads grundhafner beträffar är det sålunda tänkbart att åstadkomma en lösning, där den påföljande tabellens schema $23 + 27$ är ersatt med det från vissa synpunkter mera tilltalande $25 + 25$ (jmf. med uppgifterna i kolumn 6!).

med varandra, i det att det förra områdets avgift är $\frac{1}{2}$ mks för liten och det senares $\frac{1}{2}$ mks för stor. Vid upphävandet av denna felaktighet bör man rimligtvis tillämpa samma korrektionsmetod som för hafnerna. Parentetiskt kan tilläggas, att de i Runquist, sid. 91, tabell 1, anförda sifferuppgifterna, avseende sambanden mellan hallandslistans hafn- resp. skogsbytal och de s. k. huvudstyckstalen, fortfarande äga full giltighet, bortsett från den gynnsamma omständigheten, att överensstämmelsen i Höks härad genom de två omtalade laholmshafnerns tillkomst numera blivit helt exakt. De av korrespondensen föranledda ändringarna i B-hafntal och skogsbytal i de båda mellersta häraderna uppväga nämligen varandra vad beträffar gästeriavgifternas beräknade storlek.

Tabell 3.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Härads- namn	Skipærens styresmän	Antal hafner av kategorien			Summa grund- hafner	Total- summa hafner	B-hafn- talen	Bötes- talen
		A	B	C				
Faurås	Konungen Gudphast	27 + 8 29	3 13	— —	27 29	38 } 42 } 80	3 } 13 } 16	16 mks
Årstad	Konungen Konungen	23 + 10 27	— 15	— —	23 27	33 } 42 } 75	— } 15 } 15	15 mks

Den angivna uppställningen skall uppfattas såsom ett korrigerat och ytterligare specialiserat utdrag ur den förut meddelade tabell 1. En jämförelse med denna sistnämnda visar, att de tidigare dragna slutsatserna om den halländska ledungsflottans beskaffenhet icke undergå någon väsentlig förändring. Påfallande är dock, att Gudphasts skipæn i Faurås härad uppvisar ett relativt högt grundhafntal. Har det i detta fall trots allt varit fråga om en 26-roddare, torde man böra räkna med minst tre befälsplatser på det tillhörande fartyget. Måhända har detta varit hela den samlade flottiljens hövdingaskepp?

Vi återvända till tabell 1 och granska de uppgifter, som beröra de tre nordligaste hallandshäraderna. Tyvärr är det lätt att se, att de bötesbelopp i oxar, som där förekomma, icke kunna sättas i talmässiga förbindelser med de motsvarande B-hafntalen. Tydligt har man vid böternas beräkning inom dessa nordliga distrikt icke följt lika avancerade matematiska regler som inom de sydliga. Konstateras kan vidare, att de i källan antecknade bötessummorna i oxar representera avsevärt högre belopp än de korresponderande silveravgifterna från södra och mellersta Halland.

Ytterligare måste fastslås, att det i tabellen synliga, helt reguljära sambandet mellan häradsgruppens ursprungliga totalhafntal (130) och B-hafntal (26) saknar täckning inom varje härad för sig. Detta får dock icke uppfattas såsom ett gravamen mot den givna teorien, eftersom B-hafnerna i de tre nordliga häraderna ha haft en helt annan uppkomst- och utvecklingshistoria än i de fem sydliga. De förra äro grundhafner, de senare icke. De sydliga häradernas B-hafner äro nybildningar, vilkas numerär fastställts sålunda, att de skulle fylla bestämda uppgifter i en redan färdig organisation. Det

är då långt ifrån otänkbart, att de vägledande principerna för en sådan nyordning kunna ha avsatt de i praktiken konstaterade tal-sambanden. I stark motsättning härtill ha de nordliga häradernas korresponderande enheter alltifrån begynnelsen varit företrädare för var sin av ledungsskeppets åror, varför inga giltiga skäl kunna givas för att dessa B-hafner skulle ha intagit en annan ställning än de övriga grundhafnerna till en så gammal institution som styresmans-avgiften. Men eftersom de ifrågavarande hafnerna också erlade gästeriavlösning, måste kronan ha haft ett visst intresse av att deras sammanlagda antal vore väl avpassat med hänsyn till detta åtagande. Därest de för den södra och mellersta delen av landskapet gällande reglerna hade varit i tillämpning, skulle den betraktade häradsgruppen ha innehållit 26 hafner av B-typ, femtedelen av totalhafn-talet 130. Det är väl knappast för djärvt att antaga, att det är överväganden av denna art, som föranlett, att man i Fjäre, Viske och Himle härader, enligt en urvalsmetod, som i sina detaljer är för oss okänd, har låtit resp. 14, 8 och 4 av de gamla krigsledungshafnerna bliva B-hafner.

I detta sammanhang kan det kanske vara på sin plats att erinra om att även C-hafnerna i de tre nordliga häraderna äro att uppfatta såsom förhållandevis sena bildningar. De ha i enlighet med en av Bolin påvisad, mycket enkel aritmetisk princip framkommit vid en omvandling av skogsbyar till hafner. Dessa C-hafner ha icke erlagt ledungsavgifter utan i stället gästeriavgifter. Ledungsskyldighet måste dock i princip ha åvilat dem, eftersom de indragits i skipæn-organisationen. Deras tillblivelse bör väl ställas i samband med en partiell förnyelse av häradsgruppens fartygsbestånd, vilket bl. a. medfört, att antalet åror på krigsskeppen ökats.

Däremot ha C-hafnerna i de tre sydligaste häraderna från begynnelsen erlagt ledungsavlösning. Denna har emellertid vid något tillfälle (mellan tidpunkten för bötesförteckningen och hallandslistan i övrigt) ändrat karaktär och övergått i gästeriavlösning.⁷

⁷ Ett intressant korrolarium till det framlagda undersökningsresultatet är, att jordebokens s. k. *huvudstycke* (urkundens viktigaste och mest omfattande förteckning) måste vara yngre än hallandslistans bötesdel men äldre än denna källa i övrigt. Vid det tillfälle, då huvudstycket upprättades, var nämligen den i *hallandslistans häradspecificationer* angivna hafnfördelningen mellan Eskils och Johannes' skipæn redan genomförd, samtidigt som B-hafntalet i Höks härad alltjämt

I de av sina arbeten, som beröra hallandslistan, har Bolin till full evidens klargjort, att det danska skattesystemet sådant som vi möta det i denna källa, hade utformats så, att rytteriets krav blivit väl tillgodosedda. En annan sida av den kraftutveckling, som kännetecknar den valdemarska stormaktstidens Halland, är, såsom vid skilda tillfällen betonats i denna uppsats, ledungsflottans nydaning och förbättring. Organisatoriska åtgärder av nämnd art böra förvisso uppfattas såsom den avgörande förutsättningen för de lysande framgångar, som på slagfälten åtföljde de danska vapnen under detta skede och som i det allmänna medvetandet — tyvärr delvis med orätt — ha konkretiserats i en av tidens mest legendariska gestalter, den andre valdemaren, med tillnamnet segraren.

var 20, svarande mot *bötesdelens* uppgift. Men troligen äro alla de tre ifrågasvarande källorna ganska nära samtida.

En ny tolkning av sambanden mellan huvudstyckets och hallandslistans summor har givits av Allan Mohlin i skriften »Kristoffer II av Danmark, hertigtiden och tronbestigningen», Lund 1954, not 41. Mot Mohlins teori, som skulle göra den s. k. *tvåmarksregeln* överflödig, kan ingen invändning riktas från talmässiga utgångspunkter. Tvåmarksregeln har emellertid formulerats under hänsynstagande till förhållandena i stort, och saknar ej heller stöd i hallandslistan (de nordligaste häradernas treårsavgifter). De i den nämnda noten förekommande kritiska uttalandena om vissa av mina undersökningsresultat bottna i rena missuppfattningar.

JORDEBOKEN C 39 I RIKSARKIVET

AV

KJELL-GUNNAR LUNDHOLM

Ägarna till ett flertal av de i Riksarkivet förvarade medeltida Åordeböckerna äro okända. En av dessa (C 39) omfattar gårdar i Uppland, Östergötland (Vreta kloster socken), Småland (Säby socken) och Västergötland. Den riddare, på vilken »min herre» syftar, omnämnes icke vid namn men omtalas såsom död »Gud hans själ nåde». En notis gör det möjligt att fastställa, vem som avsetts. Om gården Säby vid Målhammar heter det: »som han inlöste av Claus Rönnow och var det hans börd efter fru Birgitta.»

Målhammar och Säby bortförpantades 1450 av sin dåvarande ägare Knut Stensson (Bielke) till Claus Rönnows svärmor Margareta Eriksdotter (Krummedige).¹ Vid arvskiftet efter herr Knut 1453 tillföll Säby hans syster Birgitta Stensdotter, gift med Gustav Karlsson (Gumsehuvud), och Målhammar hennes syster Katarina Stensdotter, änka efter Claus Nilsson (Ellingeätten).² Då den sistnämndes son Nils Clausson 1489 återinlöste Målhammar, hade herr Gustav redan tidigare inlöst Säby.³ Gustav Karlsson var själv arvsberättigad efter sina barn med fru Birgitta, vilka överlevt modern.⁴ Det är uppenbart, att med »min herre» i C 39 menas Gustav Karlsson.

Gustav Karlsson avled den 26 juli 1486.⁵ Trots att han tre gånger varit gift, efterlämnade han icke några barn. Enda arvingen till hans arvegods var hans systerdotter Karl Knutssons dotter Magdalena, gift med Ivar Axelsson. Gårdarna i C 39 återfinnas också med få undantag i hennes räkenskapsböcker 1488—1490.⁶

¹ Strödda kamerala handlingar vol. 2 RA: »Sten Sture och Nils Klason», s. 97 ff., Sandberg FF 8717 KA. Jfr Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 254 samt n. 497.

² RA perg. 7. 6. 1453, Rött 252 KA: »Karl Knutsson och hans systrar».

³ Strödda kamerala handlingar etc., s. 99, Sandberg FF 8720, jfr Gillingstam, a. a., s. 644, n. 14.

⁴ Ibidem s. 99, 123. Förf. ämnar att återkomma till arvskiftet efter Birgitta Stensdotter i annat sammanhang.

⁵ Schröder, Monumenta, s. 54 f.

⁶ C 24 RA. Jfr även skiftesbrevet vid arvskiftet efter Magdalena Karlsdotter 25. 1. 1500 (Viksamlingen RA samt Krapperrupsarkivet).

Gustav Karlssons köpegods ingå däremot icke i C 39. De skulle liksom en rundligt tilltagen morgongåva, bestående av Ekholmen och underliggande gårdar i Veckholms socken i Trögds härad i Uppland, tillfalla hans änka Ingeborg Filipdotter, senare omgift med Erik Trolle och moder till ärkebiskopen Gustav Trolle.⁷

Den 15 november 1486 gjorde fru Magdalena och fru Ingeborg ett byte, så att den senare mot några köpegods i Götaland bytte till sig några gårdar i Uppland.⁸ Detta byte har icke satt något spår i C 39, som alltså kan dateras till tiden mellan den 26 juli och den 15 november 1486.

Beträffande innehållet i C 39 kan för övrigt konstateras, att vad Gustav Karlssons fader Karl Ormsson 1431 givit sin andra hustru i morgongåva (Bjurum m. m.), ärvts av hans son, som måste ha fötts i det första av hans tre äktenskap.⁹ Av vad som varit Gustav Karlssons andra maka Birgitta Stensdotters arvegods finnes endast ett fåtal gårdar kvar. Huvuddelen hade antingen ärvts av fru Birgittas barn i hennes första äktenskap (Sten Sture den äldre och Gustav Vasas farmor) eller givits av Gustav Karlsson som morgongåva till hans tredje maka Ingeborg Filipdotter. Det, som hon bytte till sig i november 1486, tillhörde också detta arv.

Handskriften C 39 är till formen smal folio. Av de tolv sidorna ha endast fol. 2 r—5 v utnyttjats för jordeboken.¹⁰

2 r *Item thetta epherscripna godz är thet myn herra otthe j wplandh gudh hans siäl nadhe*

*Item i nysätthra sokn i lagundhe häradh*¹¹

Item v gordha i nysätthra och ii i högby The renttha ii lesther och iiiii pundh korn x march päninge och iiiii örtughe

Item i eng som han fec xx lass höö pa och en haggä til v hestha

⁷ Jfr Sjögren, Ätten Trolles historia, s. 256 ff.

⁸ RA perg.15. 11. 1486 Skoklostersamlingen.

⁹ Jfr RA perg. 18. 6. 1431 Skoklostersamlingen. Det tredje äktenskapet framgår av C 4 fol. 43 RA.

¹⁰ De med + utmärkta raderna ha skrivits med en annan samtida stil än handskriftens huvuddel.

¹¹ *Nysättra* sn i *Lagunda* hd. — Birgitta Stensdotter ärvde 1453 i Högby 7 örtugland, vilka gåvo en ränta på 10 spannar korn 6 1/2 öre. — Vid arvskiftet 1500 efter

Item i wasswndhä sokn i habo häradhe.¹²

Item vi gordha i gwrestha och iii gordha i aakstha och iii twrp ther sammo stadz The rentha alz til hopa iii; lesth korn och xiiii spen xx march päninge och ii öre

Item en eng som han fec xx lass hö vppa

Item i lagga sokn i longhundrath häradhe¹³

Item i säby vi gordha Som renttha ij annor lesth korn och vi march päninge

Item i smaiorddaman i örby ther sammo stadz Renthar xiiii spen korn

Item i waxalla häradh i danmarsk sokn¹⁴

Item i sydherby en gord Renthar vj pundh korn och ii spen och viii örtughe päninge

Item fwndbo sokn i rasbo häradhe¹⁵

Item en qwarn hetther skelleridh Rentthar xx pundh miöl och iii march päninge

Item rasbo sokn i sammo häradhe hetande wistaby Renthar viii pundh myöl

Item i bälehäradh i bälinghe sokn¹⁶

Item i gordh i Swndherbro Renthar iii pundh korn och i march päninge

Item i börchlinge sokn i norwndhe häradh¹⁷

Item ii gordh i ramsöö Rentha j lesth korn och ii march päninge

Item i sammo sokn eth torp heter swndherstabodha Renthar xii öre

Item i torp i sammo sokn heter täbodha Renthar i march päninge

Item en i torp i sammo sokn hetandes longengh Renthar ii march päninge

Item säby vidh mwlhammarn iii gordha Rentha j lest korn [som]

Magdalena Karlsdotter tillfölla dessa 7 gårdar Sigrid Eskilsdotters barn. Sex av dem räntade vardera 3 pund 6 spannar korn 9 öre 1 örtug, den sjunde (i Högby) 5 1/2 pund 13 öre 1 örtug (Viksaml. perg. 25. 1. 1500 RA).

¹² *Vassunda* sn räknas numera icke till *Håbo* utan till *Ärlinghundra* hd. I denna sn ligger Gurresta.

¹³ Säby och Örby i *Lagga* sn *Longhundra* hd.

¹⁴ Söderby i *Danmarks* sn *Vaksala* hd.

¹⁵ *Funbo* och *Rasbo* sn i *Rasbo* hd. I sistnämnda sn ligger Visteby.

¹⁶ Sundbro i *Bälinge* sn *Bälinge* hd.

¹⁷ *Björklinge* sn *Norunda* hd. Där ligger Långåker.

och xviii päninge Som han inlöste aff claus rönne och war thet hans byrdh (e)pter frv birgitte¹⁸
 2v Item i gordh i wendil i gardhaby Renthar iii march päninge Item smaiordh Renthar iii öre päninge¹⁹

Item i tyiarppä sokn²⁰

Item

Item i by hetther odenskarlaby iiii gordha Rentar hwar thera iii march päninge

Item i gerfella sokn i solentwhäradhe²¹

Item i hiwlistha then östhre gordhen Renthar v pund korn och ii march päninge

Item j torp hether kolthaka Renthar i march

Item j torp hether wordbergh Renther j march

Item i semethuna sokn i semetwna häradhe²²

Item en by hetther chateby ix gordha Renthar ij lesth iärn

Item norebergs sokn i norebergs lagh²³

Item i hyttha heter westan forss

Item torbiörshyttha ther sammo stadz

Item en hytta heter onsöö

Item fadherstha hyttha

Item en techte karln

Thessa forscripne hytther Rentha j lesth iärn

Item eth torp i holms sokn i lagundhäradhe hetande meshattha [sokn] swndh Renthar xviii spen korn och i öre päninge²⁴

Item i trögden²⁵

Item i hwmblistha en gordh i lotha sokn Renthar iii pund korn xvi örtughe päninge och vi daxverke

¹⁸ Målhammar och Säby i *Björksta* sn i *Yttertjurbo* hd i Västmanland. — Jfr ovan i inl. — Röntan var 1453 1/2 läst korn 20 öre.

¹⁹ *Vendels* sn i *Örbyhus* hd.

²⁰ Onskarby i *Tierps* sn *Örbyhus* hd. Sigrid Eskildsdotters barn ärvde 1500 dessa gårdar med oförändrad ränta.

²¹ Vålberga i *Järfälla* sn *Sollentuna* hd.

²² Kaby i *Simtuna* sn och hd.

²³ Fagersta, Onsjö och Västanfors i *Västanfors* sn *Gamla Norbergs* bergslag.

²⁴ *Holm* sn *Lagunda* hd.

²⁵ Hummelsta i *Löts* sn *Trögds* hd. — Gustav Karlsson och hans svåger Knut

Item Husabytrögd sokn²⁶

Item i gordh i riswy *Renthar* xviii *spen* korn v öre päninge eth faar ii höns x ägh och vi daxverke

Item i Solentwna häradhe²⁷

Item i gordh i *brummasthen* i *girfella* sokn *Renthar* v pund korn och xii öre päninghe

Item i bro häradhe²⁸

Item i *lostha* sokn iii gordha i *toresha* *Rentha* ✕ pund korn iii march päninghe iii far vi höns och xxx ägh och hwar therä vi daxverke

Swmman aff päningh i vplandh lxx[x]iii march och i örtugh +
Swmma aff korn oc miöl xiiij lesth och ii spen Summa iernet ii +
lesther²⁹ +

Item i östhergyllandh i wrethaklosthers sokn³⁰

3 r

Item en by heter *sewilsthade* en gordh och bo ii men wppa *Renthar* xii töner korn xx örtughe päninge iii gutniska i ören och hwar therä v march smör och ii lamb

Stensson återinlöste 2. 12. 1446 gården (16 örtugland), som bortförpantats av svärfadern Sten Turesson (Skoklostersaml. perg. RA). Vid arvsförfatt 1453 tillföll den Birgitta Stensdotter och sades då utgöra 16 öresland och ränta 3 pund korn 16 öre 1 får 2 höns 10 ägg. Vid arvsförfatt 1500 tillföll den Sigrid Eskilsdotters barn med räntan 3 pund korn 16 örtugar 1 får. Tydligt är öre i jordeboken från 1453 (bevarad i avskrift) skrivfel för örtugar.

²⁶ Gården var 1453 öde men hade givit en ränta på 3 pund korn 1/2 mark. Den tillföll 1500 Sigrid Eskilsdotters barn och räntade då 18 spannar korn 5 öre.

²⁷ Bromsten ligger nu icke i *Järfälla* utan i *Spånga* sn. Magdalena Karlsdotter bortbytte 15. 11. 1486 1 punds ränta i Bromsten till Ingeborg Filipdotter. Jfr ovan i inl.

²⁸ Toresta i *Lossa* sn *Bro* hd. Birgitta Stensdotter ärvde 1453 en gård om 5 öresland, som räntade 3 1/2 pund 2 spannar korn 1 mark och två gårdar om vardera 11 örtugland, vilka räntade vardera 2 1/2 pund 3 spannar korn 1 mark 1 får 2 höns 10 ägg. Troligen har får-, höns- och äggräntan utgått även av den större gården. — Gårdarna bortbyttes den 15. 11. 1486, varvid ränta angavs endast i korn och pengar.

²⁹ I summan synes Säby vid Målhammar icke ha medräknats.

³⁰ Stora Sjögestad i *Vretakloster* sn *Gullbergs* hd. — Inskottet »4 gutniska i ören» härrör troligtvis från en äldre jordebok, i vilken räntan angivits i öre (gutniska) i stället för örtugar (danska), varvid man har haft behov att skilja öre gutniska om 4 gutniska från öre stackota om 3 gutniska. Jfr Sjögren, Släkten

Item en gordh ther sammo stadz i tön korn xiiii örtughe swenska och eth lamb

Item en ottwngth ther sammo stadz giffwer xvi örtughe

Item en gordh ther sammo stadz giffwer ii töner korn och vii örtughe swenska v marcher smör och eth lamb

Item eth torp sammo stadz hetter nordanass giffwer iiiii örtughe

+ Summa päninge iij march och vj hwitha

+ Summa kornet xv töner

+ Summa aff smöreth xv mark smör

+ Summa aff lamb iiiii lamb

Item i smalandh i [nordha] norrawidbo härade i säby³¹ sokn vndher hwlawidhen xxii gordha Renthar ix töner korn vi march swenska i dansth taal och ix gwttniska hwarth iii aar eth skippundh basth

+ Swmma vi march swenska ix gothniska

+ Summa ix töner korn och hwar iii aar ett skippundh basth

3 v Item thetta är thet godset myn herre otthe i westhergöthlandh gudh hans nadhe

Item i morby sokn i gudhems häradh³²

Item fförsth gordhen biwrem

Item iiiii gordha i brones hwar thera Renthar iiiii pundh smör

Item ii gordha i morby En renthar vi pund smör then andre iiiii

Item hörydh iiiii pund smör

Trolles historia s. 350 ff., Dovring, Attungen och marklandet s. 195 f. — Summan borde vara 2 1/2 mark 2 vita.

³¹ Säby sn *Norra Vedbo* hd. — I C 24 namngivas 22 gårdar i denna sn. Kornräntan angives endast för 1488 (2 tunnor 83 skeppor). Penningräntan var 1488 och 1490: 6 mark 6 penningar, 1489: 6 mark 5 örtugar 6 penningar. — Särskilt må påpekas att en gård räntade 4 1/2 vita (1488) eller 9 gutniska (1490). — Gårdarna återfinnas i en fru Anna till Vinstorp tillhörig jordebok och kallas där arvegods efter fru Magdalena (Rött 252 KA: gammalt signum 58) samt ha räntan 5 mark 1 öre 5 penningar 92 skeppor korn.

³² Socknen kallas nu *Bjurums socken* (*Gudhems* hd). I denna ligger Mårby. Angående Bjurum jfr ovan i inl. Höryda ligger i *Härtunda* sn *Skänings* hd, vilket framgår av C 24 och av brevet över Kristina Eriksdotters arvslott 25. 1. 1500. (Krapperupsarkivet). — För västgötagodsen hänvisas icke konsekvent till C 24 och skiftesbrev från 1500.

Item i torbjörntorps sokn³³

Item bergha vi pund smör

walatorps sokn³⁴

Item i waletorp ii gordha then ena renthar vi pund then andre iii

Rodhna sokn³⁵

Item rodna qwern viii soll myol

Sölustadha sokn³⁶

Item en gordh i sewlstada iii stwffwor vppa renthar xii sool korn och iii sol haffra

Item loringhe ii sool haffra och iii pund smör

Item i gordh i bech renthar iii pund smör

Item i gordh i madhengh ii pund smör

fuglos sokn³⁷

Item i gordh i stockaridh iii pund smör

Item lyndharidh v pund smör

Item tolne ii pund smör

Botnaridh sokn³⁸

Item i gordh i toghwlth iii pund smör

Item fryarydh iii pund smör

Item nwnnaridh ii pundh smör

Item en gordh i wongha vi pund smör

Item biwrbech iii pundh smör

Item siöbodha ii pundh smör

Item i berga i gordh i pund smör

Item i whwlth ii pundh smör

³³ Berga i *Torbjörntorps* sn *Gudhems* hd.

³⁴ Valtorp i *Valtorps* sn *Gudhems* hd.

³⁵ *Rådene* sn *Gudhems* hd.

³⁶ Sjögerstad och Loringa i *Sjögerstads* sn *Gudhems* hd. Bäck ligger däremot i *Valstads* sn *Vartofta* hd, vilket framgår av C 24.

³⁷ Fågelås låg enligt C 24 i *Vartofta* hd. Nu finns två socknar *Norra* och *Södra Fågelås*, som räknas till *Kåkinds* hd. I dessa ligga *Stackeryd* och *Linderyd*.

³⁸ *Bottnaryds* sn *Mo* härad, som numera räknas till *Småland*. *Fröjeryd*, *Nunne-red*, *Bjurbäck* och *Berg* ligga däremot i *Bjurbäcks* sn *Vartofta* hd.

wigilstadha sokn³⁹

- 4r *Item artherasa vi pundh smör*
Item haghwlth vi pund smör
Item dydeström iiii pundh smör

Alingsåss sokn⁴⁰

- Item hidmaridh viii pund smör*
Item lygnaridh ix pundh smör
Item iiii pundh aff fagerlidh
Item i bälninghe en gordh är twa stoffwor vppa giffwer xii pundh
Item en gordh ther sammo stadz giffwer viii pund smör
Item en gordh ther sammo stadz giffwer viii pund smör
Item en gordh ther sammo stadz iiii pund smör
Item torbiornatorp vi pund smör

Albogha sokn⁴¹

- Item en gordh i örem iiii pundh smör*
Item en gordh ther sammo stadz iii pund smör
Item nordh qwern viii soll myöl
Item iii gordha i halland rentha xii pund smör
Item til mynnes en qwern i laschahäradhe renthar i pund smör
Item wranghadala ii gordha räntha ix pund smör
Item mädiltorp iiii pund smör
Item grwdhe renther iiii pund smör

*Item fförst i mölnätorp sokn i vasbo*⁴²

- Item i halna iii pund smör och en osth*
Item akäbodha ii pund smör och en osth
Item galthaboda iiii pund smör och en osth
Item helgeness ii pund smör och en osth
Item abbaridh ii pund smör och en osth
Item spesbooll ii pund smör och en ost

³⁹ Åtterås och Haghult i *Villstads sn Västbo* hd i Småland.

⁴⁰ Hedmark, Lygnared och Fagerlid i *Alingsås sn Kullings* hd. Bälninge ligger däremot i socknen med samma namn i samma hd. Enligt C 24 ligger även Torbjörntorp i *Bälninge sn*.

⁴¹ Örum i *Alboga sn Gäsene* hd. *Rångedala* ligger i socknen med samma namn i Ås härad, Melltorp och Grude i *Grude sn Gäsene* hd, vilket allt framgår av C 24.

⁴² Västra Hulan, Gälsebo och Häljanäs i *Mölltorps sn Vadsbo* hd. Enligt C 24 skulle »abbaridh» ligga i *Ekeskogs sn* och »spesbooll» i *Bällefors sn* i samma hd.

Item Bäleforssa sokn i wasbo⁴³

Item en gordh i rydh ii pund smör och en osth

Item en gordh ther sammo stadz iiiii pund smör oc en ost

Item en gordh ther sammo stadz iiiii pund smör oc en osth

Item en gordh ther sammo stadz iiiii pund smör oc en osth

Item en gordh ther sammo stadz iiiii pund smör och en osth

(I)tem hagma iiiii pund smör och en osth

Ekeskoghs sokn⁴⁴

4 v

Item bodha iiiii pund smör och en osth

Item hwndakolla i pund smör och en osth

Item geddenäs i pund smör och en osth

Item kakin i wirssa sokn⁴⁵

Item en gordh i bruntorpp iiiii pund smör oc en osth

Item ibidem iiiii pund smör och en osth

Item i warssars i pund smör och en osth

Item karstorp iii pund smör och en osth

Item ibidem iii pund smör och en osth

I wartoptahäradh⁴⁶

Item ii stuffwor i slötha viii pund smör oc ii osth

Item lottra ii pund smör och en osth

Item i Swnderaall iii pund oc en osth

Item kättilstorp x pund smör

I ridhuagh i skyllagharidh sokn⁴⁷

Item iii pund och en osth

Item en gordh ibidem iii pund smör oc en ost

Item en ii pund och en osth

Item en gordh ibidem ii pund och en osth

Item en ii pund och en osth

⁴³ Bällefors sn Vadsbo hd.

⁴⁴ Enligt C 24 avses Gäddefors i Hunnekulla sn. Denna sn utgör nu en del av Bällefors sn Vadsbo hd. Ett annat Gädde-näs ligger i Ekeskogs sn.

⁴⁵ Bruntorp och Vårsås i Vårsås sn Kåkindes hd. Karstorp ligger däremot i Korsberga sn Vartofta hd, vilket framgår av C 24.

⁴⁶ Slöta och Kättilstorp i Slöta sn, Luttra i Luttra sn Vartofta hd (jfr C 24).

⁴⁷ C 24 anför 8 gårdar i Stensred Kölingareds sn Redvägs hd. I samma sn ligga även Stockared, Årås, Vällered, Tåhult, Gunnered och Valshall.

Item en ii pund och en osth
 Item stakkaridh iiiii pund och en osth
 Item stensridh iiiii pund och en osth
 Item en gordh *ibidem* ii pund och en osth
 Item fladrakolla ii pund och en ost
 Item aräss iiiii pund och en osth
 Item en qvern *ibidem* vi sool myol
 Item wallaridh i gordh ii pund oc en osth
 Item en gordh *ibidem* ii pundh oc en ost
 Item en ii pund och en osth
 Item en ii pund och en osth
 Item *ibidem* iii pund och en osth
 Item en iii pund och en osth
 Item taholt iiiii pund oc en ost
 Item gunnaridh iii pund oc en ost
 Item walsal ii pund och en ost

Ingharuds sokn⁴⁸

Item tongha ii pund och en osth
 Item lenatorp ii pund och en ost
 Item en gord ther sammo stadz ii pund oc en osth

I dalema sokn⁴⁹

Item pawelstorp iiiii pund och en osth
 5r Item en gordh i wongha renthar vi pund smör
 Item härтарidh iii pund
 Item en gordh longem iiiii pund
 Item en gordh i hästaliugh sokn
 Item sexholth iiiii pund

Torssas sokn i march⁵⁰

Item en gordh i gethabodha iii pund
 Item lytla getabodha i pund
 Item swndh iii pund smör och ij; snäs all

⁴⁸ *Ingareds* sn är numera en del av *Kölingareds* sn. Här ligger Tången.

⁴⁹ Pålstorp och Övre Vånga i *Dalums* sn *Redvägs* hd. Hjärtered ligger däremot i *Tvärreds* sn *Kinds* hd, vilket framgår av C 24.

⁵⁰ Getabo och Sund i *Torestorps* sn *Marks* hd.

Öxnabergha sokn⁵¹

Item en gordh hyltanäs viii pund smör och xvi snäsa aall

Item i sammo by viii pund aff ii stuffwor

Item v pund ij snäs aall

Item en qwern vi pund

Item Swen i wich iiiii pund

Item karstorp iii pund

Ystorpa sokn⁵²

Item en gordh iiiii pund

Item *ibidem* iiiii pund

Item *ibidem* iiiii pund

Item fagherholth iii pund

hornridh sokn⁵³

Item lyndholth iii pund smör

Item *ibidem* iii pund

Swrtthaby sokn⁵⁴

Item appellaskogh en gordh iiiii pund

Item en gordh i birketorp iiiii pund

Item en gordh *ibidem* iii pund

Item en gordh *ibidem* iii pund

I berghem sokn⁵⁵

Item en gordh i läkwadh vi pund

Item en gordh *ibidem* vi pund

Item en gordh i mädelby vi pund

Item nudwigh iiiii pund

I torstaridh sokn⁵⁶

Item en gordh iiiii pund

Item en gordh *ibidem* ii pund

⁵¹ Hyltenäs, Vik och Karstorp i *Örnevalla* sn Marks hd.

⁵² C 24 anför 3 gårdar i *Istorp* i sn med samma namn i Marks hd. I denna ligger även Fagerhult.

⁵³ Lindhult i *Horreds* sn Marks hd.

⁵⁴ Apelskog och Björketorp i *Surteby* sn Marks hd.

⁵⁵ Lekvad i *Berghems* sn Marks hd, Mellby och Nödinge i *Hajoms* sn i samma härad.

⁵⁶ *Tostareds* sn Marks hd.

Item qwanaström i pund

Item ryllösyö j pund osthā

(I)tem grympstorp i pund

5 v + Summan aff smöreth i westergyllandh iij lesth smör ii pund
 + myndhre xl ottha osthā och j pund thet gör til hopa iij pund och viii
 + marcher osthā⁵⁷

+ Summan af kornet miöl haffra xl sol

+ xx snesser all

Item ligger en gordh pa akröo som renther arligha iii march hetande syltha och myn herre haffwer forlenth en i sin liffs tiidh och en smaiordh hetande askeness

Item en gordh i westergyllandh i wasbo i egby sokn hetande aspe-
 torp renthar arlighe vi pund smör som myn herre haffdhe forlenth
 honum i sin liffstiidh⁵⁸

⁵⁷ Vid summeringen har man tydligen utgått från vikten 1 mark per ost. I C 24 anföres under 1488 i stället olika vikter ost under de olika gårdarna, i regel lika många mark ost, som gården räntar pund smör. Under 1489 och 1490 räknas åter 1 ost per gård utan viktsangivelse. För övrigt må påpekas att C 24 anför flera räntepersedlar i Västergötland än C 39 och skiftesbrevet 1500. Smörkvantiteten varierar i regel icke mellan dessa olika källor.

⁵⁸ Ekby sn Vadsbo hd.

GUNNAR RUDBERG

AV

ALBERT WIFSTRAND



GUNNAR RUDBERG
*¹⁷/₁₀ 1880 †⁶/₈ 1954

En grekisk kyrkofader, som föddes och verkade i en av romarrikets största storstäder, säger på ett ställe: »Världen (och han menar därmed människovärlden) består av städer, och städerna bestå av hus och familjer, och familjerna bestå av män och kvinnor» osv. Det är ett slående och kort uttryck för den antika grekiska människans syn på människans bosättningsvillkor; städerna voro människans egentliga organisationsform; vad vi kalla landsbygden betydde andligen föga och ägnades ett rätt sporadiskt och verklighetsfrämmande och nedlåtande intresse. Hos oss har det under de sista årtiondena talats mycket om flykten från landsbygden; det talet innebär, att hos oss en utveckling är i gång hän mot en liknande övervikt för stadsbosättning och stadsliv, men det innebär också att landsbygden i varje fall har varit något betydande och viktigt, och den ton varmed man uttalar slagordet »flykten från landsbygden» tyder på att den pågående utvecklingen också är något som beklagas.

Dessa reflexioner tränga sig på mig när jag har uppdraget att säga några minnesord om den sist avlidne och yngste av de män som innehade våra tre svenska akademiska lärostolar för grekiska under generationen före min egen. Jag har i andra sammanhang fått säga något om de två äldre, Ernst Nachmanson och nu senast Claes Lindskog. Nachmanson var stockholmare och mycket fäst vid storstaden-hemstaden, mer än han någonsin blev fäst vid Göteborg, där han verkade. Lindskog var göteborgare, och även i hans färd och väsen var något som gjorde honom till en stadsmänniska i rätt hög grad. Från den synpunkten sett stod Gunnar Rudberg, som jag här skulle söka teckna, i stark motsats till de båda andra. Rudberg, som nu vid sin bortgång i sommar var 74 år gammal, var född och hade växt upp i en prästgård, som Claes Lindskog, men en prästgård på landet, på västgötska landsbygden, sydväst om Mariestad. Fadern hade ett livligt intresse för bygdens gamla folkseder och dess flora och framlade åtskilligt värdefullt därom i tryck. Hans son, den klassiske filo-

logen, följde honom däri och blev livet igenom en trogen son av födelsebygden. Hans första tryckta skrift handlar alls icke om någon grekisk text eller språkföreteelse utan om kvarnstenstillverkningen i Lugnås, en annexförsamling i faderns pastorat, inom vilken naturförhållandena hade gynnat uppkomsten av en egenartad och traditionsrik småindustri, som var i gång i 150 år men nu lär vara nedlagd. Gunnar Rudberg tog även senare då och då upp något västgötskt hembygdsämne till behandling, inte minst i form av personliga minnen. Han kom ihåg detaljer i stor rikedom och med stor säkerhet, och när man träffade honom, särskilt i senare år, var han mycket frikostig med sina hågkomster av originella västgötugubbar såväl som ledande norska politiker eller ledande klassiska filologer på kontinenten eller Nathan Söderblom och Harald Hjärne.

Han kom till Uppsala 1899 och disputerade 1908 på en avhandling om en medeltida latinsk översättning av Aristoteles' ena zoologiska huvudarbete, den s. k. Djurhistorien. Han undersökte noggrant texten och fick fram hur översättarens grekiska förlaga hade sett ut; den var tydligen en ganska god handskrift. Avhandlingen bragte honom docentur. Han fortsatte en tid på detta arbetsområde och publicerade utom mindre uppsatser också en god avhandling om den oäkta tionde boken av det nämnda Aristotelesverket. Den grekiska text vi där ha är bara en medeltida återöversättning till grekiska från en latinsk översättning. Urtexten var från efteraristotelisk tid, och Rudberg bestämde närmare dess härkomst.

Snart begav han sig in på ett fält som han sedan ofta skulle beträda, det nytestamentliga och dess gränsområden mot den grekiska samtiden. I boken »Neutestamentlicher Text und nomina sacra» från 1915 gav han subtila textkritiska undersökningar om den äldsta texttraditionen för evangelierna och Apostlagärningarna. Särskilt använde han utvecklingen av systemet med de s. k. nomina-sacra-förkortningarna som hjälp till att klarlägga texthistorien. (Beteckningen *nomina sacra* avser det förhållandet att ett antal ord för viktiga religiösa begrepp som Gud, Kristus, himmelen och andra i en mycket stor del av traditionen inte äro utskrivna utan skrivas endast med sin första och sin sista bokstav jämte ett förkortningsstreck däröver: ΘΕΟΣ, Gud, skrives ΘΣ.) I ett senare skede av sitt liv sammanfattade han sin syn på de nytestamentliga problemen, vilka han siktade endast från ett håll, det grekiska, i Olaus Petriföreläsningar

vid Uppsala universitetet 1929 under titeln »Hellas och Nya Testamentet».

Icke utan samband med dessa studier är det till omfånget största av hans verk, *Forschungen zu Poseidonios*, utgivet 1918, Poseidonios, den store filosofen, geografen, historikern, överhuvudtaget polyhistorn och polygrafen i första århundradet f. Kr., vars spår äro ytterst talrika i de följande seklers grekiska litteratur men av vilken vi icke ha någon enda bok bevarad och endast ett litet fåtal längre ordagranna fragment. (Han blev ett offer för den grekiska klassicismens dödsdom över den hellenistiska tidens litteratur; sällan ha en ny framträngande litteraturskolas högfärdiga och högljudda härolder haft en så beklagansvärd framgång.) Man hade länge ivrigt sökt efter de märken Poseidonios hade satt, och Rudberg bidrog med ytterligare samlingar rörande filosofens syn på den mänskliga kulturutvecklingen, språket och konsten samt angående hans uttrycks-sätt. Det hela är gjort med stor lärdom, lyhörd känslighet och utpräglad vilja att ta hänsyn till allt relevant, men samtidigt framgår det här som i Rudbergs övriga produktion att det slående, det kraftiga greppet, de klara gränsdragningarna icke tillhörde hans framträdande kännetecken. Poseidoniosforskningen blev strax efteråt satt på stadigare fötter av en annan filolog, men därvid kom också Rudbergs arbete väl till pass.

Året 1919 medförde en ingripande förändring i hans liv; han blev professor i klassisk filologi vid universitetet i Oslo och lämnade Sverige för fjorton år. Jag återkommer till hans Norgetid; först vill jag fortsätta den lilla översikten över hans vetenskapliga arbete och skriftliga produktion. Från Poseidonios flyttade han åter sitt intresse bakåt i den grekiska filosofihistorien, förbi Aristoteles till Platon och Sokrates och så småningom också försokratikerna. Hans mest betydande verk på det området är »Kring Platons Faidros» från 1924, där han tar position och som jag tror riktig position i den omdebatterade frågan om var i Platons liv och utveckling man skall ställa dialogen Faidros; han sätter den med goda skäl i Platons senare år. Boken trycktes på svenska och kom därför inte att få så stor betydelse som den annars kunde ha fått. På svenska publicerade han vid den tiden och senare också åtskilligt annat, däribland en sammanfattande bok om Platon.

Den gjorde han i bestämd avsikt att därmed hos oss uppehålla

den platonisk-idealistiska traditionen, som han fann stora värden i och som han såg hotad från flera håll i samtiden. Han hade växt in i den syntes av den platonska traditionen och den kristna, som var rätt framträdande under 1800-talet. Han kände sig stå i förlängningen av linjerna från Rydberg och Wikner och kände sig oroad inte minst av de rörelser från teologiskt håll, inte minst här i Lund, som föreföllo honom säga upp kontraktet mellan Kristus och Platon, vilkas samband han hade framhävt redan tidigare bl. a. i en broschyr med just »Kristus och Platon» som titel. Det var för att i denna platonisk-kristna anda hävda det andligas rang och det ädlast mänskliga som han ställde sig bland de ledande i Förbundet för kristen humanism, när det stiftades 1938. Han hade svårt att se hur den antika kulturtraditionen uppehålls också på andra sätt än genom denna humanism, som inte gör mycken skillnad på religion och andlig kultur. Han var en hovsam och försynt förespråkare för sina ideal, icke starkt polemisk men rätt lättirritabel och kunde därför vid tillfällen ge uttryck åt en viss pessimism.

När han på det sättet ingrep i samtidens debatt, var han redan återbördad till Sverige och Uppsala. Han kom tillbaka dit som professor i grekiska 1933, och han kunde lämna Norge i medvetande om att ha utfört en betydelsefull gärning där. Det var i en lämplig stund han kom till Oslo. År 1896 hade stortinget praktiskt taget avskaffat de klassiska ämnena vid läroverken i Norge. Det var ett resultat av samverkan mellan liberalutilitaristiska och folkligt nationella, att inte säga nationalistiska krafter, som länge hade varit gramse på latinet för att »den romerske kirke og de latintalende præster» en gång hade trängt sig in och avbrutit »de germanske folks selvstendige udvikling». Och man såg sig efter beslutet om med stolta blickar som föregångsmän för Europa i denna befrielsegärning. När grekiskan och latinet så gott som helt försvann från skolan fingo de naturligtvis inte heller många adepter vid universitetet, och grekiskan togs bort som examensämne. Verkligheten visade snart att det inte gick att ha det på det sättet, och 1919 såg man sig nödsakad återinföra en klassisk linje i läroverken. Det var just samma år som Rudberg kom till Oslo, och han blev ställd inför uppgiften att hjälpa till med nydaningen av det högre klassiska studiet i Norge. Och det gjorde han på ett sätt som gav honom en stark position i det norska bildningslivet. Med all sin hovsamhet i framträdandet utvecklade han en

seg och rastlös energi som verkade inspirerande på hans medarbetare och lärjungar. Bland annat var han medgrundare av den klassisk-filologiska tidskriften *Symbolae Osloenses*, som han fortsatte att lämna bidrag på bidrag till in i det sista. Verksamheten i Norges huvudstad förde honom i kontakt med alla ledande kretsar där, och under ockupationsåren glömde han inte sina norska vänner.

Gunnar Rudberg intog en plats för sig bland sin samtids svenska klassiska filologer genom sitt intresse för idélivet, sitt arbete med Platon och försokratikerna, sin vida skandinaviska utblick och sin särskilda form för värdering av sina studiers föremål. Han fick också en central ställning genom sin post som Svenska Klassikerförbundets ordförande under de tio första åren av dess utveckling. I vår vetenskapssocietet blev han medlem 1920, under Oslotiden, följaktligen som utländsk ledamot. Av vissa företeelser som kallas lundensiska kände han sig snarast tillbakastött, men andra drogs han till med sympati och hade goda vänner här inte bara bland f. d. uppsaliensare utan också bland sådana som voro eller äro såväl förutvarande som alltid förblivande lundensare, och jag själv har en stor tacksamhetsskuld till honom.

IVAR W. SJÖGREN

AV

KRISTER HANELL



IVAR W. SJÖGREN
* 12/6 1897 † 29/12 1953

Budet, att Ivar Sjögren gått bort den 29 december 1953, kom icke
oväntat. Men dödsbud bli ej lättare, därför att man väntar dem.

Ivar Wilhelm Sjögren var född i Uppsala den 12 juni 1897. Fadern var en berömd jurist, professorn, sedermera justitierådet Wilhelm Sjögren, och hans dominerande personlighet kom alltifrån början att prägla sonens uppväxt- och studietid. Att även denne skulle bli jurist, betraktades väl i hemmet som självklart, och Ivar Sjögren blev jurist, en framstående sådan, men icke enbart jurist. Han blev också humanist, historiker och kännare av antik kultur, och det var denna förening av djupgående juridiska studier och fin humanistisk bildning, som präglade hans sätt att betrakta världen och människorna lika väl som hans vetenskapliga tänkande. Fadern hade börjat sin vetenskapliga bana inom den romerska rätten och rättshistorien för att därifrån gå över till civilrätt och aktuell rättsvård. Även sonen ägnade sig åt rättshistorien och den romerska rätten, men han förblev där och trängde allt djupare in i dessa vetenskapers metod och problemställningar.

Sina akademiska studier kom Ivar Sjögren naturligt nog att förlägga till Stockholms högskola. Student 1916 blev han juris kandidat 1921, licentiat 1927 och juris doktor 1930. Samtidigt med att han avslutade licentiatstudierna och fullföljde disputationsarbetet var han — från och med 1924 — biträdande lärare i rättsvetenskap vid Handelshögskolan och blev i samband med disputationen 1930 docent i rättshistoria och romersk rätt vid Stockholms högskola. 1934 flyttade han över till Lunds universitet som docent i samma ämnen, och här blev han 1939 professor i romersk rätt och rättshistoria. Här i Lund fann sig Ivar Sjögren väl till rätta. Här byggde han sig ett vackert hem, och här trivdes han i kretsen av sin familj, sina kolleger och sina många vänner. Medlem av Vetenskaps-Societeten blev han 1940.

Redan under sin stockholmstid gjorde sig Ivar Sjögren känd för sin ypperliga undervisning. Praktiskt verksamma jurister, som haft

honom som lärare och examinator, ha för mig vittnat om klarheten i hans framställning och hans fängslande sätt att skildra de juridiska problemens uppläggning och lösning inom olika historiska miljöer under påverkan av romerska och nedärvda nordiska rättsprinciper.

Ivar Sjögrens vetenskapliga författarskap faller till största delen inom den svenska rättshistorien. Gradualavhandlingen bär titeln »Rättshistoriska studier angående ogulden köpeskillings rätt vid föryttring av fast egendom» och är en betydande undersökning över ett centralt problem. Föryttring och köp av fast egendom blev även i fortsättningen huvudtemat för hans rättshistoriska forskning, och i två av fackmännen högt uppskattade arbeten har han belyst utformningen av denna transaktion i medeltida svenska rättskällor, »Studier angående fastighetsköp enligt konung Magnus Erikssons allmänna stadslag» i »Minnesskrift ägnad 1734 års lag» (1934) och »Till frågan om säljarens rätt till 'awisning' vid fastighetsföryttring enligt Upplandslagen» i »Skrifter tillägnade B. Wedberg» (1941). Från 1300-talets rikslagstiftning hade han sålunda följt sitt problem tillbaka till 1200-talets landskapslagar, särskilt Upplandslagen. De rättsprinciper, som ligga till grund för denna i svensk rättshistoria så betydelsefulla lagkodifikation, intresserade honom även ur andra synpunkter, och i »Festskrift tillägnad N. Stjernberg» (1940) publicerade han en studie, betitlad »Dråpsprocessen enligt Upplandslagen».

I ett nära innehållsmässigt samband med arbetena inom svensk rättshistoria stodo också Ivar Sjögrens forskningar inom den romerska rätten. Det är nämligen samma huvudtema, utgestaltningen av rättsregler och former vid egendomsföryttring och köp, som behandlas i hans enda offentliggjorda arbete inom den romerska rätten, »Till frågan om utvecklingen av auctoritasförpliktelsen vid mancipationsakten» (1936). I denna avhandling, den till omfånget största av hans skrifter, belyser han uppkomsten och utvecklingen av de formella garantier, som säkerställde köparens rätt vid egendomsförvärv gentemot tredje man, säljarens eller säljarsidans hemulsförpliktelse, auctoritas. Avhandlingen vittnar om sin författares djupa inträngande i den romerska rättens och det romerska samhällets struktur, men också om en energisk vilja att tränga bakom de klassiska rättskällornas formelpansar och söka få grepp om äldre, primitivare rättstillstånd med analogier även på germanskt och nordiskt område.

Tillsammans bildar alltså Ivar Sjögrens författarskap inom rättshistorien och den romerska rätten en sluten enhet, sammanhållen av en stor huvudtanke, klarläggandet av problemet om egendomsföryttringens legala form och uppkomsten av de rättsregler och garantier, som hade att säkerställa ägenderätten inom de båda stora rättskomplex, som nutida rättsförhållanden gå tillbaka på. Det är rättshistoria, men också samhällshistoria och kulturhistoria.

Ivar Sjögrens produktion tillhör till största delen tiden före professorsutnämningen. Hans hälsa började rätt snart försvagas, och krafterna ville icke räcka till. Det blev honom ej ens förunnat att offentliggöra de avhandlingar i rättshistoria, som han utarbetade i samband med tillsättandet av professuren. Men hans arbetslust och forskarintensitet voro till en början okuvade. Därom vittnar hans föreläsning, »Arbetsuppgifter för nutida svensk rättshistorisk forskning» i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundets årsberättelse 1945—46. Framför allt kunde han i den muntliga diskussionens form utveckla en sprudlande vitalitet, präglad av solida kunskaper, skarp-sinnigt tänkande och livlig vetenskaplig fantasi. Därom kan jag tala av egen erfarenhet. Under min tid som docent här i Lund kom jag Ivar Sjögren ganska nära, och många och långa voro våra samtal och diskussioner om den romerska rätten, dess former och formler och dess relationer till samhällsstruktur och religion. Personligen står jag därför i den största tacksamhetsskuld till Ivar Sjögren för allt vad han hade att lära ut om den romerska rätten, Roms yppersta arv till eftervärlden.

Att Ivar Sjögrens kraft så snabbt bröts ner, är i själva verket i mer än en bemärkelse tragiskt. Det är alltid bittert, när en man i så unga år rycks bort från familj och arbete, men då det gäller Ivar Sjögren, tillkommer därutöver, att han som forskare i romersk rätt stod tämligen ensam bland vår generations svenska jurister. Den romerska rätten håller på att försvinna från de svenska universiteten, icke endast från den praktiska juristutbildningen utan också från forskningen. Ivar Sjögren kunde den romerska rätten och han förstod de romerska juristernas språk. Svensk juridisk forskning blev fattigare, då han gick bort.

Ivar Sjögren var lärd och fint bildad, men han var också trofast och generös och därför avhållen av alla. Och vi, som hade lyckan att känna honom, minnas honom med saknad, med tacksamhet och med glädje.

VETENSKAPS-SOCIETETEN I LUND

1953—1954

VETENSKAPS-SOCIETETEN I LUND

Beskyddare

H. M. KONUNGEN

Bortgångna hedersledamöter

- MONTELIUS, GUSTAF OSCAR AUGUSTIN, riksantikvarie, f. $9/9$ 1843,
† $4/11$ 1921.
- THOMSEN, VILHELM LUDVIG PETER, excellens, professor, f. $25/1$ 1842,
† $13/5$ 1927.
- TEGNÉR, ESAIAS HENRIK WILHELM, professor, f. $13/1$ 1843, † $21/11$
1928.
- v. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, ULRICH, excellens, professor, f. $22/12$
1848, † $25/9$ 1931.
- MÜLLER, SOPHUS OTTO, museumsdirektör, f. $24/5$ 1846, † $24/2$ 1934.
- KOCK, KARL AXEL LICHNOWSKY, professor, f. $2/3$ 1851, † $18/3$ 1935.
- MEILLET, PAUL JULES ANTOINE, professor, f. $11/11$ 1866, † $21/9$ 1936.
- EVANS, SIR ARTHUR JOHN, professor, f. $8/7$ 1851, † $11/7$ 1941.
- WÖLFFLIN, HEINRICH, professor, f. $21/6$ 1864, † $19/7$ 1945.
- HIRN, YRJÖ, professor, f. $7/12$ 1870, † $24/2$ 1952.
- CROCE, BENEDETTO, senator, f. $25/2$ 1866, † $20/11$ 1952.
- HECKSCHER, ELI FILIP, professor, f. $24/11$ 1879, † $23/12$ 1952.

Hedersledamöter

- NILSSON, NILS MARTIN PERSSON, professor, Lund, f. $12/7$ 1874, 41.
- WEIBULL, LAURITZ ULRIK ABSALON, professor, f. d. præses, Lund,
f. $2/4$ 1873, 43.
- LÖFSTEDT, HAIMON EINAR HARALD, professor, f. d. præses, Stock-
holm, f. $15/6$ 1880, 45.

Styrelse

Praeses: HOLGER ARBMAN (1954).

V. praeses: CARL FEHRMAN (1955).

Sekreterare: HANS NILSSON-EHLE (1954).

Skattmästare: THORILD DAHLGREN (1933).

Medlemmar: ALBERT WIFSTRAND (1944), GERHARD BENDZ (1945),
THORSTEN BERGH (1948), GUNNAR WIGSTRAND (1949), JOHN
SVENSSON (1954).

Suppleanter: NILS GÖSTA SANDBLAD (1953), NILS STJERNQUIST (1954),
JERKER ROSÉN (1954).

Valnämnd

Ordförande: Societetens Praeses.

Medlemmar: ALBERT WIFSTRAND (1937), ÅKE PETZÄLL (1945), JOHN
SVENSSON (1950), NILS GÖSTA SANDBLAD (1952).

Suppleanter: GERHARD BENDZ (1944), HANS NILSSON-EHLE (1953).

Granskningsnämnd

Ordförande: Societetens Sekreterare.

Medlemmar: ALBERT WIFSTRAND (1934), KARL GUSTAV LJUNGGREN
(1941), ÅKE PETZÄLL (1945), HOLGER ARBMAN (1954).

Bortgångna stiftande ledamöter

v. HALLWYL, WALTER, greve, f. $^{26}/_1$ 1839, † $^{27}/_2$ 1921.

EDSTRAND, REINHOLD THEODOR WERNER, direktör, f. $^{15}/_6$ 1882,
† $^{25}/_{11}$ 1923.

SWARTZ, CARL JOHAN GUSTAF, universitetskansler, f. $^{5}/_6$ 1858, † $^{6}/_{11}$
1926.

PETRÉN, KARL ANDERS, professor, f. $^{2}/_{12}$ 1868, † $^{16}/_{10}$ 1927.

WACHTMEISTER, AXEL WILHELM, greve, kammarherre, f. $^{16}/_7$ 1869,
† $^{24}/_8$ 1929.

ENGESTRÖM, MAX EMIL LEOPOLD, konsul, f. $^{15}/_{11}$ 1867, † $^{25}/_3$ 1930.

v. GEIJER, FREDRIK WILHELM GUSTAF, ryttmästare, godsägare, f. $^{8}/_2$
1865, † $^{16}/_5$ 1930.

- V. HALLWYL, ANNA FREDRIKA WILHELMINA, f. KEMPE, grevinna,
f. $1/10$ 1844, † $27/7$ 1930.
- HAFNER, JOHAN, stadsläkare, f. $6/9$ 1876, † $14/4$ 1931.
- SAHLIN, JOHAN ALBERT, fabriksägare, f. $7/9$ 1868, † $17/5$ 1936.
- SWARTZ, PEHR JOHAN JACOB, direktör, f. $21/10$ 1860, † $5/6$ 1939.
- WESTRUP, JOHAN WILHELM MAGNUS, v. konsul, f. $13/5$ 1862, † $9/11$ 1939.
- LUNDAHL, NILS, fil. d:r, f. $23/5$ 1858, † $16/6$ 1940.
- GYLLENKROK, NILS JOHAN MALCOLM, friherre, hovstallmästare, f. $15/10$
1887, † $9/4$ 1941.
- COYET, HILDA ELEONORE HENRIETTE DOROTÉE AMELIE, f. friherrinna
CEDERSTRÖM, f. $16/3$ 1859, † $28/8$ 1941.
- MONTELIN, ADOLF FREDRIK, apotekare, f. $17/1$ 1871, † $28/10$ 1941.
- SAHLIN, CARL ANDREAS, fil. d:r, f. $15/12$ 1861, † $22/1$ 1943.
- JACOBSEN, HELGE, direktör, f. $24/12$ 1882, † $21/6$ 1946.
- LUNDBERG, SVEN EMIL, bergsingenjör, direktör, f. $21/8$ 1889, † $24/3$ 1947.
- LUNDBLAD, NILS WALDEMAR, hovrättsassessor, direktör, f. $7/12$ 1888,
† $25/9$ 1947.
- MUNKSGAARD, EJNAR JOHANNES, forlagsboghandler, dr. phil., f. $28/2$
1890, † $6/1$ 1948.
- THOTT, GUSTAF OTTO TAGE STIG, greve, hovjägmästare, f. $29/1$ 1885,
† $4/7$ 1948.
- SAHLIN, BO CARL HENRIK, med. lic., direktör, f. $24/7$ 1901, † $18/2$ 1949.
- NORDQVIST, GUNHILD THERESIA ELVIRA, f. EDSTRAND, doktorinna,
f. $23/9$ 83, † $18/12$ 1951.

Stiftande ledamöter

- BERGER, SVANTE EDWIN LARSSON, direktör, Halmstad, f. $13/5$ 71, 20.
- V. SCHMITERLÖW, ADELHEID EMMA OTBURGIS, fröken, Smålands
Rydaholm, f. $15/8$ 75, 20.
- EDSTRAND, KARIN THEKLA ELEONORA, fröken, Malmö, f. $3/7$ 80, 21.
- ROOS, AXEL BERNHARD, jur. d:r, advokat, Malmö, f. $4/3$ 86, 21.
- DUNKER, HENRY CHRISTIAN LOUIS, fabriksdisponent, Hälsingborg,
f. $6/9$ 70, 25.
- LUNDSTRÖM, MARGIT JOHANNA PALÆMONA CECILIA, f. VON GEIJER,
generalska, Landskrona, f. $24/2$ 07, 32.
- DAHLGREN, STURE HJALMAR THORILD, fil. d:r, assuransdirektör,
Malmö, f. $25/6$ 88, 33.

- WEIBULL, MÄRTA MARIA (MARY) SOFIA, f. FAHLBECK, professorska, Göteborg, f. $^{18}/_1$ 97, 34.
- WIJKANDER, KLARA SEVERINA, f. KOCK, fru, Göteborg, f. $^{28}/_{11}$ 88, 40.
- EHRNBERG, GÖSTA THEODOR, direktör, Simrishamn, f. $^{26}/_5$ 95, 42.
- BERGH, THORSTEN CHRISTIAN HOWARD, jur. o. fil. kand., konsul, Malmö, f. $^1/_10$ 01, 43.
- WIGSTRAND, GUNNAR, ingenjör, Åkeholm, f. $^{11}/_1$ 03, 44.
- WEHTJE, ERNST JONAS, direktör, Malmö, f. $^{17}/_7$ 91, 45.
- WIBERG, JOHN ÅKE TRULS, överintendent, Stockholm, f. $^{30}/_3$ 02, 46.
- NEVSTEN, ANDERS EDVARD, byggmästare, Malmö, f. $^{18}/_3$ 85, 47.
- HJELME-LUNDBERG, JOHN, konsul, Tenhult, f. $^{26}/_5$ 02, 50.
- CRAFOORD, HOLGER ALF ERIK, direktör, Lund, f. $^{25}/_7$ 08, 52.
- LUNDEQVIST, GÖSTA EVALD ANDREAS, civilingenjör, direktör, Malmö, f. $^3/_10$ 92, 53.
- THOTT, GRETA LINNÉA, grevinna, Holmeja, f. $^{25}/_2$ 08, 53.
- HAMMARSKIÖLD, SVEN LUDVIG, direktör, f. d. hovrättsråd, Malmö, f. $^{14}/_{12}$ 01, 54.
- BENDZ, OLOF GREGOR MORTIMER, godsägare, Vallberga, f. $^{15}/_9$ 04, 54.
- BERGER, CARL MAGNUS, direktör, Halmstad, f. $^{18}/_3$ 15, 54.
- SANDBERG, IVAR NILS GOTTHARD, direktör, Eslöv, f. $^{28}/_7$ 81, 54.
- SANDBLOM, GRACE, f. SCHAEFER, professorska, Lund, f. 07, 54.

Seniorer

- BROCH, OLAF, professor, Oslo, f. $^4/_8$ 67, 20.
- MOBERG, CARL AXEL, professor, Lund, f. $^{15}/_6$ 72, 20.
- KOHT, HALVDAN, professor, Oslo, f. $^7/_7$ 73, 22.
- ANDERSSON, JOHAN GUNNAR, professor, Stockholm, f. $^3/_7$ 74, 25.
- FABRICIUS, KNUD FREDERIK KROG, professor, Köpenhamn, f. $^{13}/_8$ 75, 25.
- HEINERTZ, NILS OTTO, lektor, Stockholm, f. $^5/_11$ 76, 21.
- EKWALL, BROR OSKAR EILERT, professor, Lund, f. $^8/_1$ 77, 25.
- SHETELIG, HAAKON, professor, Bergen, f. $^{25}/_6$ 77, 21.
- THEANDER, CARL EJLERT OLOF, lektor, Stockholm, f. $^{10}/_2$ 78, 20.
- OLSEN, MAGNUS BERNHARD, professor, Oslo, f. $^{28}/_{11}$ 78, 20.
- ARNE, TURE ALGOT J:SON, professor, Stockholm, f. $^7/_5$ 79, 20.
- ROOSVAL, JOHNNY AUGUST EMANUEL, professor, Stockholm, f. $^{29}/_8$ 79, 20.
- FRÖDIN, JOHN OTTO HENRIK, professor, Uppsala, f. $^{16}/_4$ 79, 25.

- SCHMEIDLER, BERNHARD, professor, München, f. $\frac{6}{8}$ 79, 24.
EIDEM, ERLING, f. d. ärkebiskop, Uppsala, f. $\frac{23}{4}$ 80, 20.
TUXEN, POUL, professor, Köpenhamn, f. $\frac{8}{12}$ 80, 23.
KONOPCZYNSKI, LADISLAUS ALEXANDER, professor, Krakow, f. $\frac{26}{11}$ 80, 24.
KARITZ, ANDERS, professor, Uppsala, f. $\frac{28}{2}$ 81, 20.
LINDKVIST, ERIK HARALD, rektor, Hälsingborg, f. $\frac{14}{10}$ 81, 20.
LANDQUIST, JOHN, professor, Stocksund, f. $\frac{3}{12}$ 81, 21.
LIESTØL, KNUT, professor, Oslo, f. $\frac{13}{11}$ 81, 20.
MATTHIESSEN, HUGO ALBERT, museumsinspektör, Köpenhamn, f. $\frac{19}{12}$ 81, 20.
TUNBERG, SVEN AUGUST DANIEL, professor, rektor, Stockholm, f. $\frac{1}{2}$ 82, 20.
SMITH, HELMER, professor, Saltsjö-Bo, f. $\frac{26}{4}$ 82, 23.
NELSON, HELGE MAGNUS OSKAR, professor, Lund, f. $\frac{15}{4}$ 82, 23.
LINDQVIST, ADOLF NATANAEL (NATAN), professor, Uppsala, f. $\frac{5}{4}$ 82, 33.
LINDBLOM, CHRISTIAN JOHANNES, professor, Lund, f. $\frac{7}{6}$ 82, 34.
JACOBSEN, ELISABETH (LIS), dr. phil., Köpenhamn, f. $\frac{29}{1}$ 82, 33.
BÖÖK, MARTIN FREDRIK CHRISTOFFERSSON, professor, Lund, f. $\frac{12}{5}$ 83, 20.
BELFRAGE, SIXTEN ESBJÖRN MAURITZ, fil. d:r, Åkarp, f. $\frac{27}{7}$ 83, 27.
PALMÉR, JOHAN, docent, lektor, Lund, f. $\frac{3}{12}$ 83, 28.
PEDERSEN, JOHANNES PEDER EJLER, professor, Köpenhamn, f. $\frac{7}{11}$ 83, 27.
NYMAN, ALF TOR, professor, f. d. præses, Lund, f. $\frac{12}{3}$ 84, 20.
SAHLGREN, GUSTAF FREDRIK JÖRAN, professor, Uppsala, f. $\frac{8}{4}$ 84, 20.
SEIP, DIDRIK ARUP, professor, Oslo, f. $\frac{31}{8}$ 84, 35.
KJELLIN, TOR HELGE, professor, museiintendent, Karlstad, f. $\frac{24}{4}$ 85, 20.
LILJEGREN, STEN BODVAR, professor, Uppsala, f. $\frac{8}{5}$ 85, 20.
LAGERROTH, LARS FREDRIK BARTHOLD, professor, Lund, f. $\frac{10}{9}$ 85, 20.
ANDERSON, WALTER, professor, Kiel, f. $\frac{10}{10}$ 85, 32.
JAAKKOLA, KAARLE JALMARI, professor, Helsingfors, f. $\frac{1}{1}$ 85, 35.
MÖRNER, AGNES MARIANNE, rektor, Lund, f. $\frac{4}{1}$ 86, 20.
VASMER, MAX, professor, Berlin, f. $\frac{28}{2}$ 86, 30.
WEIBULL, CURT HUGO JOHANNES, professor, Göteborg, f. $\frac{19}{8}$ 86, 20.
NORDAL, SIGURÐUR, minister, Köpenhamn, f. $\frac{14}{9}$ 86, 36.
BONNESEN, STEN, lektor, Vänersborg, f. $\frac{11}{10}$ 86, 22.

- BULL, FRANCIS, professor, Oslo, f. $\frac{4}{10}$ 87, 32.
FRIIS-JOHANSEN, KNUD, professor, Köpenhamn, f. $\frac{1}{11}$ 87, 37.
CARLSSON, OSCAR GOTTFRID HENRIK, professor, Lund, f. $\frac{18}{12}$ 87, 25.
FRAENKEL, EDUARD, professor, Oxford, f. $\frac{17}{3}$ 88, 33.
JAEGER, WERNER, professor, Cambridge, U. S. A., f. $\frac{30}{7}$ 88, 27.
CARLQUIST, NILS WILHELM GUNNAR, överbibliotekarie, Lund, f. $\frac{3}{2}$ 89, 25.
HABERLANDT, ARTHUR, professor, Wien, f. $\frac{9}{3}$ 89, 24.
ROOTH, ERIK GUSTAF THEODOR, professor, Lund, f. $\frac{24}{4}$ 89, 33.
GALSTER, GEORG, museumsinspektör, Köpenhamn, f. $\frac{17}{5}$ 89, 44.
PIPPING, HUGO RUDOLF (ROLF), professor, Åbo, f. $\frac{1}{6}$ 89, 35.
AHLNUND, NILS GABRIEL, professor, Stockholm, f. $\frac{23}{8}$ 89, 36.
KARLGREN, KLAS BERNHARD JOHANNES, professor, Stockholm, f. $\frac{5}{10}$ 89, 20.
SAURAT, DENIS, professor, London, f. $\frac{21}{3}$ 90, 24.
KAILA, EINO SAKARI, professor, Helsingfors, f. $\frac{9}{8}$ 90, 41.
BRÖNSTEDT, JOHANNES BALTHASAR, professor, Köpenhamn, f. $\frac{5}{10}$ 90, 37.
ANDRÉN, GEORG, professor, Lerum, f. $\frac{10}{12}$ 90, 36.
HEDSTRÖM, KARL FREDRIK GUNNAR, docent, Lund, f. $\frac{31}{12}$ 90, 37.
JOSEPHSON, RAGNAR, professor, f. d. præses, Lund, f. $\frac{8}{3}$ 91, 29.
LUNDHOLM, OSCAR HELGE, professor, Durham, U.S.A., f. $\frac{15}{5}$ 91, 45.
RUIN, HANS WALDEMAR, professor, Lund, f. $\frac{18}{6}$ 91, 40.
BRILIOTH, YNGVE TORGNY, ärkebiskop, Uppsala, f. $\frac{12}{7}$ 91, 30.
THOMSON, ARTHUR NATANAEL, universitetskansler, Stockholm, f. $\frac{6}{11}$ 91, 27.
NORDMAN, CARL AXEL, statsarkeolog, Helsingfors, f. $\frac{28}{1}$ 92, 45.
BRANDT, FRITHIOF, professor, Köpenhamn, f. $\frac{23}{5}$ 92, 32.
KJELLBERG, SVEN TORSTEN, museiintendent, Lund, f. $\frac{22}{6}$ 92, 44.
HAMMERICH, LOUIS LEONOR, professor, Köpenhamn, f. $\frac{31}{7}$ 92, 36.
WERIN, ALGOT GUSTAF, professor, Lund, f. $\frac{19}{10}$ 92, 25.
OLINDER, OLOF GUNNAR, docent, rektor, Göteborg, f. $\frac{10}{7}$ 93, 34.
FRIIS, ASTRID, professor, Köpenhamn, f. $\frac{1}{8}$ 93, 46.
RICHTER, HERMAN BROR, förste bibliotekarie, docent, Lund, f. $\frac{6}{9}$ 93, 35.
PLEIJEL, HILDING ATHANASIOS, professor, Lund, f. $\frac{19}{10}$ 93, 35.
LÖFSTEDT, ERNST MARTIN HUGO, professor, Uppsala, f. $\frac{13}{12}$ 93, 34.
SIEGVALD, HERMAN SIGBAN, professor, Lund, f. $\frac{13}{2}$ 94, 48.

- CARLSSON, NILS GUNNAR, professor, Stockholm, f. $\frac{7}{3}$ 94, 26.
COLLINDER, NILS ALFRED TORBJÖRN (BJÖRN), professor, Uppsala,
f. $\frac{22}{7}$ 94, 36.
TILANDER, ARTUR GUNNAR, professor, Stockholm, f. $\frac{22}{7}$ 94, 31.
OLSSON, BROR HJALMAR, förste bibliotekarie, Lund, f. $\frac{6}{8}$ 94, 39.
LINDQUIST, IVAR ARTUR, professor, Lund, f. $\frac{31}{5}$ 95, 25.
PIPPING, HUGO EDVARD, professor, Helsingfors, f. $\frac{12}{6}$ 95, 44.
ÅKERMAN, JOHAN HENRIK, professor, Lund, f. $\frac{31}{3}$ 96, 34.
RUBOW, PAUL VICTOR, professor, Köpenhamn, f. $\frac{9}{1}$ 96, 30.
SKAUTRUP, JENS PETER ANDREAS, professor, Aarhus, f. $\frac{21}{1}$ 96, 46
KORNERUP, BJÖRN, överarkivarie, Köpenhamn, f. $\frac{8}{5}$ 96, 39.
HOLTSMARK, ANNE ELISABETH, professor, Oslo, f. $\frac{21}{6}$ 96, 49.
BARR, KAJ, professor, Köpenhamn, f. $\frac{26}{6}$ 96, 49.
HØEG, CARSTEN, professor, Köpenhamn, f. $\frac{15}{11}$ 96, 41.
THERMÆNIUS, JOHAN EDVARD FREDRIK, professor, Stockholm, f. $\frac{14}{12}$
96, 32.
KNUTSSON, KNUT PETER, professor, stadsbibliotekarie, Stockholm,
f. $\frac{5}{3}$ 97, 28.
ELOVSON, JOHN HARALD, docent, lektor, Lund, f. $\frac{1}{6}$ 97, 37.
OLIVECRONA, KNUT HANS KARL, professor, Lund, f. $\frac{25}{10}$ 97, 35.
GJERSTAD, ERIK PAUL EINAR, professor, Lund, f. $\frac{30}{10}$ 97, 41.
DEDERING, SVEN EMANUEL, professor, Lund, f. $\frac{10}{12}$ 97, 38.
VALMIN, MATTIAS NATAN, lektor, Växjö, f. $\frac{30}{5}$ 98, 37.
AMUNDSEN, LEIV, professor, Oslo, f. $\frac{30}{5}$ 98, 49.
BØGGILD-ANDERSEN, CARL OLOF, professor, Aarhus, f. $\frac{20}{6}$ 98, 46.
STEEN, SVERRE, professor, Oslo, f. $\frac{1}{8}$ 98, 46.
BAYER, RAYMOND, professor, Paris, f. $\frac{2}{9}$ 98, 47.
ASPELIN, GUNNAR, professor, Lund, f. $\frac{23}{9}$ 98, 29.
SKARD, EILIV, professor, Oslo, f. $\frac{19}{10}$ 98, 51.
HARRIE, IVAR OLAV, chefredaktör, Stockholm, f. $\frac{18}{3}$ 99, 32.
ANDERSSON, CARL INGVAR, riksarkivarie, Stockholm, f. $\frac{19}{3}$ 99, 31.
HELGASON, JÓN, professor, Köpenhamn, f. $\frac{30}{6}$ 99, 38.
POSTAN, MICHAEL, professor, Cambridge, f. $\frac{24}{9}$ 99, 51.
HJELMSLEV, LOUIS TROLLE, professor, Köpenhamn, f. $\frac{3}{10}$ 99, 48.
SVEINSSON, EINAR ÓLAFUR, professor, Reykjavik, f. $\frac{12}{12}$ 99, 45.

Arbetande ledamöter

a. Inländska

- BOLIN, ANDERS STURE RAGNAR, professor, f. d. praeses, Lund, f. $^{27/5}$ 00, 30.
- WIFSTRAND, SVEN ALBERT, professor, Lund, f. $^{3/3}$ 01, 30.
- STRÖMBÄCK, DAG ALVAR, professor, Uppsala, f. $^{13/8}$ 00, 35.
- SEGERSTEDT, TORGNY, professor, Uppsala, f. $^{11/8}$ 08, 36.
- ÅKERLUND, ALVAR WALTER, lektor, Lund, f. $^{23/12}$ 02, 36.
- LJUNGGREN, KARL GUSTAV, professor, Lund, f. $^{6/12}$ 06, 37.
- JARRING, GUNNAR VALFRID, utrikesråd, Stockholm, f. $^{12/10}$ 07, 37.
- AXELSON, BERTIL FOLKE BONDE, professor, Lund, f. $^{22/12}$ 06, 38.
- HANELL, KRISTER, docent, lektor, Lerum, f. $^{8/8}$ 04, 38.
- KJÖLLERSTRÖM, SVEN GOTTLIEB, professor, Lund, f. $^{28/1}$ 01, 39.
- LOMBARD, ALF, professor, Lund, f. $^{8/7}$ 02, 40.
- PETZÄLL, ÅKE, professor, Lund, f. $^{3/7}$ 01, 40.
- JOHANNISSON, TURE GUSTAF, professor, Göteborg, f. $^{26/9}$ 03, 41.
- ARNGART, OLOF SIGFRID, professor, Lund, f. $^{15/4}$ 05, 42.
- BENDZ, CLAËS GERHARD MORTIMER, docent, Lund, f. $^{16/10}$ 08, 43.
- FRISK, JÖNS IVAN HJALMAR, professor, Göteborg, f. $^{4/8}$ 00, 44.
- SVALENIUS, IVAN HÅKAN, docent, lektor, Lund, f. $^{7/9}$ 06, 44.
- RYDBECK, MONICA AUGUSTA ELISABETH CHRISTINA, docent, antikvarie, Stockholm, f. $^{11/11}$ 06, 44.
- DAHLBERG, ANDERS TORSTEN, professor, Göteborg, f. $^{18/8}$ 06, 44.
- AHLSTRÖM, GUSTAF GUNNAR, docent, London, f. $^{25/11}$ 06, 45.
- ROSÉN, JERKER INGMAR, professor, Lund, f. $^{6/5}$ 09, 45.
- SVENSSON, JOHN ALFRED, docent, Lund, f. $^{5/2}$ 04, 45.
- QUENSEL, CARL-ERIK, professor, Lund, f. $^{9/10}$ 07, 46.
- FALK, KNUT-OLOF, professor, Lund, f. $^{19/4}$ 06, 46.
- ARBMAN, HOLGER, professor, Lund, f. $^{8/9}$ 04, 46.
- SVENSSON, SIGFRID OSKAR, professor, Lund, f. $^{1/6}$ 01, 47.
- WIESELGREN, PER VÄINÖ, lektor, Kristianstad, f. $^{4/8}$ 00, 47.
- CAVALLIN, SAMUEL JOHAN, docent, lektor, Lerum, f. $^{27/9}$ 03, 47.
- PFANNENSTILL, BERTIL ALGOT, docent, Lund, f. $^{22/2}$ 09, 48.
- MALMBERG, BERTIL, professor, Lund, f. $^{22/4}$ 13, 48.
- WIKANDER, OSCAR STIG, professor, Uppsala, f. $^{27/8}$ 08, 48.
- NILSSON-EHLE, HANS GREGOR GUNNAR, docent, lektor, Lund, f. $^{17/7}$ 10, 49.

- SANDBLAD, NILS GÖSTA, docent, Lund, f. $\frac{2}{9}$ 10, 49.
 CARLSSON, STEN CARL OSCAR, docent, Lund, f. $\frac{14}{12}$ 17, 49.
 LINDBLAD, GUSTAF MARTIN ESAIAS, docent, Lund, f. $\frac{26}{2}$ 11, 50.
 ALTHIN, CARL-AXEL GUSTAF, docent, Lund, f. $\frac{12}{2}$ 15, 50.
 FEHRMAN, CARL ABRAHAM DANIEL, docent, Lund, f. $\frac{3}{2}$ 15, 50.
 KORLÉN, HANS GUSTAV VILHELM, professor, Stockholm, f. $\frac{27}{1}$ 15, 50.
 GERLEMAN, JOHN GILLIS HARRY, professor, Lund, f. $\frac{27}{3}$ 12, 51.
 LUNDSTRÖM, SVEN GUNNAR, docent, Lund, f. $\frac{30}{1}$ 14, 51.
 HANNERBERG, CARL DAVID, professor, Lund, f. $\frac{29}{7}$ 00, 52.
 EK, SVEN THEODOR, docent, Lund, f. $\frac{17}{5}$ 04, 52.
 EJDER, GUSTAF ÅKE BERTIL, docent, Lund, f. $\frac{2}{11}$ 16, 52.
 WESTIN, GUNNAR TORVALD, docent, Lund, f. $\frac{29}{10}$ 11, 52.
 BJÖRCK, TOR ERLAND STAFFAN, professor, Göteborg, f. $\frac{5}{8}$ 15, 52.
 NILSSON, SVEN AUGUSTINUS, professor, Uppsala, f. $\frac{9}{11}$ 14, 52.
 EHNMARK, ERLAND JACOB, professor, Lund, f. $\frac{1}{10}$ 03, 53.
 STJERNQUIST, NILS NILSSON, professor, Lund, f. $\frac{29}{8}$ 17, 53.
 MÄGISTE, JULIUS, professor, Lund, f. $\frac{19}{12}$ 00, 53.
 SCHAAR, CLAES GÖRAN GUSTAV VIKTOR, docent, Lund, f. $\frac{18}{5}$ 20, 53.
 WELINDER, PER EMIL CARSTEN, professor, Lund, f. $\frac{28}{4}$ 08, 54.
 EDLUND, SVEN GÖRAN, docent, Lund, f. $\frac{12}{1}$ 09, 54.
 REGNÉLL, HANS OTTO, docent, Lund, f. $\frac{30}{1}$ 19, 54.

b. Utländska

- MACKENSEN, LUTZ, professor, Riga, f. $\frac{15}{6}$ 01, 32.
 BLATT, FRANZ, professor, Aarhus, f. $\frac{31}{8}$ 03, 34.
 L'ORANGE, HANS PETER, professor, Oslo, f. $\frac{2}{3}$ 03, 40.
 KOCH, HANS HARALD HAL, professor, Köpenhamn, f. $\frac{6}{5}$ 04, 41.
 CLARK, SIR KENNETH MC KENZIE, museidirektör, London, f. $\frac{13}{7}$ 03, 42.
 MOLTKE, ERIK, cand. mag., Köpenhamn, f. $\frac{4}{4}$ 01, 43.
 ELLING, CHRISTIAN, professor, Köpenhamn, f. $\frac{14}{11}$ 01, 45.
 SCHREINER, JOHAN CHRISTIAN, professor, Oslo, f. $\frac{25}{5}$ 03, 45.
 AFZELIUS, ADAM GUSTAF, professor, Aarhus, f. $\frac{20}{4}$ 05, 46.
 KAKRIDIS, JOHANNES, professor, Saloniki, f. $\frac{17}{11}$ 01, 47.
 SYME, RONALD, professor, Oxford, f. $\frac{11}{3}$ 03, 48.
 GUSTAFSON, ALRIK, professor, Minneapolis, U.S.A., f. $\frac{23}{4}$ 03, 48.
 WEBSTER, THOMAS BERTRAM LONSDALE, professor, London, f. $\frac{3}{7}$ 05, 49.

- CHRISTENSEN, AKSEL ERHARD, professor, Köpenhamn, f. $11/9$ 06, 50.
 KAPSOMENOS, STYLIANOS GEORG, professor, Saloniki, f. $29/11$ 07, 50.
 JANZÉN, ASSAR GÖTRIK, professor, Berkeley, Calif., U. S. A., f. $22/8$ 04, 51.
 DIDERICHSEN, PAUL, professor, Köpenhamn, f. $16/8$ 05, 51.
 POULSEN, VAGN HÄGER, museumsdirektör, Köpenhamn, f. $25/8$ 09, 51.
 DIANO, CARLO, professor, Padova, f. $2/2$ 02, 53.
 HALD, KRISTIAN, professor, Köpenhamn, f. $9/9$ 04, 53.
 v. WRIGHT, GEORG HENRIK, professor, Helsingfors, f. $14/6$ 16, 53.
 VIRTARANTA, ERKKI PERTTI ILMARI, universitetslektor, Lund, f. $20/5$
 18, 53.
 BILLESKOV JANSEN, FREDERIK JULIUS, professor, Köpenhamn, f. $30/9$
 07, 54.
 GLOB, PETER VILHELM, professor, Aarhus, f. $20/2$ 11, 54.
 ZILLIACUS, JOHAN HENRIK, professor, Helsingfors, f. $23/1$ 08, 54.
 STAIGER, EMIL, professor, Zürich, f. $8/2$ 08, 54.
 DE BOÛARD, MICHEL, professor, Caen, f. 10, 54.

SOCIETETENS VERKSAMHET ARBETSÅRET 1953—1954

Till stiftande ledamöter har under arbetsåret kallats grevinnan Greta Thott, Holmeja, hovrättsrådet Sven Hammarskiöld, Malmö, godsägare Gregor Bendz, Vallberga, direktör Carl Magnus Berger, Halmstad, direktör Ivar Sandberg, Eslöv, och professorskan Grace Sandblom, Lund.

Som inländska arbetande ledamöter har upptagits professorerna Erland Ehnmark, Nils Stjernquist och Julius Mägiste, Lund, samt docent Claes Schaar, Lund.

Som utländska arbetande ledamöter har upptagits professorerna Kristian Hald, Köpenhamn, Georg Henrik von Wright, Helsingfors, och Carlo Diano, Padova, samt universitetslektorn, fil. d:r Pertti Virtaranta, Lund.

Vid högtidssammanträdet den 4 december 1953 föreläste professor Elias Wessén, Stockholm, över ämnet »Från gränsmarkerna mellan arkeologi och historia» (med ljusbilder).

Dessutom har på inbjudan av Societeten föredrag hållits:

den 12 mars 1954 av professor Holger Arbman, Lund, över ämnet »Arkeologiska undersökningar i Indien» (med ljusbilder) och

den 15 oktober 1954 av professor Gunnar Carlsson, Stockholm, över ämnet »Tacitus' dialog om talarna som tidshistoriskt dokument».

Av trycket har under arbetsåret utgivits:

Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund.

43. Carl Fehrman, Kyrkogårdsromantik. Studier i engelsk och svensk 1700-talsdiktning.

44. Gerhard Bendz, Emendationen zu Caelius Aurelianus.

45. Hugo Yrwing, Kungamordet i Finderup. Nordiska förvecklingar under senare delen av Erik Klippings regering.

Skånsk Senmedeltid och Renässans. Skriftserie utgiven av Vetenskaps-Societeten i Lund.

7. Gösta Johannesson, Jordeböcker över Lunds ärkesätes gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppbördsjordebok.

Årsbok 1952 och Årsbok 1953.

Ur anslaget för tillfälliga och smärre bidrag till vetenskaplig forskning har den 4 december 1954 utdelats:

till docent Gunnar Westin såsom bidrag till täckande av kostnader för renskrivningsarbete i samband med tryckning av en avhandling om »Sten Sture d. y., riksföreståndaren», 200 kronor, och

till docent Sven A. Nilsson såsom bidrag till täckande av kostnader för renskrivning av vetenskapliga arbeten, 200 kronor.

Lund den 20 november 1954.

Gerhard Bendz

SAMMANDRAG
AV VETENSKAPS-SOCIETETENS I LUND RÅKENSKAPER
ÅR 1953

Balanskonto den 1 januari 1953

Tillgångar:		Skulder:	
Obligationer	302.722: 50	Grundfond	196.000: —
Förlagsbevis	24.400: —	Dispositionsfond	16.163: 45
Aktier	1.750: —	Resestipendiefond	21.251: —
Banktillgodohavanden	460: 86	»Skånsk senmedeltid och renässans»	49.384: —
Kassa	90: 09	Olga och Thorild Dahlgrens fond	20.885: —
		AB C. W. K. Gleerups fond	10.740: —
		Grevinnan von Hallwyls fond	10.000: —
		Knut och Alice Wallenbergs fond	5.000: —
	Kronor 329.423: 45		Kronor 329.423: 45

Vinst- och Förlustkonto år 1953

Inkomster:		Utgifter:	
Räntor å obligationer	9.938: 33	Kursförlust	100: —
» » förlagsbevis	1.000: —	Stämplor, courtage m. m.	80: 55
Utdelning å aktier	175: —	Sekreteraren	1.000: —
Räntor å banktillgodoha- vanden	154: 25	Föreläsare	650: —
Inträdesavgifter	1.000: —	Forskningsbidrag	900: —
Årsavgifter	7.000: —	Tryckning: »Skånsk sen- medeltid och renässans»	5.904: 60
Bidrag till »Skånsk sen- medeltid och renässans»	1.400: —	Tryckning: övriga skrifter	1.596: 39
Försäljning: »Skånsk sen- medeltid och renässans»	—: —	Övriga utgifter	2.191: 78
Försäljning: Övriga skrifter	1.210: 50	Fondökningar under året	15.372: 76
Förskotterat tryckningsbi- drag	3.000: —		
Fondminskningar under året	2.918: —		
	Kronor 27.796: 08		Kronor 27.796: 08

Balanskonto den 31 december 1953

Tillgångar:		Skulder:	
Obligationer	292.922: 50	Grundfond	203.000: —
Förlagsbevis	24.400: —	Dispositionsfond	22.728: 21
Aktier	13.075: —	Resestipendiefond	21.974: —
Banktillgodohavanden	11.215: 11	»Skånsk senmedeltid och renässans»	46.466: —
Kassa	265: 60	Olga och Thorild Dahlgrens fond	21.595: —
		AB C. W. K. Gleerups fond	11.115: —
		Grevinnan von Hallwyls fond	10.000: —
		Knut och Alice Wallenbergs fond	5.000: —
	<hr/>		<hr/>
	Kronor 341.878: 21		Kronor 341.878: 21

Malmö den 31 december 1953

Thorild Dahlgren

SPECIFIKATION AV OBLIGATIONER, FÖRLAGSBEVIS OCH
AKTIER DEN 31 DECEMBER 1953

Obligationer:	%	År	Nom. värde	Bokfört värde
Svenska Staten	3	1/2 1937	2.000	2.000: —
» »	3	1/8 1937	10.000	10.000: —
» »	3,5	15/12 1941	25.000	25.000: —
» » (3. försvarslånet)	3,5	15/8 1942	10.000	10.000: —
» »	3,5	15/8 1943	10.000	10.000: —
» »	3,5	15/4 1943	20.000	20.000: —
» »	3,5	1/11 1943	25.000	25.000: —
» »	3,5	15/12 1944	10.000	10.000: —
Sveriges Allmänna Hypoteksbank	3	1/6 1937	5.000	4.000: —
Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa	3	1/11 1934	5.000	4.200: —
» » »	3	15/11 1937	21.000	21.000: —
» » »	3	1. ser.		
» » »	3	15/11 1937	24.000	23.937: 50
» » »	3	2. ser.		
» » »	3	1/2 1939	10.000	9.987: 50
» » »	3,5	1. ser.		
» » »	3,5	15/1 1944	10.000	10.000: —
» » »	3	1. ser.		
» » »	3	15/4 1945	5.000	4.975: —
» » »	3	1. ser.		
» » »	3	15/4 1945	10.000	9.987: 50
» » »	3	2. ser.		
» » »	3	15/4 1946	2.000	2.000: —
» » »	3	1. ser.		
Svenska Bostadskreditkassan	3,6	15/1 1942	10.000	10.000: —
Stockholms Intecknings Garanti AB	3	1/12 1934	5.000	4.975: —
Stockholms stad	3	15/8 1945	10.000	9.975: —
» » »	3	31/10 1946	10.000	10.000: —
AB Stockholms Spårvägar.....	3	1/9 1947	10.000	9.950: —
Bergvik & Ala Nya AB	3,5	1/5 1930	1.000	960: —
Rottneros AB	3	1/11 1945	5.000	4.975: —
Sandvikens Jernverks AB	3,25	1/11 1947	10.000	10.000: —
Allmänna Svenska Elektriska AB	3,5	15/1 1948	15.000	15.000: —
Hjälta AB	3,25	1/5 1948	10.000	10.000: —
» »	3,25	1/4 1949	5.000	5.000: —
			Kronor	292.922: 50
Förlagsbevis:				
Sandvikens Jernverks AB	4	1/10 1948	20.000	19.500: —
Korsnäs AB	4	1/11 1948	5.000	4.900: —
			Kronor	24.400: —
Aktier:				
Svenska Sockerfabriks AB			12.000	13.075: —
			Kronor	13.075: —

Malmö den 31 december 1953.

Thorild Dahlgren

REVISIONSBERÄTTELSE

Vid denna dag företagen revision av Vetenskaps-Societets i Lund räkenskaper för år 1953 hava undertecknade funnit dem i allo noggrant och omsorgsfullt förda och försedda med behöriga verifikationer samt funnit samtliga värdehandlingar betryggande förvarade i bankfack, varför det är oss en angenäm plikt att tillstyrka full och tacksam ansvarsfrihet åt skattmästaren för den tid revisionen omfattar.

Lund den 6 maj 1954.

Carl-Erik Quensel

Bertil Malmberg

Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund:

1. *Herbert Petersson*. Studien über die indogermanische Heteroklasie. 1921. 30:—
2. *Alf Nyman*. Kring antinomierna. 1920. 10:—
3. *Axel W. Persson*. Staat und Manufaktur im römischen Reiche. 1923. 10:—
4. James Harrington's Oceana, edited with notes by *S. B. Liljegren*. 1924. 20:—
5. *John Frödin*. Siljansområdets fäbodbygd. 1925. 16:—
6. *Sigurd Agrell*. Runornas talmystik och dess antika förebild. 1927. 12:—
7. *N. Otto Heinertz*. Etymologische Studien zum Althochdeutschen. 1927. 12:—
8. *Alf Nyman*. Schema och slutsats. 1928. 14:—
9. *Fredrik Lagerroth*. Platons stats- och rättsbegrepp. 1928. 6:—
10. *Sigurd Agrell*. Zur Frage nach dem Ursprung der Runennamen. 1928. 6:—
11. Stockholms stads tänkebok 1524—1529 av M:r Olaus Petri Phase, utg. genom *Ludvig Larsson*, häft. 1—2. 1929. 25:—. Häfte 3: Register av *Sven Ljung*. 1940. 6:—
12. Gudmundi Olavi Thesaurus Adagiorum linguæ septentrionalis antiquæ et modernæ, utg. av *G. Kallstenius*. 1930. 12:—
13. *Torsten Wennström*. Studier över böter och myntvärden i Västgötalagarna. 1931. 7:—
14. *Heinrich Hoppe*. Beiträge zur Sprache und Kritik Tertullians. 1932. 10:—
15. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. I. Sigtuna-galdern. 1932. 7:—
16. *Albert Wifstrand*. Von Kallimachos zu Nonnos. 1933. 15:—
17. *Ingvar Andersson*. Erik XIV:s engelska underhandlingar. 1935. 15:—
18. *Anders Gagnér*. Florilegium Gallicum. 1936. 20:—
19. *Gunnar Carlsson*. Eine Denkschrift an Caesar über den Staat. 1936. 12:—
20. Smärre dikter av Lejonkulans dramatiker utgivna av *Erik Noreen*. 1937. 12:—
21. *Johan Åkerman*. Das Problem der sozialökonomischen Synthese. 1938. 19:—
22. *Erik Noreen*. Författarfrågor i Lejonkulans dramatik. 1938. 12:—
23. *Walter Åkerlund*. Studier över Ynglingatal. 1939. 7:—
24. *Ivar Lindquist*. Religiösa runtexter. II. Sparlösastenen. 1940. 20:—
- 25: 1. *Jesper Swedbergs* Lefvernes Beskrifning utg. av *Gunnar Wetterberg*. I. Text. 1941. 50:—
26. *Ivar Lindquist*. Västgötalagens litterära bilagor. 1941. 9:—
27. *Bertil Axelsson*. Das Prioritätsproblem Tertullian — Minucius Felix. 1941. 14:—
28. *K. G. Ljunggren*. Almanackorna och det svenska ordförrådet. 1944. 15:—
29. *Bertil Axelsson*. Unpoetische Wörter. Ein Beitrag zur Kenntnis der lateinischen Dichtersprache. 1945. 20:—
30. *Per Wieselgren*. Neli Suecani. Ett bröllopsbesvär från sjuttonhundratalet. 1946. 17:—
31. *Torsten Dahlberg*. Zwei unberücksichtigte mittelhochdeutsche Laurin-Versionen. 1948. 12:—
32. *Fredrik Arfwidsson*. Erik Johan Mecks dagbok 1644—1699. 1948. 8:—
33. *Thede Palm*. Trädkult. Studier i germansk religionshistoria. With a summary in English. (Tree-worship. Studies in Teutonic History of Religion). 1948. 8:—
34. *Carl-Martin Edsman*. Ignis divinus. Le feu comme moyen de rajeunissement et d'immortalité: contes, légendes, mythes et rites. 1949. 13:—

35. *Sven Svensson*. Den merkantila bakgrunden till Rysslands anfall på den livländska ordensstaten 1558. En studie till den ryska imperialismens uppkomsthistoria. With a summary in English. (The commercial background of the Russian attack on the Livonian state in 1558. A study on the origins of Russian imperialism). 1951. 13: —
 36. *Erik Rooth*. Viktor Rydbergs Faustöversättning. Mit deutscher Zusammenfassung. (Die Faustübersetzung Viktor Rydbergs). 1951. 12: —
 37. *Sture M. Waller*. Åbomötet 1812 och de svenska krigsrustningarnas inställande. Avec un résumé en français. (La conférence à Åbo en 1812 et la cessation de l'armement suédois). 1951. 8: 50.
 38. *Hugo Yrwing*. Maktkampen mellan Valdemar och Magnus Birgersson 1275—1281. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Machtkampf zwischen Valdemar und Magnus Birgersson 1275—1281). 1952. 13: —
 39. *A. Thomson*. Studier i frihetstidens prästvalsagstiftning. 1951. 15: —
 40. *Sam. Cavallin*. Vitae Sanctorum Honorati et Hilarii episcoporum Arelaten-sium. Editio critica cum indice verborum completo. 1952. 20: —
 41. *Sven A. Nilsson*. Kampen om de adliga privilegierna 1526—1594. Mit deutscher Zusammenfassung. (Der Kampf um die Adelsprivilegien 1526—1594). 1952. 15: —
 42. *Arthur Peetre*. Sko klostrets medeltida jordeböcker. Med kommentarer. 1953. 15: —
 43. *Carl Fehrman*. Kyrkogårdsromantik. Studier i engelsk och svensk 1700-talsdiktning. With a summary in English. (Romantic churchyard poetry. Studies in 18th century English and Swedish literature). 1954. 12: —
 44. *Gerhard Bendz*. Emendationen zu Caelius Aurelianus. 1954. 20: —
 45. *Hugo Yrwing*. Kungamordet i FINDERUP. Nordiska förvecklingar under senare delen av Erik Klippings regering. With a summary in English. (The regicide at FINDERUP. Politic complications in Scandinavia during the later part of the reign of Erik Klipping). 1954. 18: —
 46. *Nils Gösta Sandblad*. Manet. Three Studies in Artistic Conception. 1954. 24: —
- Skånsk Senmedeltid och Renässans. Skriftserie utgiven av Vetenskaps-Societeten i Lund:
1. *Gösta Johannesson*. Den skånska kyrkan och reformationen. With a summary in English. (The Scanian church and the reformation). 1947. Pris häft. 25 kr., inb. i hfr bd 48 kr.
 2. *Nils Gösta Sandblad*. Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658. With a summary in English. (Scanian town planning and town architecture prior to 1658). 1949. Pris häft. 25 kr., inb. i hfr bd 48 kr.
 3. *Karl F. Hansson*. Lundabiskopen Peder Winstrup före 1658. With a summary in English. (Peder Winstrup, Bishop of Lund, up to 1658). Med ett tillägg om Peder Winstrup som svensk biskop 1658—1679. 1950. Pris häft. 25 kr., hfr bd 48 kr.
 4. *K. G. Ljunggren* och *Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Första delen: Nuvärande Malmöhus län. 1950. Pris häft. 25 kr., inb. i hfr bd 48 kr.
 5. *K. G. Ljunggren* och *Bertil Ejder*. Lunds stifts landebok. Andra delen: Nuvärande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm. 1952. Pris häft. 35 kr., inb. i hfr bd 60 kr.
 7. *Gösta Johannesson*. Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppbördsjordebok. 1953. Pris häft. 35 kr., inb. i hfr bd 60 kr.
- Årsbok 1920—1953. (Årsbok 1946 innehåller register 1920—1945.)